

AUTEURS

Judith Ferrier
Merel Kahmann
Lisette Massink

Kennisplatform
Integratie &
Samenleving

Augustus 2017

HANDREIKING VOOR ONDERSTEUNING VAN ERITRESE NIEUWKOMERS BIJ HUN INTEGRATIE

JULLIE NEDERLANDERS HEBBEN VOOR ALLES EEN SYSTEEM

INHOUD

Inleiding	4
1 Achtergrondinformatie Eritrea	6
1.1 Achtergronden	6
1.2 Onderwijs	6
1.3 Leefwereld	7
1.4 Gender rollen	8
1.5 Vlucht	10
2 Eritreeërs in Nederland	11
2.1 Aantallen	11
2.2 Drie vluchtelingenstromen	11
2.3 Dynamiek binnen de Eritrese gemeenschap in Nederland	11
3 Overkoepelende aspecten van een integrale en passende aanpak	14
3.1 Inleiding	14
3.2 Ontwikkeling van integrale aanpak	14
3.3 Uitvoering van integrale aanpak	15
3.4 Overbruggen van de kloof in kennis, taal en cultuur	17
4 Inburgering	21
4.1 Inleiding	21
4.2 Inburgeringsplicht	21
4.3 Passende aanpak	22
5 Financiën	26
5.1 Inleiding	26
5.2 Financiële situatie	26
5.3 Leren beheren van de financiën	27
5.4 Schulden	29
5.5 Jongeren en geld	30
6 Huisvesting	32
6.1 Inleiding	32
6.2 Toewijzing van woonruimte	32
6.3 Geclusterde of individuele huisvesting	33
6.4 Woonlocaties van amv'ers	34

7	Maatschappelijke begeleiding	35
7.1	Inleiding	35
7.2	Praktische handvatten	35
7.3	Gezinshereniging en gezinsleven	40
7.4	Laagdrempelige hulpbalies	42
8	Netwerken en sociale deelname	43
8.1	Inleiding	43
8.2	Eritrese contacten	43
8.3	Nederlandse contacten	44
8.4	Bevorderen van sociale contacten	44
9	Opleiding en werk	47
9.1	Inleiding	47
9.2	Toekomstgerichte activiteiten	48
9.3	Inzet op een startkwalificatie	49
9.4	Oriëntatie op beroepen	50
9.5	Praktijkleren in beroepsopleidingen	50
9.6	Innovatieve leerwerktrajecten	51
9.7	Werknemersvaardigheden	52
9.8	Persoonlijke begeleiding	52
9.9	Ondersteunen van werkgevers	53
9.10	Inzet van re-integratie instrumenten	54
10	Gezondheid	55
10.1	Inleiding	55
10.2	Wegwijs in het Nederlandse zorglandschap	56
10.3	Signalering en toeleiding	56
10.4	Leren omgaan met alcohol en drugs	57
10.5	Gezonde voeding	58
10.6	Seksuele en reproductieve gezondheid	58
10.7	Leren omgaan met psychosociale klachten	59
10.8	Professionals	61
	Bronnen	63
	Bronnen voor wetenschappelijke expertise en (toekomstige) onderzoeksrapporten	63
	Verkenningen en onderzoeken over Eritreeërs in Nederland	63
	Andere bronnen	63
	Informanten	65

Inleiding

Het aantal vluchtelingen in Nederland nam in de afgelopen periode, met name in 2015, fors toe. Eritreeërs waren na Syriërs de grootste groep asielzoekers. Van de Eritrese statushouders is ruim driekwart onder de 30 jaar, de meerderheid is man en een relatief hoog aandeel is de alleenstaande minderjarige vreemdeling (amv).¹

AANLEIDING

Naar aanleiding van vragen over het verloop van de integratie van de Eritrese statushouders, zijn verscheidene verkenningen² uitgevoerd om hier zicht op te krijgen. Hieruit blijkt dat een groot deel van de recent aangekomen Eritrese statushouders op grote afstand van de Nederlandse samenleving staat en met verschillende problemen kampt. Bij een deel staat een breedspectrum van elkaar versterkende problemen, op zowel psychosociaal als sociaal-maatschappelijk gebied, de integratie en het welzijn in de weg. Tegelijkertijd blijkt uit de verkenningen dat vooral veel van de jongeren leergierig zijn, een indrukwekkende veerkracht en een sterk doorzettingsvermogen hebben. Een unanieme conclusie van de verkenningen is dat een creatieve, integrale en cultuur-sensitieve aanpak van cruciaal belang is om de integratie en participatie van Eritrese statushouders van de grond te krijgen. Inmiddels wordt er in de praktijk hard gewerkt om hier vorm aan te geven en wordt er ervaring opgebouwd op alle interventiedomeinen. Hierbij gaat het om domeinen die raken aan de integratie en participatie van nieuwe Eritrese statushouders.

DOEL

Beleidsmakers, professionals en vrijwilligers hebben behoefte aan handvatten om de integratie en participatie van Eritrese statushouders zo effectief mogelijk te laten verlopen. Het doel van deze handreiking is de kennispositie en het handelingsperspectief van lokale overheden, maatschappelijke en hulpverle-

ningsorganisaties hiertoe te vergroten. De publicatie is **toegezegd** in antwoord op zorgen van het kabinet over de integratie en participatie van Eritreeërs in Nederland.

WERKWIJZE

De handreiking is uitgewerkt onder leiding van een begeleidingscommissie vanuit het ministerie van SZW en Ondersteuningsteam Asielzoekers en Vergunninghouders.³ Een **klankbordgroep** van belanghebbende organisaties heeft input gegeven via een uitwisselingsbijeenkomst en feedback gegeven op het eindconcept. Om de handreiking te schrijven is allereerst de informatie uit eerder uitgevoerde verkenningen onder Eritrese statushouders en andere rapporten bij elkaar gebracht. Hierbij moet worden opgemerkt dat veel van de huidige kennis is gebaseerd op verkenningen. Wetenschappelijk onderzoek, dat momenteel nog wordt uitgevoerd, zal de in deze handreiking besproken informatie nuanceren en uitbreiden.

Naast het literatuuronderzoek zijn een aantal leden uit de klankbordgroep en professionals geïnterviewd. De focus lag op de verfijning van de uit de literatuur verkregen inzichten en op het verzamelen van concrete voorbeelden voor handelingsperspectieven. Vervolgens zijn de *good practices* nader in kaart gebracht en aangevuld met voorbeelden gevonden op internet en uit het Nijmeegse netwerk van de auteurs. De *good practices* zijn bedoeld als bron van inspiratie en de voorbeelden zijn geselecteerd omdat ze de specifieke behoeften van Eritrese statushouders illustreren. Het onderzoeken van de werkwijze, de culturele sensitiviteit en de effectiviteit van deze *good practices* voor de Eritrese doelgroep ligt buiten de scope van deze handreiking. Het is echter wel van belang om tot een onderbouwde keuze van handvatten te kunnen komen. De selectie van *good practices*

1 KIS 2017, Arq/Nidos 2017.

2 Arq/Nidos 2017, KIS 2017, Pharos juni 2016, Precies Advies 2016.

3 Het reguliere OTAV programma liep tot 1 juli 2017. Het Ondersteuningsprogramma Gezondheid Statushouders loopt langer door tot 1 mei 2018. Dit programma is een samenwerking tussen OTAV (VNG/Rijk), Pharos en GGD GHOR Nederland.

is niet uitputtend. Naast de geselecteerde voorbeelden komen er voortdurend nieuwe initiatieven van de grond. Deze worden gepubliceerd in de [databank](#) van de VNG en kunnen door geïnteresseerden geraadpleegd worden.

REIKWIJDTE

Met de ondertitel 'Handreiking voor de integratie van Eritrese statushouders' doen we de diversiteit binnen de groep Eritrese statushouders te kort. Er zijn onder andere verschillen in regio van herkomst, opleidingsniveau, leeftijd en religie. Door te verwijzen naar verschillende praktijkvoorbeelden, wordt in deze handreiking toch inzichtelijk dat het hier om een diverse groep mensen gaat. Mensen die ieder hun eigen persoonlijke ervaringen en behoeften hebben. De ondertitel van deze handreiking is tegelijkertijd te smal. De praktijkvoorbeelden en aanbevelingen zijn waardevol en bruikbaar voor een bredere groep. Denk bijvoorbeeld aan andere recente statushouders, mensen die analfabeet zijn en vluchtelingen die al langer in Nederland verblijven.

LEESWIJZER

Dit document is een interactief pdf-bestand, wat betekent dat er via links gemakkelijk door het document 'gesprongen' kan worden. Het document hoeft dus niet lineair te worden gelezen, er kan naar behoefte doorgelinkt worden naar de gewenste informatie. Aan het begin van het rapport staan twee inleidende hoofdstukken waarin de belangrijkste kenmerken van Eritrea en van de Eritrese vluchtelingenstromen staan beschreven. Daarna komen overkoepelende aspecten van een integrale aanpak aan de orde. Ook worden een aantal algemene aandachtspunten voor de uitvoering besproken. Vervolgens is per beleidsdomein de kennis uit verkenningen en interviews op een rijtje gezet. De beleidsdomeinen zijn: gezondheidszorg, financiën, huisvesting, inburgering, maatschappelijke begeleiding, opleidingen en werk en netwerken en sociale deelname. Per domein staan passende praktijkvoorbeelden (*good practices*) en tips beschreven, die handvatten bieden voor beleid en uitvoering.

1 Achtergrondinformatie Eritrea

1.1 Achtergronden

Eritrea⁴, officieel de Staat Eritrea, ligt in de Hoorn van Afrika. Eritrea staat op plaats 179 van de 188 landen in de Human Development Index. Dit betekent dat zij een lage menselijke ontwikkeling hebben waarbij onder andere veel mensen in armoede leven en een hoog aantal mensen analfabeet is (67,8%). De inwoners van Eritrea kunnen worden verdeeld in negen volken met elk hun eigen taal: de **Tigrinya**, de **Tigre**, de **Afar**, de **Saho**, de **Kunama**, de **Nara**, de **Bilin**, de **Hedareb** en de **Rashaida**. De Tigrinya zijn qua aantal het omvangrijkst. Volgens de grondwet van 1997 heeft Eritrea **geen officiële** taal meer en hebben alle talen dezelfde status. In de praktijk zijn het **Tigrinya** en het Arabische dialect Tigre dominante talen. Samen met het Engels zijn dit de talen waarin gewerkt wordt. Oudere en hoogopgeleide mensen spreken soms ook Italiaans, wegens de voormalige kolonisatie van Eritrea door **Italië**.

GODSDIENST

In Eritrea neemt het geloof⁵ een centrale plaats in. Er zijn vier godsdiensten toegestaan: de Eritrese Orthodoxe Kerk, de Rooms- Katholieke Kerk, de Luthers Evangelische Kerk en de Soennitische Islam. Leden van deze erkende religieuze groeperingen kunnen openlijk hun geloof belijden. Geloofsbelijdenis van andere religieuze stromingen is strafbaar. Het christendom en de islam zijn de twee overheersende godsdiensten. Ongeveer de helft van de bevolking is christen, verdeeld over de Eritrees-orthodoxe Kerk, de lokale Oriëntaals-orthodoxe Kerk en diverse kleinere groeperingen zoals rooms-katholieken, protestanten en aanhangers van andere kerken. De andere helft van de bevolking is moslim en voornamelijk soennitisch. Aanhangers van de Eritrese Orthodoxe kerk gaan wekelijks op

zondag naar de kerk. Tijdens de circa vier uur durende kerkdiensten wordt gebeden, gezongen en een bijbelstuk besproken. Na de dienst wordt meestal samen gegeten. Ongeveer 200 dagen per jaar wordt er gevast. In de vastenperiode onthoudt met zich van zuivel, vlees, vis, eieren, genotsmiddelen en seksuele omgang. Op woensdagen en vrijdagen wordt er ook gevast. Volgens deskundigen⁶ zijn veel Eritreeërs (vooral jongeren) op zoek naar houvast en tonen steeds meer belangstelling voor religie.

ECONOMIE

Eritrea heeft een rurale economie.⁷ 80% van de beroepsbevolking is werkzaam in de landbouw en veeteelt en 20% in de industrie, handel en diensten. De formele economische sector is bijna geheel in handen van de overheid en er is nauwelijks economische groei. Veel mensen zijn zelfvoorzienend in hun levensonderhoud. Materialen worden voortdurend hergebruikt om 'nieuwe' producten te maken. Op het platteland werken de meeste mensen in de landbouw en/of houden vee. Daarnaast zijn er ambachtelijke beroepen als smid, timmerman en bakker. In de stedelijke gebieden is er een grote informele sector.

1.2 Onderwijs

In Eritrea zijn kinderen leerplichtig van 6 tot 15 jaar. Het **onderwijssysteem** is verdeeld in primair onderwijs (basisonderwijs en middenschool), secundair onderwijs en tertiair onderwijs (opleidingsinstituten en technische scholen voor vervolgonderwijs). Op de lagere school worden kinderen onderwezen in de eigen taal en het eigen schrift. Afhankelijk van de taal gaat het daarbij

4 Zie **Ministerie van BuZa**, 2017 voor algemene landeninformatie over Eritrea.

5 Zie ambtsbericht Eritrea uit 2017.

6 Informatie uit interview met Binyam Anderbhan, Nieuwlander.

7 Zie <https://www.afdb.org/en/countries/east-africa/eritrea/eritrea-economic-outlook/> voor een beschrijving van de economische situatie in Eritrea.

om het **Ge'ez** (Tigrinya), het Arabische, of het Latijnse schrift. Vanaf het middelbaar onderwijs is Engels de **voertaal**.

ONDERWIJSSYSTEEM

Het *primair onderwijs* duurt vijf jaar en is bedoeld voor kinderen in de leeftijdscategorie 6-12 jaar. Veel tijd wordt besteed aan de eigen taal, wiskunde, kunst, sociale vakken en lichamelijke opvoeding.

Het *voortgezet onderwijs* bestaat uit een onderbouw en bovenbouw. De *onderbouw* duurt drie jaar en is bestemd voor kinderen in de leeftijdscategorie 12-15 jaar. Er wordt aandacht besteed aan dezelfde vakken als in het primair onderwijs. Aan het eind van het achtste leerjaar doen de leerlingen het National Examination. Wie slaagt, kan door naar de bovenbouw van het voortgezet onderwijs.

De *bovenbouw* van het voortgezet onderwijs duurt vier jaar en is voor kinderen in de leeftijdscategorie 15-19 jaar. De bovenbouw kent twee stromingen: science en social science/commerce. Naast de verplichte vakken wiskunde en Engels, volgt men nog minimaal drie andere vakken. Vanaf het 9e leerjaar kunnen studenten overstappen naar twee tot drie jaar durende technische (TVET) programma's. De bovenbouw wordt afgesloten met het Eritrean Secondary Education Certificate Examination (ESECE).

Er zijn zeven instellingen voor *hogere onderwijs* verdeeld over het land die diverse theoretische en beroepsgerichte programma's aanbieden bestaande uit een jaar colleges en een jaar research. Na een succesvolle afronding ontvangen studenten een getuigschrift.¹

ONDERWIJSNIVEAU

Eritrese kinderen gaan, zoals ook voor andere Afrikaanse landen geldt, in 'shifts' van halve dagen naar school.⁸ Volgens Eritreaexperts⁹ hanteert het onderwijs een klassikale aanpak en is zelfstudie een onbekend concept. De docent geeft les en de leerlingen luisteren en schrijven over wat op het bord staat. Op het platteland zijn er veel minder scholen dan in de stedelijke gebieden en ligt het opleidingsniveau lager. Omdat leraren nauwelijks betaald worden voor hun werk, zijn ze vaak afwezig door andere bezigheden zoals het geven van privé lessen om geld te verdienen. Als gevolg hiervan zijn leerlingen vaak niet gemotiveerd om naar school te gaan. Jongeren van welgestelde ouders vinden school vaak wel belangrijk: zij zitten op privéscho-

len of krijgen thuis lessen. Leerlingen zijn tijdens het voortgezet onderwijs in de schoolvakanties verplicht tot het verrichten van onbetaald werk ('maetot') voor het maatschappelijk nut van de gemeenschap. Het 12e leerjaar moeten scholieren volgen in het **militaire opleidingskamp** Sawa. Ook studenten boven de 18 jaar zijn verplicht mee te doen aan zomerprogramma's voor wegenbouw, onderhoud en productie van schoolmeubilair, onderhoud van kabels etcetera. Na de middelbare school bepaalt het regime wie mag studeren aan een *hogere onderwijsinstelling* om vervolgens het belang van de staat te dienen.

Veel leerlingen stoppen op jonge leeftijd met school, veelal omdat zij moeten helpen in het familiebedrijf of omdat ze het land ontvluchten.¹⁰ Slechts 29,3% van de jeugd startte in 2012/13 aan het voortgezet onderwijs.¹¹ Van de leerlingen die deelnemen aan de bovenbouw van het voortgezet onderwijs, stopt een deel na het 11e leerjaar om niet aan de Sawa te hoeven deelnemen.

1.3 Leefwereld

COLLECTIVISTISCHE CULTUUR

De traditionele gemeenschappen in Eritrea kunnen gekenmerkt worden als collectivistische samenlevingen.¹² Hierin is de sociale cohesie¹³ gebaseerd op verwantschap, traditionele rechtspraak, religie en staat het belang van de groep centraal. Opgroeien in Eritrea betekent, vooral op het platteland, dat je onderdeel uitmaakt van een collectief¹⁴ waar de onderlinge banden centraal staan: niet alleen die binnen het gezin, maar ook die van de bredere familie en verwantschapsrelaties. Zowel uit signalen van zorgprofessionals als uit de gesprekken met sleutelpersonen blijkt dat er sprake is van een sterke nadruk op het collectieve bij deze groep.¹⁵ Zo wil men graag in groepsverband zitten, slapen en eten, spreekt men niet in de ik-vorm maar in de wij-vorm en plaatst men de verantwoordelijkheid voor bepaalde problematiek buiten zichzelf.

De sociale normen¹⁶ van de (collectivistische) 'wij-cultuur' verschillen van de 'ik-cultuur'. In de 'wij-cultuur' staat de eer van de familie centraal: men voelt zich sterk verbonden met de eigen

8 Pharos, juni 2016.

9 PreciesAdvies, december 2016.

10 Pharos, juni 2016.

11 Zie https://www.unicef.org/eritrea/ECO_resources_xsectoralc4dframework.pdf.

12 Zie voor een beschrijving van collectivistische samenlevingen: <http://www.interculturelecommunicatie.com/download/voorlichting%20shadid.pdf>.

13 BTI, 2016.

14 Zie <http://www.everyculture.com/Cr-Ga/Eritrea.html> voor een beschrijving van het belang van het collectief in Eritrea.

15 Pharos, juni 2016.

16 Nidos (2017).

groep en ontleent hier zijn of haar identiteit aan. Er is sprake van een duidelijke machtsverhoudingen tussen jongeren en ouderen en kinderen krijgen als belangrijke waarden respect, loyaliteit, gehoorzaamheid en volgzzaamheid mee. Dit normenstelsel is anders dan de 'ik-cultuur' waarin de individuele ontplooiing en het persoonlijk belang centraal staan. In dit stelsel hebben ouderen eerder een adviesrol en zijn er sociale verwachtingen in termen van assertiviteit, het kunnen maken van eigen keuzes en zelfbeschikking.

EER EN SCHAAMTE

Harmonie binnen de groep is belangrijk en directe confrontatie wordt vermeden. Een collectivistische cultuur wordt ook wel schaamtecultuur¹⁷ genoemd omdat eer en schaamte belangrijke normen zijn. Omdat met de aantasting van de eigen eer ook de familie-eer op het spel staat, wordt er veel belang gehecht aan het toedekken van fouten om gezichtsverlies te voorkomen. Dit is een belangrijk verschil met de westerse schuldcultuur waarin eerlijkheid juist hoog wordt gewaardeerd en men waarde hecht aan het kunnen toegeven van fouten en incasseren van kritiek.

Om de identiteit van de eigen groep te waarborgen zijn er belangrijke erecodes¹⁸ op het gebied van relatievorming, partnerkeuze en seksualiteit. De schending van de eer wordt erger naarmate deze buiten de eigen groep bekend is en problemen worden geheim gehouden om schaamte en gezichtsverlies bij zichzelf en de groep te voorkomen. De schending van de familie-eer vraagt om eer-zuiverende handelingen zoals bijvoorbeeld het sluiten van een huwelijk, echtscheiding of verstoting.

Op dezelfde manier vormt de stigmatisering van psychische problemen een bedreiging voor de familie-eer. Daarom is het in Eritrea gangbaar klachten te somatiseren of te verklaren vanuit bovennatuurlijke oorzaken zoals beheksing, geesten en het boze oog. De oplossing wordt dan gezocht in medicatie of praktijken zoals rituele reinigingen en duiveluitdrijvingen. Verder heerst de sociale verwachting dat je problemen voor je houdt.¹⁹ In het Tigrinya is er een uitdrukking²⁰ om de eigen problemen te bagatelliseren met de relativisering dat er altijd anderen zijn die erger hebben meegemaakt: *'kaluot zegedu ahlifom iyom'*.

SOCIAAL KREDIET

Reciprociteit speelt een belangrijke rol in traditionele collectivistische gemeenschappen. Dit concept beschrijft het belang dat wordt gehecht aan de uitwisseling van giften en diensten als middel om relaties te bestendigen en sociale zekerheid en veiligheid te versterken. De sociale afstand bepaalt de mate waarin er een tegenprestatie wordt verwacht. Bij nauwe banden wordt er geen onmiddellijke en gelijkwaardige tegenprestatie verwacht vanuit de wetenschap dat er op de lange termijn een zekere balans is tussen geven en krijgen. Je investeert dus in relaties door iets te doen of weg te geven, en bouwt daarmee sociaal krediet op om later op terug te vallen of iets voor terug te krijgen. Bij ruilhandel of bijvoorbeeld het verrichten van werk tegen een betaling in natura is er wel de verwachting van een tegenprestatie op een betrekkelijk korte en voorspelbare termijn.

1.4 Gender rollen

Vooraf op het platteland heersen traditionele opvattingen²¹ over man-vrouw rollen. Hoewel vrouwen ook dienstplichtig zijn, tijdens de oorlog meevochten en werkten, hebben ze minder status dan mannen. Ondanks de officiële afschaffing komen kindhuwelijken vooral op het platteland nog veel voor. Op het platteland hebben vrouwen naast huishoudelijke en (kinder)zorgtaken ook specifieke taken in de landbouw en werken zij aanzienlijk meer uren per week dan mannen.²²

Omdat familie centraal staat in de traditionele Eritrese gemeenschappen, is het stichten van een gezin en het krijgen van kinderen een uiterst belangrijk doel in het leven. Op seks voor en buiten het huwelijk (ook in geval van verkrachting), homoseksualiteit en psychische problemen rusten taboes.²³ Binnen de opvoeding wordt er aan seksualiteit geen aandacht gegeven.

VERBINDING MET DE WERELD

Op het platteland hebben de mensen meestal geen toegang tot elektriciteit²⁴ en maakt men geen gebruik van moderne apparatuur. Ook in de steden zijn er veel stroomonderbrekingen. Slechts 1% van de Eritrese bevolking heeft (beperkte) toegang tot internet.²⁵ Lokale kranten, radio en televisie zijn in handen van de regering²⁶ en slechts weinig mensen in steden hebben

17 Zie <https://www.ensie.nl/martin-meulenberg/schaamtecultuur>.

18 Nidos (2017).

19 PreciesAdvies, december 2016.

20 Pharos, juni 2016.

21 Commonwealth of Australia, 2006.

22 African Development Bank, 2008.

23 Pharos, juni 2016.

24 BTI, 2016.

25 Ministerie van Buitenlandse Zaken, 2017.

26 Ministerie van Buitenlandse Zaken, 2017.

de middelen voor een satellietshotel en een abonnement op internationale zenders. Uit interviews met Eritrea deskundigen²⁷ blijkt dat men vooral op het platteland maar ook in de stad weinig informatie over de buitenwereld heeft. Voor een beperkte groep beter bedeelde Eritrese stadsbewoners is de wereld groter door hun toegang tot (internationale) radio, tv en internet. Deze groep is ook beter op de hoogte van praktische zaken zoals het digitale verkeer (internetcafés), bureaucratische procedures en buitenlandse reizen.

Het platteland heeft een sterk agrarisch karakter en de bevolking leeft voornamelijk van zelfvoorzienende landbouw en veeteelt.²⁸ Volgens Eritrea deskundigen is men op het platteland alleen bekend met traditionele beroepsgroepen als smid, timmerman. Jongeren leren meestal een vak door in de leer te gaan in het familiebedrijf of bij bekenden. In de steden is er naast de informele artisanale sector een formele en moderne economie waarin de lokale elite werkzaam is.

BUIGZAME REGELS

Er is een hoge mate aan corruptie binnen de Eritrese overheidsinstanties.²⁹ Dit betekent dat de regels buigzaam zijn voor mensen met macht en goede relaties. Voor gewone burgers is het echter moeilijk om bureaucratische zaken gedaan te krijgen, tenzij zij steekpenningen betalen of een beroep kunnen doen op sociale verplichtingen op basis van reciprociteit. Eritreeërs hebben hierdoor geen vertrouwen in de overheid en officiële instanties. De buigzaamheid van regels op basis van machtsrelaties, steekpenningen en sociaal krediet bepalen hun verwachtingen over bureaucratische processen en formele instellingen.³⁰

REGIME

In Eritrea heerst een **autoritair regime**.³¹ President Isaiah Afewerki, ooit een vrijheidsstrijder, is al 25 jaar lang onafgebroken aan de macht. Er is geen sprake van democratie, verkiezingen, parlement, onafhankelijke rechtspraak, vrije pers en vrijheid van godsdienst. Afewerki wordt in zijn werk bijgestaan door hoge militairen en een kleine groep adviseurs. Zijn politieke partij, de People's Front for Democracy and Justice (PFDJ), is de enige politieke partij die is toegestaan.³²

MENSENRECHTEN

Human Rights Watch rapporteert jaarlijks over de mensenrechtensituatie in Eritrea. De organisatie meldt dat er op grote schaal wordt gemarteld, dwangarbeid wordt toegepast en mensen onder slechte omstandigheden worden opgesloten. In juni 2016 sprak een door de Verenigde Naties ingestelde **Commissie van Onderzoek** uit dat de schendingen van de mensenrechten in Eritrea zo ernstig waren dat verwijzing naar het **Internationaal Strafhof** nodig was. De commissie sprak van **misdaden tegen de menselijkheid**, waaronder de onderwerping aan slavernij van mogelijk 400.000 mensen. Commissievoorzitter Mike Smith verklaarde dat slavernij, gevangenschap, gedwongen verdwijning, marteling, vervolging, verkrachting en andere inhumane daden al sinds 1991 onderdeel waren van een "wijdverbreide en stelselmatige campagne tegen de burgerbevolking".

DIENSTPLICHT: IEDEREEN IN DIENST VAN DE STAAT

In Eritrea heeft iedereen, alle mannen en vrouwen tussen de achttien en veertig jaar, dienstplicht. Voor jongeren die niet naar de middelbare school gaan, geldt dat zij worden opgeroepen voor hun dienstplicht als ze achttien jaar zijn geworden. Officieel is de dienstplicht achttien maanden, maar in de praktijk is er sprake van een dienstplicht.³³ Naast de militaire dienstplicht is er sprake van een **civiele dienstplicht** waarbij Eritreeërs een maatschappelijke functie krijgen toegewezen, variërend van ambtenaar tot mijnwerker. Alles in het landsbelang – gratis – óf tegen een schamele vergoeding. Mensen weten niet of en wanneer ze worden ontslagen van de dienstplicht. Daarnaast blijft een Eritreeër tot de leeftijd van vijftig als reservist dienstplichtig. De overheid houdt met enige regelmaat *razzia's* om dienstplichtigen die proberen te ontkomen, alsnog in te zetten. Voor de dienstplicht wordt men betaald. Dit is echter veel te weinig om in het levensonderhoud te kunnen voorzien. De **VN** vindt dat de dienstplicht in Eritrea gelijk staat aan dwangarbeid.³⁴

27 **PreciesAdvies**, december 2016.

28 **Ministerie van Buitenlandse Zaken**, 2015.

29 **BTI**, 2016.

30 **PreciesAdvies**, december 2016.

31 **OHCHR** 2016.

32 **Ministerie van Buitenlandse Zaken**, 2017.

33 **Human Rights Watch**, 2017.

34 **OHCHR** 2016.

Afbeelding 1: Levensloop van een Eritreeër

bron: Binyam Anderbrhan, Eritreadeskundige van Nieuwlander

1.5 Vlucht

VLUCHTMOTIEVEN

In 2015 hadden 47.015 vluchtelingen uit Eritrea asielaanvraag in Europa. Eritreeërs hebben verschillende redenen om weg te trekken uit Eritrea. De **VN-onderzoekscommissie** noemt de lange nationale dienstplicht en de daarmee gepaard gaande mensenrechtenschendingen als de belangrijkste reden. Ook het gebrek aan economische kansen, stijgende voedselprijzen, religieuze vervolging, politieke onvrijheid, beperkte bewegingsvrijheid en beperkte onderwijsmogelijkheden spelen volgens de commissie een rol. Vooral jonge Tigrinya trekken weg. Veel van hen denken dat ze alleen in Europa een goed bestaan kunnen hebben en vinden het elk risico waard daar te komen. Ook worden veel jongeren in Eritrea beïnvloed door de 'beles', de teruggekeerde – en in hun ogen – rijke migranten.

VLUCHTERVARINGEN

De vluchtroute naar Europa is lang en levensgevaarlijk.³⁵ Via buurlanden Sudan en Ethiopië vluchten de Eritreeërs in groepjes

hun land uit, om vervolgens via Libië, per boot de Middellandse zee over te steken naar Italië. Van daaruit reizen ze door naar Noord-Europa. Vaak is sprake van erbarmelijke omstandigheden tijdens de tocht door woestijngebieden en het verblijf in landen als Sudan en Libië. Mensenhandelaren en smokkelaars houden Eritrese vluchtelingen vast en vragen bijvoorbeeld losgeld aan achtergebleven familie. Mishandeling, marteling en seksueel misbruik komen volgens meerdere bronnen vaak voor.³⁶ Terwijl mannen veelal te maken hebben met fysiek geweld en marteling, maken vrouwen voornamelijk seksueel geweld mee.³⁷ Daarnaast is een (onbekend) aantal van de Eritrese vluchtelingen slachtoffer geworden van zeer extreem geweld (torture for ransom, ISIS en als seksslaven)³⁸ of hebben directe familieleden die dit hebben ondergaan.

36 Ministerie van Buitenlandse Zaken, 2015.

37 Pharos, juni 2016.

38 Langaa Rpcid (2017). Human Trafficking and the Trauma in the Digital Era: the Ongoing Tragedy of the Trade in Refugees from Eritrea. Editors: Van Reisen, M en Mawere, M).

35 Zie: <https://www.amnesty.org/en/countries/africa/eritrea/report-eritrea/>.

2

Eritreeërs in Nederland

2.1 Aantallen

In maart 2017 woonden naar schatting 20.000 personen met een Eritrese achtergrond in Nederland. Twintig procent van de Eritrese immigranten woont in gezinsverband en de helft woont alleen.³⁹

Tussen 2014 en 2016 hebben in Nederland 12.554 Eritreeërs een eerste asielverzoek ingediend.⁴⁰ Van hen is zeven op de tien een man. De Eritrese statushouders vormen een relatief jonge groep. Driekwart is onder de 30 jaar⁴¹ en vergeleken met andere groepen zijn er veel alleenstaande minderjarige vluchtelingen (amv'ers) die bij aankomst in Nederland niet worden begeleid door een ouder of familielid. Van de Eritrese vluchtelingen die tussen 2014 en 2016 aankwamen maakten de amv'ers 20% uit.⁴² Van het aantal Eritreeërs dat in 2014 naar Nederland kwam, haalde slechts 3% gezinsleden naar Nederland. Omdat zij niet beschikken over officiële documenten die de familieband kunnen aantonen, worden de aanvragen voor gezinshereniging vaak afgewezen.

2.2 Drie vluchtelingenstromen

In Nederland kunnen er drie migratiegolven van Eritrese vluchtelingen worden onderscheiden.⁴³ De eerste golf (1980-1998) van circa 1.500 vluchtelingen arriveerde tussen 1980 en 1998. Deze groep vluchtte tijdens de onafhankelijkheidsoorlog tussen Eritrea en Ethiopië en was voorstander van de onafhankelijkheid van Eritrea. Deze vluchtelingen waren of zijn grotendeels leden van de huidige regeringspartij en hebben een idealistisch beeld

van Eritrea. De tweede golf (1998-2010) van circa 6000 vluchtelingen vluchtte om verscheidene redenen tijdens de grensconflicten tussen Eritrea en Ethiopië. De derde golf ontvluchtte het repressieve regime in grote getallen vanaf 2010. Deze stroom was in maart 2017 opgelopen tot circa 14.000 vluchtelingen.

HUIDIGE VLUCHTELINGENSTROOM

De derde golf verschilt in sociaaleconomische status, achtergrond en politieke overtuiging van de twee eerdere golven. Zij hebben te maken gehad met de verschrikkingen van militaire dienst, detenties en angst in Eritrea en zijn gevlucht voor het huidige regime. Deze Eritrese statushouders komen veelal van het platteland en hebben weinig onderwijs genoten.⁴⁴ Van de jonge statushouders is de onderwijsachterstand vaak versterkt doordat ze voor hun aankomst in Nederland enkele jaren in een vluchtelingenkamp hebben doorgebracht of lang onderweg zijn geweest.⁴⁵

2.3 Dynamiek binnen de Eritrese gemeenschap in Nederland

VERDEELDHEID

De verschillen in politieke overtuiging leiden tot spanningen tussen de vluchtelingen uit de recente migratiegolf en de eerder in Nederland aangekomen Eritrese vluchtelingen, die het huidige regime aanhangen.⁴⁶ De oudere statushouders uit de eerste twee vluchtelingenstromen zien zichzelf als echte (politieke) vluchtelingen en beschouwen de huidige statushouders als economische migranten.⁴⁷ De vluchtelingen uit de derde migratiegolf voelen zich vaak onbegrepen door de vluchtelingen uit de eerste golf en wantrouwen hen vaak. De Eritrese gemeenschap

39 CBS, 2016.

40 KIS, 2017.

41 KIS, 2017.

42 KIS, 2017.

43 DSP groep, 2016.

44 DSP groep, 2016.

45 Pharos, juni 2016.

46 Kamerbrief 125.

47 Ministerie van Buitenlandse Zaken, 2017.

is sterk gepolitiseerd: neutraal of apolitek blijven is moeilijk. Er is veel onderling wantrouwen en angst, en dit bemoeilijkt het contact met anderen. Er is een hele grote stille groep: zij zijn bang, houden hun mond en willen vooral niet opvallen.⁴⁸

Ook binnen Eritrea is er sprake van verdeeldheid tussen generaties: de generatie die voor de onafhankelijkheid gevochten heeft en de generatie die de oorlog niet meer (echt) heeft meegemaakt en niet meer bereid is om de kosten te dragen voor de idealen van de strijd.⁴⁹

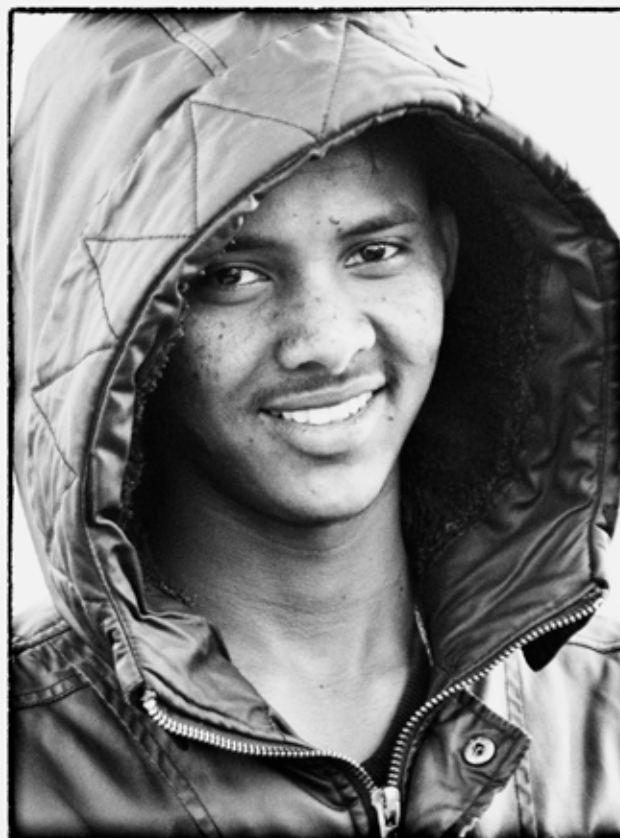
DE LANGE ARM VAN DE ERITRESE OVERHEID

De Eritrese overheid int van Eritreeërs die zich in het buitenland vestigen een diasporabelasting van 2%. Officieel gaat het hierbij om vrijwillige bijdrage van 2% die zonder enige drang of dwang gevraagd wordt voor de noden van slachtoffers van de dertig jaar durende onafhankelijkheidsstrijd (weduwen, wezen en oorlogsinvaliden in Eritrea).

Uit onderzoek⁵⁰ blijkt dat deze diasporabelasting echter een voorwaarde is om gebruik te kunnen maken van consulaire diensten. Ook moeten er naast de belasting, afdrachten worden gemaakt voor allerlei zaken die betrekking hebben op de situatie en de familie in Eritrea (denk aan een begrafenis van naaste bloedverwanten). In een klimaat van angst, wantrouwen en intimidatie is vrijwilligheid een relatief begrip. De diasporabelasting en financiële afdrachten lijken een onderdeel van een systematiek van angst en intimidatie te zijn. De grootste groep Eritreeërs lijkt te maken te hebben met impliciete en subtiele druk. Men is bang te worden zwartgemaakt, uit de gemeenschap te worden gestoten en dat privileges en diensten worden afgenomen van henzelf in Nederland of van familieleden in Eritrea. Een kleinere groep vreest heftiger represailles voor familieleden zoals verdwijningen, deportaties of moordaanslagen. Opvallend is dat voor de derde migrantengolf de taks een minder grote rol lijkt te spelen, omdat van deze groep niet verlangd wordt dat zij voor hun asielpcedure gebruik maken van de consulaire diensten. Bij de gezinshereniging zijn er wel veel problemen.

Een goede signalering van de omvang van de invloed van het Eritrese regime in Nederland en van de ontwikkelingen hierin is van groot belang.⁵¹ De mogelijkheden om in te grijpen zijn afhankelijk van concrete aangiftes. Het is daarom belangrijk bij het opvangen van signalen de aangiftebereidheid te **stimuleren**. Na

een oproep van **ECHO** heeft een groot aantal Eritrese statushouders een melding gedaan bij de politie over bedreiging en / of intimidatie door het Eritrese regime via hieraan gelieerde instanties en organisaties in Nederland.

Eritrese organisaties, bewegingen en kerken in Nederland die met het regime verbonden zijn, lijken actief bij te dragen aan het verzamelen van de diasporabelasting en andere transacties (contributies, giften, etcetera). De inzameling schijnt vooral te gebeuren via het organiseren van bijeenkomsten, grote feesten, festivals en concerten. Het gaat hierbij om zeer grote bedragen waarbij de druk hieraan te voldoen volgens bronnen flink wordt opgevoerd.⁵²

ZELFORGANISATIES

Uit recent onderzoek⁵³ naar de netwerken van Eritrese (zelf)organisaties in Nederland blijkt dat de organisatiegraad binnen de Eritrese gemeenschap in Nederland hoog is. Er zijn in Nederland minimaal een zestigtal organisaties actief van en voor leden uit de Eritrese gemeenschap. Daarnaast zijn er ook veel informele netwerken en initiatieven voor ontmoeting en ondersteuning.

48 DSP groep, 2016.

49 Ministerie van Buitenlandse Zaken, 2017.

50 DSP groep, 2016.

51 DSP groep, 2016.

52 DSP groep, 2016.

53 DSP groep, 2016.

De Eritrese (zelf)organisaties van vluchtelingen werden opgericht voor het creëren van verbinding en om bekendheid te geven aan de bevrijdingsstrijd in Eritrea. De nadruk lag aanvankelijk op sociaal-culturele activiteiten en later op de emancipatie van hun achterban, specifiek van vrouwen.

Recentelijk zijn er initiatieven en organisaties opgericht om de statushouders uit de derde migratiegolf te ondersteunen. Deze richten zich vooral op het geven van informatie over Nederland, het overbruggen van de cultuurkloof, verdere ondersteuning bij de Nederlandse taal en communicatie, het opbouwen van een netwerk in Nederland en het geven van praktische hulp. Sommige van deze initiatieven zijn genomen door de oudere generaties die hier langer zijn en andere door statushouders zelf – vaak in samenwerking met Nederlandse vrijwilligers.

Het merendeel van de lokale organisaties zegt officieel neutraal en apolitek te zijn en open te staan voor alle Eritreeërs. Er zijn echter sterke aanwijzingen⁵⁴ dat een groot deel van deze organisaties in de afgelopen jaren zijn geïnfiltreerd of overgenomen door het Eritrese regime. De organisaties zijn sterk **verdeeld** langs politieke en religieuze lijnen en er zijn nauwelijks of geen organisaties waar de gepolariseerde groepen overlappen of samen komen. De onderlinge samenwerking wordt bemoeilijkt door het sterke wantrouwen binnen de gemeenschap. Men is erg bedacht op mogelijke sympathieën voor het regime en de infiltratie van aanhangers.

RELIGIEUZE GEMEENSCHAPPEN

Naar schatting is in Nederland ongeveer 90% van de recent gearriveerde Eritrese vluchtelingen koptisch christen.⁵⁵ Zij zoeken aansluiting binnen de eigen religieuze gemeenschap. Van jonge vluchtelingen zijn er signalen⁵⁶ over priesters die ver buiten hun rol treden. Zij voelen hierdoor onmacht: gevlucht en zelfs in Nederland niet veilig. Onderzoek⁵⁷ wijst uit dat binnen de orthodoxe kerk groepen zich afsplitsen en eigen - van het regime onafhankelijke^{II} - kerken opzetten. Deze werken vaak samen met bijvoorbeeld Nederlandse kerken of de Ethiopische kerk. Eritrese statushouders uit verschillende vluchtelingenstromen en van verschillende generaties voelen zich ongemakkelijk⁵⁸ bij de groeiende macht en invloed van zogenaamde religieuze leiders. Meer onderzoek naar dit thema is belangrijk om zicht te krijgen op de complexiteit en concrete handvatten te bieden

hoe hiermee om te gaan. Gemeenten en hulpverleners kunnen de kennispositie van vluchtelingen versterken, bij voorbeeld door hen te wijzen op hun rechten en het doen van aangifte te vergemakkelijken. Daarnaast kan mogelijk gewerkt worden aan een betere toegang van Eritrese statushouders tot religieuze diensten die in hun behoeften voorzien door kerken en kerkleiders bij te staan met training en opleiding.

De leden van de kleinere geloofsgemeenschappen hebben hun eigen gemeenschap en/of sluiten zich aan bij de Nederlandse kerken. De Eritrese moslims sluiten voor de geloofsbelijdenis vooral aan bij een moskee in hun omgeving. Wel zijn er enkele verenigingen die zich specifiek richten op Eritrese moslims. Zij verzorgen vergelijkbare activiteiten als de lokale organisaties.

Een aantal sleutelpersonen is van mening⁵⁹ dat er in de Nederlandse samenleving vooral negatief naar de godsdienstbeleving van Eritreeërs en de rol van de kerk wordt gekeken. Zo zouden de tijd en energie die aan het geloof en de kerkgang besteed worden de participatie en integratie in de Nederlandse samenleving remmen. De sleutelpersonen zijn zelf positief over de steun die de kerk veel vluchtelingen biedt. Religie is een vorm van coping, biedt psychologische steun en helpt om 'op het rechte pad te blijven'. De kerkgang is daarnaast een manier om andere mensen te ontmoeten en sociale contacten te onderhouden. Belangrijk is wel dat er bruggen worden gebouwd naar Nederlandse instanties (bijvoorbeeld scholen, opvangvoorzieningen, voogden) en de religieuze leiders van de kerk.

---

54 DSP groep, 2016.

55 Pharos, 2017.

56 Informatie van Winta Ghebreab, NIDOS (Klankbordgroep).

57 DSP groep, 2016.

58 Informatie van Winta Ghebreab, NIDOS (Klankbordgroep).

---

59 Pharos, juni 2016.

3

Overkoepelende aspecten van een integrale en passende aanpak

3.1 Inleiding

NOODZAAK

Sinds de publicatie van de WRR [policy brief](#) *Geen tijd te verliezen* wordt breed onderkend dat voor de integratie van statushouders een parallelle aanpak de voorkeur heeft boven sequentiële interventies. Het rapport pleit ervoor dat het leren van de taal, het krijgen van huisvesting, het volgen van een opleiding en het vinden van werk niet na elkaar, maar op hetzelfde moment 'naast elkaar' plaatsvindt. Uit verkennende onderzoeken⁶⁰ onder recente Eritrese statushouders blijkt deze aanbeveling voor deze groep bij uitstek relevant. Tegelijk blijkt de uitvoering van een integrale aanpak weerbarstig. Veel Eritrese statushouders belanden in een vicieuze cirkel doordat de trage vorderingen met het leren van de Nederlandse taal hun deelname aan [sociale](#) en [toekomstgerichte](#) activiteiten in de weg staat, terwijl hun taalontwikkeling stagneert door het gebrek aan gelegenheid tot oefenen in de praktijk. De stress waar zij mee kampen kan het opbouwen van de sociale zelfredzaamheid en de toekomstgerichtheid in de weg staan. Omgekeerd kunnen een betere grip op praktische en [financiële zaken](#), meer [maatschappelijke deelname](#) en duidelijke toekomstperspectieven voor opleiding en werk de psychische druk enorm verminderen.

REGIEROL GEMEENTEN

Deze wisselwerking tussen de verscheidene beleidsdomeinen vraagt om een integrale benadering waarin statushouders vanuit verscheidene beleidsdomeinen tegelijk ondersteund worden en de interventies goed op elkaar zijn afgestemd. Gemeenten hebben een belangrijke regierol in de ontwikkeling en uitvoering van een sluitende aanpak waarbinnen voldoende rekening wordt gehouden met de uitgangspositie en behoeften van Eritrese statushouders.

AANDACHTSPUNTEN VOOR UITVOERING

Naast een integrale benadering is in de uitvoering bij professionals en vrijwilligers extra aandacht nodig om de interventies goed aan te laten sluiten bij het kennisniveau en de leefwereld van Eritrese statushouders. Verkennende onderzoeken⁶¹ laten zien dat veel van hen op grote afstand van de Nederlandse samenleving staan. Hun integratie is dan, ondanks een sterke veerkracht en hoge motivatie, een zware opgave. Dit vraagt in de uitvoering binnen alle beleidsterreinen om laagdrempelige informatie en voorlichting, aandacht voor het overbruggen van de kloof in kennis, taal en cultuur en het leveren van maatwerk.

3.2 Ontwikkeling van integrale aanpak

Gemeenten hebben de taak om het integratiebeleid voor statushouders in samenspraak met relevante instanties en personen uit verscheidene interventiedomeinen uit te werken. Het Ondersteuningsprogramma Gezondheid Statushouders ontwikkelde een [handreiking](#) en een [stappenplan](#) over de aansturing en ketensamenwerking rondom de gezondheid en integratie van statushouders in gemeenten. Deze biedt ook algemene handvatten om de regie te nemen bij het ontwikkelen van een integrale lokale aanpak.

Tip:

Raadpleeg de databank van de VNG voor [voorbeelden](#) van [beleidsplannen](#) uit andere gemeenten als basis om het eigen beleid (verder) uit te werken, en deel de eigen uitgewerkte plannen op deze site.

Om binnen de integrale aanpak rekening te houden met de uitgangspositie en behoeften van Eritrese statushouders is het

60 [Pharos](#) (juni 2016), [KIS](#) (2017), [Arq / Nidos](#) (2017), [PreciesAdvies](#) (2016).

61 [Pharos](#) (juni 2016), [KIS](#) (2017), [Arq / Nidos](#) (2017), [PreciesAdvies](#) (2016).

van belang dat de lokale kenmerken en mogelijke risico's van deze groep in kaart worden gebracht en alle relevante partijen hier goed zicht op hebben.

Good practice:

In Nijmegen kwamen alle instellingen die een rol (kunnen) spelen bij de integratie en participatie van Eritrese jongeren op de geclusterde woonlocatie samen. Aan de hand van uit onderzoek afgeleide aanbevelingen bespraken zij aan thematafels de mogelijkheden voor kansrijke interventies en maakten zij samenwerkingsafspraken. De bijeenkomst werd vervolgd door aparte overleggen rond elk van de thema's.

Het is van belang dat (vertegenwoordigers van) de Eritrese statushouders participeren in de ontwikkeling van beleid om te zorgen dat de interventies aansluiten op hun behoeften. Het Ondersteuningsprogramma Gezondheid Statushouders ontwikkelde een **handreiking** over het betrekken van statushouders bij de planning en uitvoering van lokaal (gezondheids)beleid.

Citaat:

Vraag de Eritreeërs die nu aankomen zèlf wat en wie ze nodig hebben. Er kan namelijk een mismatch zijn tussen wat zij nodig hebben en het aanbod van organisaties die door mensen uit eerdere migratiegolven zijn opgezet. De (extra) informatie die deze organisaties geven sluit niet altijd aan bij wat ze nu nodig hebben.

Dr. Sennay Ghebreab, Amsterdam University College

Tip:

Betrek professionals en sleutelpersonen met een Eritrese achtergrond vanaf stap één bij de ontwikkeling van een aanpak en laat hen meekijken of deze Eritrea-proof is: dat kan veel inzicht geven.

Het is nuttig vluchtelingen te vragen of ze tevreden zijn met hun toekomst of met hun hulpverleners: daar kun je veel van leren als het gaat over wensen, verlangens en verwachtingen.

3.3 Uitvoering van integrale aanpak

In de uitvoering van een integrale aanpak is het belangrijk dat de diensten van de verschillende betrokken instanties goed op elkaar worden afgestemd. Gebrek aan afstemming tussen de verscheidene formele instanties en informele partijen kan leiden tot een overlap in aangeboden activiteiten en verwarring voor de statushouders.⁶² Er zijn signalen dat een deel van de goedbedoelde hulp aan Eritrese statushouders als dwingend wordt ervaren.

Citaat:

"T. doet het heel erg goed. Hij is toegankelijk, praat goed Nederlands en is ontzettend aardig. Daardoor wordt hij overspoeld door mensen die hem van alles geven en hem met van alles willen helpen. Hij kan geen nee zeggen en wil graag iets terug doen voor zijn weldoeners. Maar hierdoor heeft hij het heel erg druk. Hij loopt over van alle activiteiten die georganiseerd worden en waaraan hij moet meedoen."

Vestigingscoach

Gemeenten kunnen een belangrijke regierol spelen om de onderlinge **samenwerking** tot stand te brengen en **zicht te houden** op het proces en de resultaten. Pharos heeft een **handreiking** gepubliceerd over de regierol van de gemeente voor het wegwijs maken van statushouders in de gemeente en de gezondheidszorg die veel praktische aanknopingspunten biedt.

KENNISDELING EN UITWISSELING

Het bieden van een platform om kennis over specifieke groepen statushouders op te doen en praktijkervaringen te delen kan professionals helpen in hun werk met groepen waar zij nog niet goed bekend mee zijn. Het betrekken van vrijwilligers die met de doelgroep te maken hebben bij bijeenkomsten voor kennisdeling en uitwisseling is belangrijk om hen goed te informeren en handvatten voor hun werk mee te geven. Het geeft bovendien professionals de kans te leren van de directe en intensieve contacten van vrijwilligers met nieuwe doelgroepen.

Inzicht in de achtergrond, de vlucht, zorgen over en heimwee naar achtergebleven familie en de problemen rond gezinshereniging kunnen inzicht geven in de perspectieven en het vaak fragiele **geestelijk welzijn** van Eritrese statushouders. Ook is het belangrijk dat mensen die met hen werken op de hoogte zijn van de knelpunten die Eritreeërs kunnen ervaren bij hun integratie

62 PreciesAdvies (2016).

en hun worsteling met een onzekere toekomst in Nederland of het verlangen naar (de onmogelijke) terugkeer. **Culturele brugbouwers, zoals sleutelpersonen uit de eigen gemeenschap,** kunnen hier een belangrijke rol bij spelen.

Uitwisselingsbijeenkomsten kunnen helpen om korte lijntjes tussen instellingen tot stand te brengen. Het uitwisselen van interventies en ervaringen met betrekking tot (Eritrese) statushouders geeft de betrokken partijen een beter overzicht van de beschikbare mogelijkheden en legt de basis om mensen goed aan elkaar door te verwijzen. Daarnaast is een duidelijke sociale kaart met het aanbod voor nieuwe statushouders belangrijk.

Good practice:

*In antwoord op signalen dat klantmanagers van de gemeente de begeleiding van Eritrese statushouders lastig vinden, werd in Amsterdam een kennisdelingsbijeenkomst georganiseerd. Totaal namen zo'n 90 personen deel waaronder medewerkers van Team Entree, Team Activering, jongerenpunten, woningcorporaties, management, en het programmateam Amsterdamse aanpak. De bijeenkomst werd voorbereid en uitgevoerd in samenwerking met sleutelfiguren met een Eritrese achtergrond van **Nieuwlander en Verbinden**. Na een inleiding over het leven in Eritrea en de vlucht naar Europa zijn in kleine groepjes ervaringen uitgewisseld en is stilgestaan bij aanknopingspunten om de integratie van Eritrese statushouders in Amsterdam te bevorderen.*

*De GGD Gelderland Zuid organiseerde in samenwerking met het **ondersteuningsprogramma Gezondheid Statushouders** de netwerkbijeenkomst **Gezonde Integratie statushouders**. Zorgpartners en stakeholders uit het sociaal domein kregen in plenaire voordrachten en workshops naar keuze de gelegenheid zich te verdiepen in de achtergrond en specifieke knelpunten van de belangrijkste groepen nieuwe statushouders, zoals Syriërs en Eritreeërs. Zij maakten kennis met de verschillende initiatieven die kunnen bijdragen aan het bevorderen van hun gezondheid.*

In Oldenbroek maakt het verstrekken van informatie over Eritrese statushouders aan huisartsen, de ggz en andere partners in de gezondheidszorg onderdeel uit van het gemeentelijk integratiebeleid. De voorlichting wordt verzorgd door Stimenz in samenwerking met het maatschappelijk werk en VluchtelingenWerk.

Tip:

Zorg als gemeente dat je weet welke professionals en vrijwilligers veel contact hebben met Eritrese statushouders en benut hun kennis om ad hoc advies te kunnen geven.

MONITORING

Om zicht te houden op de voortgang van de integratie van statushouders en de effectiviteit van de dienstverlening is monitoring belangrijk voor gemeenten. Om getalsmatig een goed beeld te krijgen van de stand van zaken kunnen analyses voor specifieke groepen worden uitgevoerd. Hoewel etnische afkomst niet geregistreerd wordt in de officiële statistieken zijn hier bijvoorbeeld door datakoppeling **mogelijkheden** voor.

Good practice:

*De **Checklist diversiteitsbeleid** van KIS geeft concrete tips om de positie van specifieke etnische groepen cijfermatig in kaart te brengen.*

Tip:

Een goed doordachte en laagdrempelige feedbackmechanisme (ter vervanging of in aanvulling op een klachtenprocedure) is een belangrijk en doeltreffend middel om zicht te krijgen op de kwaliteit en effectiviteit van lopende projecten en geleverde diensten. Dienstverlening die onvoldoende aansluit bij de behoeften kan jarenlang doorgaan omdat vluchtelingen niet aan de bel trekken. Wanneer men bijvoorbeeld de trainer niet vertrouwt, het tijdstip niet goed uitkomt of men de informatie niet nuttig acht, komt men niet meer opdagen op voorlichtingsbijeenkomsten. En als de wachttijden te lang zijn en mensen weten dat ze soms onverrichterzake worden weggestuurd, komen ze niet meer naar spreekuren toe. Om het ontvangen van feedback en klachten als basis voor het verbeteren van de dienstverlening te benutten is binnen de organisatie een open en lerende houding nodig.

Per individu kan in kaart worden gebracht wie extra ondersteuning nodig heeft en de voortgang hiervan kan worden bijgehouden. Dit kan gemeenten in staat stellen knelpunten te signaleren en snel actie te ondernemen. De evaluatie van projecten kan bijdragen aan het inzicht in de effectiviteit van de interventies.

Citaat:

"Omdat jongeren zelf formele instellingen graag op afstand houden en terughoudend zijn in het delen van persoonlijke informatie, is **vertrouwen winnen** een belangrijke voorwaarde om inzicht te krijgen in hun zelfredzaamheid en ondersteuningsbehoeften."

PreciesAdvies

Good practice:

De gemeente Nijmegen is dit jaar met een pilot begonnen. Wanneer tijdens de intake van een statushouder blijkt dat extra aandacht nodig is, worden gedurende de eerste drie jaar na vestiging in de gemeente trajectregisseurs ingezet voor begeleiding. De trajectregie is belegd bij drie organisaties die veel met statushouders werken: **VluchtelingenWerk**, **Bureau Wijland** en **Inter-Lokaal**. Op het moment van vestiging vindt er een brede intake plaats en wordt een ontwikkelplan opgesteld dat bestaat uit verschillende, naast elkaar lopende en/of elkaar opvolgende trajecten: inburgering, participatieverklaringstraject, koppeling aan een netwerkpartner en dergelijke. De trajectregisseur volgt het verloop en de uitkomsten van deze trajecten en bepaalt in overleg met de statushouder vervolgstappen om in een periode van drie jaar zijn of haar persoonlijke doelen te behalen.

Tip:

Als trajectregisseur of maatschappelijke begeleider meegaan op huisbezoeken met wijkteams biedt de gelegenheid om een gezin goed in beeld te krijgen, in kaart te brengen welke ondersteuning er al is en wat er nog nodig is. Dat geeft eveneens aanknopingspunten om waar mogelijk de krachten te bundelen.

Betrek organisaties uit verschillende domeinen bij de uitwerking van het persoonlijke plan van aanpak van statushouders. Zo zijn in Zaanstad VluchtelingenWerk en het sociaal wijkteam aanwezig bij het intakegesprek om gezamenlijk één plan van aanpak op te stellen.

Organiseer terugkerende overlegtafels met alle bij de begeleiding van (Eritrese) statushouders betrokken partijen.

3.4 Overbruggen van de kloof in kennis, taal en cultuur

Naast een integrale benadering is in de uitvoering door professionals en vrijwilligers extra aandacht nodig om de interventies goed aan te laten sluiten bij het kennisniveau en de leefwereld van Eritrese statushouders. De integratie van Eritrese statushouders vraagt bij de interventies in alle domeinen om een benadering die rekening houdt met de bij deze groep vaak grote **kennisachterstanden**, **taalbarrières** en **culturele verschillen**. Daarnaast zijn bij deze doelgroep een **cultureel sensitieve** werkwijze en **maatwerk** belangrijk voor de effectiviteit van interventies.

Het Ondersteuningsprogramma Gezondheid Statushouders ontwikkelde een **handreiking** voor gemeentebesturen die zich bezighouden met statushouders vanuit het thema integratie en participatie, volksgezondheid, huisvesting of anderszins. In de handreiking wordt ingegaan op praktische handvatten en randvoorwaarden voor informatieverstrekking en voorlichting aan statushouders voor succesvolle inburgering, zelfredzaamheid en een goede gezondheid.

LAAGDREMPelige VOORLICHTING

Groepsgewijze voorlichting is een goed instrument om Eritrese statushouders de kennis aan te reiken die zij nodig hebben hun weg te vinden in de Nederlandse maatschappij, ingewikkelde informatie uit te leggen en gevoelige thema's bespreekbaar te maken. Daarnaast verdient een benadering die gebaseerd is op uitwisseling de voorkeur boven informatieoverdracht. Daarmee kun je de deelnemers erkenning voor hun eigen ideeën en inzichten geven en het gevoel ontkrachten dat zij op een gebrek aan kennis worden beoordeeld.

Omdat veel recent aangekomen Eritreeërs door het grote verschil in leefwereld in veel opzichten over zeer beperkte voor-kennis beschikken, is het belangrijk hier goed bij aan te sluiten. Verder is het vanwege het vaak lage opleidingsniveau belangrijk informatie niet te abstract en niet te tekstueel aan te bieden. Concrete voorbeelden en ervaringen van sleutelfiguren spreken aan en het gebruik van visuele middelen werken goed.

Citaat:

"Informatie en uitleg moet bij deze groep altijd aan de basis beginnen."

Culturele bruggenbouwer:

Voor een effectieve voorlichting is het ook belangrijk dat de aangereikte informatie aansluit bij de (onmiddellijke) behoeften en meteen toegepast kan worden. Soms leven er in de groep andere vragen die niet passen binnen het door de voorlichter voorbereide onderwerp. De ervaring leert dat ingaan op de behoeften en erkenning geven aan de frustraties van de groep veel goodwill en vertrouwen kan winnen. Dit is een belangrijke voorwaarde om de eigen boodschap, eventueel pas in een later stadium, binnen te laten komen

Bij voorlichtingsactiviteiten voor Eritrese statushouders vraagt de werving veel aandacht. Vanwege de taalbarrière zijn schriftelijke uitnodigingen in het Nederlands weinig effectief. De keuze van een vertrouwde locatie kan bijdragen aan de toegankelijkheid. De deelname kan ook worden bevorderd door voorlichting onderdeel te laten zijn van het [inburgeringsprogramma](#).

Tip:

Een persoonlijke benadering via bijvoorbeeld lokale Eritrese sleutelpersonen of hulpverleners met veel contacten en vertrouwen binnen de doelgroep kan helpen bij de werving.

Het kan handig zijn de contactmomenten tijdens de maatschappelijke begeleiding en de inburgering te benutten om statushouders te informeren over voorlichtingsbijeenkomsten.

Via what's app kun je in Tigrinya ingesproken boodschappen of filmpjes rondsturen om bijeenkomsten aan te kondigen.

REKENING HOUDEN MET TAALBARRIÈRES

Het niet of slecht begrijpen en spreken van de Nederlandse taal kan een belemmering vormen voor de toegankelijkheid van informatie. Het aanbieden van informatie in eigen taal en het gebruik van visuele middelen kunnen helpen om taalbarrières te overbruggen. Gezien het gebrek aan digitale vaardigheden kan schriftelijke informatie beter in folders of gebruiksvriendelijke apps dan op websites aangeboden worden.

Bij het persoonlijk contact in gesprekken, tijdens consulten en bij voorlichtingsbijeenkomsten kan gebruik worden gemaakt van tolken. Hierbij kunnen er problemen zijn met onvolledige of onjuiste vertalingen of een te actieve inmenging van de tolk in het gesprek. Ook kan de polarisatie onder Eritreeërs in Nederland zich vertalen in al dan niet terecht wantrouwen ten aanzien van tolken. Het is lastig de kwaliteit van tolken te controleren en

omdat er geen klachten worden ingediend ontbreekt het toezicht op tolken van commerciële bedrijven.

Citaat:

"Soms zit er in de tolk meer frustratie dan in de statushouder. Ze moeten alles precies vertalen, ook als het niet aardig of gunstig over kan komen. Anders krijg je meer 'lost in translation', terwijl er al veel verloren gaat doordat veel woorden niet bestaan in het Tigrinya. Tolken moeten twee werelden bij elkaar brengen en daarbij geen partij kiezen."

Klankbordgroep bijeenkomst

Good practice:

Het Anderstaligenloket geeft tips voor de communicatie met mensen met een taalbarrière.

Huisartsen kunnen de eerste zes maanden kosteloos gebruik maken van telefonische tolkdiensten voor patiënten die recent hun verblijfsvergunning hebben gekregen.

Tip:

Veel Eritrese tolken, waaronder tolken die weg gestuurd zijn door de IND vanwege banden met het regime in Eritrea, hebben hun diensten verlegd van tolken en vertalen naar informatie, integratie en participatie activiteiten. Voorzichtigheid is geboden bij de inzet van Eritrese individuen, organisaties en initiatieven gericht op integratie en participatie van Eritrese statushouders in Nederland.

Bij de keuze van de tolk kunnen problemen worden vermeden door statushouders te vragen zelf een tolk mee te brengen of gebruik te maken van een anonieme telefonische tolk.

INZET VAN CULTURELE BRUGGENBOUWERS

Bij het ontwikkelen en de uitvoering van activiteiten voor de integratie van Eritrese statushouders is het van belang aan te sluiten op hun leefwereld en referentiekaders. Eritreeërs die al langer in Nederland zijn kunnen hierin een actieve rol spelen. Zij kunnen het vertrouwen winnen en een brug slaan tussen instanties, hulpverleners en Eritrese statushouders. De culturele bruggenbouwers hebben inzicht in de wensen en behoeften en kunnen helpen complexe informatie begrijpelijk te maken en taboes te doorbreken door uit te gaan van de eigen leefwereld en vertrouwde referentiekaders.

Citaat:

“Als Eritreeër en als vaderfiguur benader ik deze groep anders. Ik heb veel tijd met hen doorgebracht en we hebben veel met elkaar gepraat. Na vier maanden was ik één van hen. Ze vertelden me alle problemen en we hebben samen naar oplossingen gezocht.”

Tesfai Yitbarek, mensenrechtenactivist

Ook bij de keuze van culturele bruggenbouwers is de polarisatie binnen de groep een aandachtspunt. Gezien de vermoedens van onderling onbegrip en wantrouwen tussen de verschillende generaties van Eritreeërs, gaat de voorkeur uit naar culturele intermediairs die van (ongeveer) dezelfde generatie zijn, goed geworteld zijn in Nederland en zich met de gemeenschap en ervaringen van statushouders kunnen identificeren. In de praktijk blijkt voor sommige recente statushouders een Nederlands of Ethiopisch accent in het Tigrinya kan bijdragen aan de betrouwbaarheid van culturele intermediairs, omdat dit duidelijk maakt dat ze niet politiek betrokken zijn geweest in Eritrea. Ook kan aanvankelijk wantrouwen doorbroken worden door in bijeenkomsten met statushouders het eigen en herkenbare levensverhaal te vertellen.

Good practice:

Organisaties als *Nieuwlander* werken landelijk veel samen voor de uitvoering van trainingen en voorlichtingsbijeenkomsten voor Eritrese statushouders.

Tip:

Bouw als gemeente lokaal contacten op met sleutelfiguren die de Nederlandse samenleving kennen en vertrouwen hebben bij de Eritrese statushouders.

Eritrese bruggenbouwers kunnen als mediators een belangrijke rol spelen om het vertrouwen met de doelgroep op te bouwen, maar moeten niet gebruikt worden als permanente 'fixers'. Zij kunnen bijdragen aan het opbouwen van de interculturele competenties in een organisatie. Daarbij is van belang dat organisaties zelf de verantwoordelijkheid nemen voor de kwaliteit en effectiviteit van hun diensten en Nederlandse medewerkers leren zelf vertrouwen op te bouwen.

Het natrekken van referenties levert soms al snel kritische informatie op over de kwaliteit en betrouwbaarheid van freelancers, consultancy bureaus, stichtingen die zich op (Eritrese) vluchtelingen richten maar door deze doelgroep niet als geschikte intermediair worden beschouwd.

INVESTEREN IN EEN CULTUREEL SENSITIEVE WERKWIJZE

Het overbruggen van de afstand tussen Eritrese statushouders en Nederlandse instellingen vraagt om een cultureel sensitieve werkwijze van alle professionals en vrijwilligers die met hen te maken krijgen. Daarbij gaat het niet alleen om professionals, maar ook om de mensen die de receptie en telefoon bedienen. Juist daar loopt het contact in de praktijk vaak al mis.

Bij een cultuur sensitieve werkwijze staat centraal⁶³ dat men een open houding heeft: zich in het werk bewust is van de eigen normen en waarden, die van de ander verkent om elkaar te kunnen begrijpen en op zoek gaat naar de aansluiting. Gedrag vanuit de westerse bril kan anders worden geïnterpreteerd dan bedoeld, en daarmee moet rekening worden gehouden in het aanbod aan instrumenten en ondersteuning. Daarnaast hebben professionals en vrijwilligers achtergrondkennis en vaardigheden nodig die van belang zijn voor hun specifieke rol.

63 Nidos (2017).

Om effectief met Eritrese statushouders te kunnen communiceren en werken, hebben baliedmedewerkers en maatschappelijk begeleiders inzicht nodig in hun achtergrond, **leefwereld** en de daaraan gerelateerde verwachtingen. Kennis over verschillen in percepties met betrekking tot **gender**, **sociaal krediet**, de culturele neiging tot bescheidenheid en terughoudendheid en de verwachting dat regels buigzaam zijn, kunnen de afstand in contact verkleinen. Ook is belangrijk dat men begrip kan opbrengen voor gebrek aan inzicht in regelgeving en bureaucratische logica, veronderstelde voorkennis en vaardigheden kunnen ontbreken en uitleg bij de basis moet beginnen.

Citaat:

"We hebben gemerkt dat we bij Eritrese statushouders meer specifieke aandacht moeten hebben en persoonlijk contact moeten maken. Door dat te doen loop je niet over de signalen van de statushouders én van de klantmanagers heen. Dit werkt twee kanten op. Richting de statushouders moet je duidelijk maken dat de klantmanagers er met de beste bedoelingen zijn. En bij de klantmanagers moeten de verwachtingen bijgesteld worden naar de situatie en mogelijkheden van deze groep statushouders."

Joost Luirink, Gemeente Amsterdam

Bij de invulling van woonplekken⁶⁴ voor amv'ers is het belangrijk dat Eritrese jongeren zich veilig weten en geaccepteerd voelen om van daaruit de Nederlandse samenleving te kunnen verkennen. Dat vraagt om aandacht van hun begeleiders voor zaken waar zij waarde aan hechten, zoals voldoende en passende voedselwaren, eetmomenten, ruimte voor het uitvoeren van religieuze rituelen en voor het ontvangen van bezoek.

Omdat Eritrese jongeren door hun ervaringen in Eritrea vaak weinig vertrouwen hebben in leraren, is het voor docenten van belang hier weet van te hebben en mee om te kunnen gaan. Bewustzijn van de voorkeur voor praktijkleren helpt hen bij de keuze van passende didactische middelen. Ook is inzicht in de **ercultuur** belangrijk om leerlingen ruimte te geven voor het voorkomen of herstellen van gezichtsverlies in tegenstelling tot nadruk te leggen op het tonen van berouw en aanbieden van excuses die hier juist afbreuk aan zouden doen.

Artsen hebben kennis nodig over de achtergrond van Eritrese vluchtelingen, de specifieke gezondheidsrisico's van deze groep, de mogelijke interpretaties van geestelijke en medische aandoe-

ningen en de taboes rond seksualiteit en psychische problematiek. Kennis over gevoelens van eer geven inzicht in bijvoorbeeld het somatiseren van psychische klachten en het zwijgen over seksueel geweld.

Good practice:

De Meetladder diversiteit interventies van het Verwey-Jonker Instituut geeft tien aandachtspunten voor de diversiteitsgevoeligheid van interventies te bepalen waaronder de competenties van professionals.

Organisaties zoals Nieuwlander geven workshops voor professionals met veel informatie en uitleg over de achtergrond en leefwereld van Eritrese statushouders en praktische aanbevelingen om in de Nederlandse context binnen verschillende beleidsdomeinen met deze groep te werken.

Pharos heeft een aanbod voor trainingen en workshops gericht op het versterken van de interculturele vaardigheden van professionals in de zorg.

Laagdrempelige sites zoals crash course Eritrea kunnen medewerkers en vrijwilligers een eerste indruk over de achtergrond van Eritrese statushouders geven.

MAATWERK

Hoewel veel Eritrese statushouders met dezelfde soort knelpunten kampen, zijn er binnen deze groep ook grote verschillen in opleidingsniveau (rurale of stedelijke) achtergrond en persoonlijke ervaringen, eigenschappen en toekomstwensen. Inzicht in deze verschillen en oog voor het individu zijn cruciaal om goed aan te sluiten bij hun behoeften en maatwerk te kunnen leveren.

64 Nidos (2017).

4 Inburgering

4.1 Inleiding

UITDAGING

Statushouders hebben een **inburgeringstermijn** van drie jaar om het inburgeringsexamen te halen. Het is voor Eritrese statushouders vaak lastig de Nederlandse taal te leren omdat het Tigrinya ver afstaat van de Indo-Europese talen.⁶⁵ Bovendien hebben veel recente statushouders slechts beperkt **onderwijs** genoten en is een deel van hen onbekend met het Latijnse alfabet. Ook is een deel analfabeet. In de praktijk blijkt⁶⁶ dat het leertempo vaak laag ligt en de statushouders niet over de studievaardigheden beschikken die door de aanbieders van inburgeringstrajecten verwacht worden. Hierbij gaat het om het goed benutten van digitale leermiddelen en het uitvoeren van zelfstandige opdrachten. Een aanpak waarbij hier rekening mee wordt gehouden en die goed aansluit bij de leerstijl kan het leerproces versoepelen.

MOTIVATIE

Verkennd onderzoek laat zien dat Eritrese statushouders meestal een sterke motivatie hebben om Nederlands te leren en dit als sleutel voor hun toekomst zien: *Zonder taal ben je 'stom en doof'*.⁶⁷ Vooral bij de jongeren kan de motivatie voor de taallessen onder druk komen te staan.⁶⁸ Dit kan samenhangen met een trage voortgang, de opstapeling van problemen, stress en een voor pubers kenmerkende moeite met discipline. Het **vasthouden van hun motivatie** vraagt dan extra aandacht. Soms kan na uitputting van het inburgeringsbudget **aanvullende financiering** de bekostiging van het laatste stukje van het traject mogelijk maken en kan de statushouder alsnog het inburgeringsexamen halen.

---

65 Pharos (juni 2016).

66 PreciesAdvies (2016), KIS (2017).

67 KIS (2017).

68 PreciesAdvies (2016).

LEREN IN DE PRAKTIJK

Onderzoek⁶⁹ heeft aangetoond dat het inburgeringstraject op zichzelf voor veel statushouders niet voldoende is om de taal goed te leren beheersen. Oefenen in de praktijk is van belang. Uit verkenningen blijkt dat net als veel andere statushouders een deel van de Eritrese statushouders er niet in slaagt uitsluitend via de inburgeringslessen het Nederlands onder de knie te krijgen. Omgekeerd weerhoudt de taalbarrière hen van sociale deelname. Sociale deelname zou de gelegenheid geven om de taal in de praktijk te gebruiken en zo vorderingen te maken. Een intensief taal- en inburgeringsprogramma en voldoende mogelijkheden om **in de praktijk te oefenen** kunnen deze vicieuze cirkel doorbreken.

ROL GEMEENTE

Als regievoerder kunnen gemeenten hiervoor de partijen bij elkaar brengen en de inburgering zo onderdeel maken van een integrale aanpak. Hoewel de verantwoordelijkheid voor de inburgering bij de statushouders ligt, kunnen gemeenten hen wel informeren over de regelgeving en keuzemogelijkheden.

4.2 Inburgeringsplicht

In principe geldt er een inburgeringstermijn van drie jaar na het verkrijgen van een verblijfsvergunning. Veel amv'ers zijn niet **inburgeringsplichtig**, omdat ze op de ISK de taal al hebben geleerd en over een startkwalificatie beschikken of een opleiding volgen om deze te behalen.

Voor het volgen van een inburgeringstraject kunnen statushouders tot maximaal € 10.000 van **DUO** lenen als zij de kosten zelf niet kunnen dragen. Deze lening wordt omgezet in een gift wanneer zij tijdig aan hun inburgeringsplicht voldoen.

---

69 KIS (juni, 2016).

Citaat:

“Die 10.000 is geen manier om de mensen aan te moedigen. Het schrikt af en werkt ze in de schulden. Iedereen moet hetzelfde examen doen zonder dat er rekening wordt gehouden met de verschillen in achtergrond. Het komt nooit goed voor deze groep als het systeem niet verandert.”

Tesfai Yitbarek, mensenrechten activist

Onder specifieke **voorwaarden** (psychische, lichamelijke of verstandelijke belemmering, onvermogen ondanks aantoonbaar geleverde inspanningen en aantoonbaar voldoende mate van feitelijke inburgering) kan ontheffing van de inburgeringsplicht worden toegekend of (bij analfabetisme of overmacht door bijvoorbeeld ziekte) worden verleend.

Het 'verwijtbaar' verzaken van de inburgeringsplicht kan tot ernstige **consequenties** leiden, zoals boetes van DUO, de verplichting tot terugbetalen van de lening voor de bekostiging van het inburgeringstraject, het kan gevolgen hebben voor de verblijfsvergunning (afhankelijk van het type) en de mogelijkheid van naturalisatie. Begrijpelijke informatie voor nieuwe statushouders over de regelgeving rond inburgering en een snelle intake van nieuw aangekomen nareizigers vragen daarom nadrukkelijk aandacht.

Tip:

Het is belangrijk goed aan nieuwe statushouders uit te leggen dat verzuim en ongeoorloofd verlof tijdens de inburgering een verspilling van het inburgeringsbudget betekent. Terwijl een formele afmelding bij langdurige afwezigheid door bijvoorbeeld ziekte of overmacht het mogelijk maakt de termijn te verlengen en de DUO-financiering aan de taalaanbieder te onderbreken zodat het budget niet slinkt.

4.3 Passende aanpak

KEUZE INBURGERINGSTRAJECT

Statushouders hebben zelf de verantwoordelijkheid een keuze te maken uit het brede aanbod van inburgeringstrajecten. Zij hebben vaak ondersteuning nodig om te bepalen welk traject het beste aansluit bij hun capaciteiten en mogelijkheden.

Het is belangrijk dat taalaanbieders gebruikmaken van cultuur sensitieve methodes om een betrouwbare inschatting van het start- en streefniveau te maken. Bij Eritrese statushouders kan anders het risico bestaan dat een laag onderwijsniveau en een

grote cultureel afstand ten onrechte tot een lage inschatting van het leerpotentieel leidt.

Good practice:

De door NOA ontwikkelde Persoonsprofielscan voor vluchtelingen (PPS-V), helpt bij het in kaart brengen van de opleiding, werkervaring, taalniveau en mogelijke kansen en belemmeringen bij het betreden van de Nederlandse arbeidsmarkt. De toets kan in verschillende talen, waaronder het Tigrinya, worden afgenomen.

De gemeente Amsterdam biedt alle nieuw gevestigde vluchtelingen een taal- en oriëntatietraject aan, waarin zij onder andere begeleiding krijgen bij het kiezen van een passende inburgeringscursus.

VluchtelingenWerk biedt voorlichting over de inburgeringsplicht, de eigen keuze voor een inburgeringscursus en het aanvragen van de DUO-lening.

Citaat:

“Ik zag hoe in mijn gemeente aanbieders over elkaar heen buitelden. De wachttijden liepen op, statushouders moesten lang reizen om bij hun opleider te komen en haakten vaak af, en er was weinig inzicht in hun voortgang. Hij hakte de knoop door: “Ik heb gevraagd welke partij in onze gemeente een opleidingslocatie wilde starten. Eén wilde. Wij stimuleren nu alle statushouders daarheen te gaan. Het maakt het zoveel eenvoudiger allemaal.”

Aad Braggaar, beleidsontwikkelaars bij de gemeenten Alphen-Chaam, Baarle-Nassau en Gilze Rijen

AANSLUITING TUSSEN ONDERWIJSVORM EN LEERSTIJL

Vooraf Eritrese statushouders die weinig onderwijs hebben genoten, komen niet goed tot hun recht bij een op zelfstudie en schriftelijk werk gebaseerde onderwijsbenadering. Omdat veel amv'ers al geruime tijd niet naar school zijn geweest en onderwijsmethoden in Eritrea afwijken van die in Nederland, kunnen zij moeite hebben met het doorgronden van het Nederlandse onderwijssysteem. Als docent is het belangrijk hiermee in de lesstijl rekening te houden.

Citaat:

"In Eritrea hebben jongeren geleerd op school duidelijke instructies te krijgen en uit te voeren. Zij zijn niet gewend aan zelfstudie. Een te vrijblijvende opzet waarbij zij zelf mogen bepalen wanneer en hoeveel zij oefenen, geeft hen onvoldoende structuur. Laagopgeleide jongeren leren gemakkelijker via luisteren en spreken dan met schriftelijke middelen. Voor hen zullen interactieve methodieken effectiever zijn."

Binyam Andebrhan (*Nieuwlander*)

Een in verkenningen⁷⁰ veel voorkomende klacht onder zowel Eritrese als andere statushouders is dat het moeilijk is Nederlands te leren als je vooral met landgenoten in de groep zit. Gemengde groepen en het stimuleren van de naleving van regels over de communicatie in eigen taal op school kunnen de uitwisseling in het Nederlands aanmoedigen.

Good practice:

De Gemeente Middelburg is zich aan het oriënteren op alternatieve lesmethodes en overweegt met **Total Physical Response** te gaan werken.

VluchtelingenWerk, NVA en IDEM bieden inburgeringstrajecten waarbij de inzet van professionele NT2 docenten wordt gecombineerd met de inzet van vrijwillige taalcoaches, zowel binnen de les als daarbuiten.

STEP biedt in Nijmegen met de inzet van vrijwilligers taalcoaching en informele taallessen voor groepen op niveau A0 t/m B2. Statushouders kunnen hier tegen een bescheiden vergoeding naast hun inburgeringslessen gebruik van maken. De taallessen richten zich deels op de oefeningen en het huiswerk waar de deelnemers voor hun inburgeringstraject aan moeten werken, en deels op context gebonden leren: de groep gaat op stap om de wereld om hen heen in de praktijk te benoemen en in gesprek te gaan met bijvoorbeeld winkeliers en loketmedewerkers. Daarnaast geven de taalcoaches hen de mogelijkheid de taal interactief te leren. Steeds meer Eritrese statushouders vinden de weg naar dit aanbod: na een doorverwijzing, maar ook dankzij onderlinge mond-op-mond reclame.

AANSLUITING TUSSEN INHOUD EN BEHOEFTE AAN INFORMATIE EN INZICHT

Om de inburgering aan de praktijk te kunnen koppelen is het voor statushouders belangrijk dat zij in de lessen kennis opdoen die antwoord geeft op de vragen waar zij mee rondlopen en zaken leren die zij meteen in de praktijk kunnen brengen. Daarbij gaat het om het regelen van **praktische zaken** en inzicht in belangrijke normen en waarden. Voor het bespreken van **gevoelige thema's** is een vertrouwde setting belangrijk. **Wettelijk** is deze aansluiting per 1 juli 2017 geregeld door het participatieverklaringstraject een verplicht onderdeel van de inburgeringsplicht te maken en gemeenten verantwoordelijk te maken voor de maatschappelijke begeleiding.

Good practice:

In het participatieverklaringstraject 'Overstap' van het **NVA** in Amersfoort krijgen statushouders een training in eigen taal met aandacht voor de Nederlandse kernwaarden, rechten en plichten en wet- en regelgeving. Door het gebruik van de eigen taal begrijpen de deelnemers goed wat ze horen en kunnen ze zich de inhoud eigen maken. Een neveneffect is dat ze zich welkom voelen.

De **alfabetiserings- en inburgeringscursussen** van **VluchtelingenWerk** richten zich op het versterken van de sociale zelfredzaamheid door het aanreiken van relevante informatie en vaardigheden op verschillende gebieden.

OEFENEN IN DE PRAKTIJK

Onderzoek toont aan dat het voor statushouders belangrijk is om taalcursussen te combineren met andere activiteiten gericht op interculturele contacten en met informele vormen van taalonderwijs om de taalvaardigheid te bestendigen.⁷¹ Uit verkenningen⁷² blijkt dat Eritrese statushouders een sterke behoefte hebben aan meer gelegenheid om de taal in de praktijk te oefenen en verder te ontwikkelen. Dit kan bovendien helpen meer inzicht te krijgen in de cultuur, omgangsvormen en andere sociale codes. Het creëren van gelegenheid tot **sociale deelname** en de koppeling aan taalmaatjes bieden hier mogelijkheden voor. Voor amv'ers helpt de steun van mentoren die met hen praten, hen helpen bij het maken van huiswerk en samen met hen naar de Nederlandse televisie kijken. **Vrijwilligerswerk** en **leerwerktrajecten** waarbij vluchtelingen de kans krijgen de taal beter te leren en kennis te maken met de

70 Arq / Nidos (2017), **PreciesAdvies** (2016).

71 **VluchtelingenWerk Nederland**, 2016.

72 **KIS** (2017), **PreciesAdvies** (2016).

beroepspraktijk sluiten aan bij de behoefte van veel Eritreeërs om aan hun toekomst te werken. Hiermee neemt volgens de inschatting van gemeenten ook hun **kans** toe om op termijn aan de slag te komen.

Good practice:

Verscheidene organisaties zoals VluchtelingenWerk, Humanitas, Vrijwilligerscentrales en lokale stichtingen koppelen nieuwe statushouders aan taalmaatjes met wie zij de taal kunnen oefenen, op stap kunnen gaan om in nieuwe situaties te leren communiceren en die hen kunnen helpen met het maken van oefeningen voor het inburgeringstraject.

Stichting het Integratiehuis organiseert wekelijks een taalcafé waar vooral Eritrese statushouders aan deelnemen. Zij krijgen hulp bij het maken van hun huiswerk, kunnen met de Nederlandse vrijwilligers de taal oefenen, praktische hulp vragen en samen op pad gaan naar bijvoorbeeld een open dag van het ROC.

Bij VOZ geven enkele vrijwilligers individuele taalsteun bij vluchtelingen thuis.

Binnen het programma Slagkracht van het NVA maakt het lopen van een taalstage onderdeel uit van de module Oriëntatie op de Nederlandse arbeidsmarkt van het inburgeringsaanbod. Wanneer inburgeraars taalniveau A1 hebben, kunnen zij hieraan beginnen. Langzaam lerende personen krijgen eerst een training werknemersvaardigheden in eigen taal, gevolgd door een taal-werk stage van zes maanden in een beschutte leerwerkplek waarbij in de vierde maand de arbeidsmarktmodule wordt behandeld. Snel lerende personen starten met een taal-werk-stage op de reguliere arbeidsmarkt, volgen daarnaast een training werknemersvaardigheden en krijgen al na twee maanden de arbeidsmarktmodule.

VASTHOUDEN VAN MOTIVATIE

Verkennd onderzoek⁷³ laat zien dat amv'ers veel verantwoordelijkheidsbesef hebben en gemotiveerd en gedisciplineerd zijn voor school. Sommige amv'ers hebben een goede band met hun docent omdat deze betrokkenheid toont en buitenschoolse activiteiten met hen onderneemt. Bij anderen is deze relatie moeizaam. Vaak heerst het gevoel dat leerlingen die

de Nederlandse taal beter beheersen worden voorgetrokken. Stress kan in sommige gevallen tot problemen op school leiden. Daarnaast staat de associatie van school met het **dwingende Eritrese regime** de motivatie soms in de weg. Ook de afwezigheid van ouders die het belang van onderwijs benadrukken kan meespelen bij een verlies aan motivatie.

Tip:

Vraag jongeren als onderdeel van de persoonlijke begeleiding naar hun toekomstdromen en relateer dit aan het belang van school om ze te verwezenlijken.

Beloningen en consequenties kunnen werken voor de motivatie, bijvoorbeeld eten en drinken, boetes of toegang tot het Wifi-netwerk.

Uitleg over de leerplicht scheidt een duidelijk kader en kan helpen de motivatie vast te houden.

Kinderen van 12 tot 18 jaar hebben **recht** op onderwijs en worden de eerste twee jaar veelal opgevangen in Internationale Schakel Klassen (ISK) die vanuit de **nieuwkomersregeling** worden bekostigd. Na hun 18^e is dit niet meer het geval en moeten jongeren die nog niet op het reguliere onderwijs kunnen instromen overstappen naar een inburgeringstraject. De overgang van de fulltime schakelklas naar een inburgeringstraject van meestal slechts drie dagdelen per week is groot.

Uit verkennend onderzoek⁷⁴ blijkt dat voor Eritrese jongeren die een inburgeringstraject volgen een trage voortgang in het leren van de taal ontmoedigend kan werken. Vooral in combinatie met een **opeenstapeling** van zorgen en stress, een verkeerd leefritme en een gebrek aan discipline kan dit leiden tot verzuim. Een gevuld dagprogramma met voldoende lessen en oefening in de praktijk kan helpen snelle vorderingen te maken en geeft de structuur die nodig is om ritme en zelfdiscipline te ontwikkelen. Financiële prikkels bleken in Nijmegen een effectief middel om verzuim terug te dringen.

73 Arq / Nidos (2017).

74 PreciesAdvies (2016).

Good practice:

In Nijmegen heeft de gemeente voor de Eritrese jongeren in de geclusterde woonlocatie ingezet op een versnelde instroom en intensieve trajecten van vier tot vijf dagdelen per week.

*Aanvankelijk was het verzuim onder Eritrese statushouders in Nijmegen relatief hoog. Dit verbeterde nadat de gemeente de jongeren uitgelegde dat hun bijstandsuitkering op grond van de **taaleis** in de participatiewet door W&I kon worden gekort wanneer zij hun plicht de taal te leren niet nakwamen.*

Het Schakelcollege Tilburg is een school voor leerlingen die minder dan twee jaar in Nederland zijn in de leeftijd van 12 tot 18 jaar. De GGD heeft op deze school een werkwijze geïntroduceerd die afwijkend is van de reguliere werkwijze. Dit is ingegeven door het feit dat de uitvoering van preventieve gezondheidszorg voor statushouders niet afdoende is met de beperkte tijd en bestaande interventies. Op school zijn aparte afspraken gemaakt ten aanzien van het frequente verzuim, wat hoog is bij deze doelgroep. Er is afgesproken dat de school een pilot begint waarbij iedere mentor gesprekken voert met een aantal leerlingen met een hoog ziekteverzuim. Daarna kan of via het schoolmaatschappelijk of via de GGD (afhankelijk van type problematiek) een gesprek worden ingepland met de leerling om, hem of haar te begeleiden en te bekijken welke hulp of ondersteuning de leerling nodig heeft om zo veel mogelijk onderwijs te volgen. Ongeacht de (gezondheids)klachten waar zij mee kampen. Dit heeft geleid tot zeker drie leerlingen per week die bij de GGD aangemeld worden door de zorgcoördinator voor nader onderzoek. Het is nog niet bekend of hierdoor het verzuim daadwerkelijk gedaald is. De pilot is nog niet afgerond.

INVESTEREN IN BEHALEN VAN HET INBURGERINGSEXAMEN

Het behalen van het inburgeringsexamen is belangrijk om negatieve consequenties te voorkomen, maar vooral ook om de **toekomstkansen** op de arbeidsmarkt te verbeteren. Wanneer statushouders met voldoende potentieel het beschikbare budget uitputten voordat zij hun inburgering afronden, is het mogelijk om het laatste deel te bekostigen uit het participatiebudget of uit ESF-middelen voor de integratie van statushouders in de arbeidsregio's.

Good practice:

In Nijmegen wordt voor Eritrese jongeren een kort (zomer) traject voor loopbaanoriëntatie en aanvullende taalontwikkeling vanuit ESF-fondsen gefinancierd. Het traject biedt de jongeren de kans zich gedurende de zomer voor te bereiden om hun inburgering in september alsnog te behalen. Jongeren waarbij het dan nog niet is gelukt, krijgen op het ROC de kans over te stappen op een duaal traject van inburgering en entree om met studiefinanciering verder te gaan.

5

Financiën

5.1 Inleiding

GELDZORGEN

Verkennde onderzoeken⁷⁵ laten zien dat veel recente Eritrese statushouders kampen met **financiële problemen**. Vaak zijn er grote schulden gemaakt voor de vlucht en is er een hoge druk om geld te sturen naar familie in Eritrea. Daarnaast kan er sprake zijn van **verplichtingen** tot taks en andere financiële bijdrages aan het Eritrese regime. Men heeft problemen rond te komen en **financiële drempels** kunnen de toegankelijkheid van sociale activiteiten en zorg beperken. Jongeren blijken in de praktijk⁷⁶ gemakkelijk te verleiden tot de aanschaf van dure merkleding en –schoenen die niet binnen hun budget passen.

BEHOEFTE

Inzetten op de ontwikkeling van vaardigheden en begeleiding voor het **leren beheren van de financiën** kan Eritrese statushouders helpen voldoende grip op hun financiële situatie te krijgen en de vaak toch al hoge **psychische druk** niet verder te **verzwaren**. Proactieve maatregelen kunnen het oplopen van **schulden** voorkomen. Deze kunnen ontstaan door de stapeling van kosten op het terrein van inburgering, woninginrichting en gezinshereniging, bureaucratische knelpunten en het ontbreken van relevante kennis en vaardigheden.

JONGEREN

Eritrese statushouders onder de 23 jaar hebben een relatief **beperkt budget**. Bij de overgang naar meederjarigheid, van een AZC naar huisvesting in een gemeente en van geclusterde naar zelfstandige huisvesting krijgen deze jongeren te maken met nieuwe en grotere financiële en administratieve verantwoordelijkheden die extra begeleiding vragen.

ROL GEMEENTE

Schulden en armoede hebben hun weerslag op het **geestelijk welzijn** en het verloop van de integratie van statushouders: met geldzorgen en weinig te besteden is het moeilijk om volwaardig te participeren. De ondersteuning bij het beheer van de financiën en een gericht armoedebeleid om **schulden** te voorkomen zijn daarom cruciale onderdelen van een **integrale aanpak**. De wijkteams en vrijwilligersorganisaties kunnen een rol spelen bij de ondersteuning.

5.2 Financiële situatie

In de praktijk blijkt dat de meeste Eritrese statushouders niet over eigen middelen beschikken en volledig afhankelijk zijn van de financiële steun die zij in Nederland ontvangen. Zij moeten rondkomen van een bijstandsuitkering en de toeslagen voor huur en zorg, eventueel aangevuld met extra toeslagen en tegemoetkomingen in geval van een partner of gezin. Bij een gedeelde woning kan de gemeente de uitkering korten op grond van de **kostendelersnorm**.

Naast financiële steun ontvangen statushouders ook kredieten. De **DUO lening voor het inburgeringstraject** wordt bij het tijdig behalen van het inburgeringsexamen omgezet in een gift, maar moet bij vertragingen of falen zonder uitstel of vrijstelling worden terugbetaald. Bij de vestiging ontvangen statushouders een **inrichtingskrediet** waarvan de hoogte en terugbetalingsvoorwaarden per gemeente verschillen. Dit kan tot verwarring en wantrouwen leiden.

Uit verkenningen blijkt dat Eritrese statushouders naast hun eigen kosten in Nederland ook financiële verplichtingen in Eritrea hebben. Er zijn vaak grote schulden gemaakt om de

75 Arq / Nidos (2017), KIS (2017), Pharos (juni 2016), PreciesAdvies (2016).

76 PreciesAdvies (2016).

vlucht te kunnen maken.⁷⁷ Daarnaast verwacht de familie over het algemeen dat er geld wordt teruggestuurd naar Eritrea en doet een deel van de statushouders dit regelmatig. Dit kan deels verklaren waarom men met de uitkering niet uitkomt. Jongeren en amv'ers⁷⁸ vinden het moeilijk aan familieleden of vrienden uit te leggen dat ze over heel weinig geld beschikken. Zij voelen een sterke druk omdat de familie vaak heeft moeten bijdragen⁷⁹ de reis te bekostigen, maar vooral ook door verwachtingen vanuit de 'wij-cultuur'. Jongeren voelen zich verantwoordelijk voor hun eigen veiligheid en die van hun familie. Wanneer jongeren hun familieleden niet kunnen helpen, kan dit leiden tot schaamte en wanhoop.

Naast **training in budgetbeheer** kunnen praktische adviezen over mogelijkheden om te bezuinigen op de boodschappen en het verbruik van gas, water en elektriciteit helpen om beter uit te komen met het beschikbare budget.

Tip:

Statushouders kunnen zich bij vestiging in een gemeente aanmelden bij de voedselbank.

MOGELIJKE GEVOLGEN VAN FINANCIËLE PROBLEMEN

Uit verkenningen blijkt dat geldzorgen een bron van stress en schaamte kunnen zijn die contacten buitenshuis in de weg staan.⁷⁹ De wens uitgaven te willen beperken kan ook leiden tot een verminderde deelname aan sociale activiteiten.⁸⁰ Geldgebrek kan vanwege de kosten van het eigen risico de toegang tot vooral de geestelijke gezondheidszorg beperken.⁸¹

Alertheid op de mogelijke gevolgen van geldzorgen en schulden kunnen de escalatie van problemen voorkomen, bijvoorbeeld door het wegnemen van financiële drempels voor sociale deelname en het inkopen van een voldoende uitgebreid zorgverzekeringspakket.

Tip:

*Benut gemeentelijke subsidieregelingen voor lage inkomens om sociale deelname te stimuleren, zoals de **Mee-doenregeling** in Nijmegen.*

Zorg op het moment van vestiging bij het afsluiten van de ziekteverzekering voor een goede dekking voor psychosociale educatie en de behandeling van psychische klachten.

5.3 Leren beheren van de financiën

Bij de overgang van het AZC krijgen statushouders voor het eerst te maken met de afhankelijkheid van een uitkering en de financiële verplichtingen van woonlasten, belastingen, de verplichte zorgverzekering en andere kosten. De gemeente is verantwoordelijk voor de **maatschappelijke begeleiding** om statushouders onder andere in dit opzicht te ondersteunen.

Verkenningen⁸² laten zien dat Eritrese statushouders vaak de budgetvaardigheden missen die in de Nederlandse context nodig zijn. Budgettrainingen kunnen helpen een overzicht te krijgen van de vaste inkomsten en lasten en de financiële ruimte voor andere uitgaven. Het verschil tussen inkomsten in de vorm van uitkeringen, toeslagen en in de vorm van kredieten kan verwarring opleveren; uitleg hierover verdient aandacht.

Citaat:

"We hebben onze jongens geleerd grip te krijgen op hun budget. Ze weten nu hoe ze bij kunnen houden wat ze te besteden hebben en wat ze uitgeven. Dat hebben ze redelijk spits en we denken wel dat dit goed zit."

Vestigingscoach DUO

Door het gebrek aan ervaring met digitale systemen hebben veel Eritrese statushouders moeite met het uitvoeren van financiële handelingen, zoals het doen van betalingen, invoeren van automatische incasso's en aanvragen van toeslagen. Ook hebben zij onvoldoende kennis van (de werkwijze van) Nederlandse instanties waarmee zij te maken krijgen en die al snel overgaan tot het opsturen van aanmaningen met de bijbehorende boetes.

77 Arq / Nidos (2017), KIS (2017), Pharos (juni 2016), PreciesAdvies (2016).

78 Arq / Nidos (2017).

79 KIS (2017).

80 Arq / Nidos (2017), PreciesAdvies (2016).

81 Pharos (juni 2016), PreciesAdvies (2016).

82 Arq / Nidos (2017), KIS (2017), Pharos (juni 2016), PreciesAdvies (2016).

Citaat:

"Het geld is hier vaak onzichtbaar"

Vluchteling tijdens budgettraining van VluchtelingenWerk

Citaat:

"Sommigen nemen nog steeds al hun geld op wanneer de uitkering binnen is. Ze vinden het toch moeilijk om de bank te vertrouwen."

Vestigingscoach DUO

Het ontwikkelen van digitale vaardigheden en wegwijs worden in de digitale wereld van de belastingdienst, banken en DUO zijn daarom uiterst belangrijk om betalingsachterstanden en onderbrekingen in de inkomsten te voorkomen. Daarnaast verdient het versterken van de weerbaarheid ten aanzien van contractuele verplichtingen en bureaucratische vergissingen aandacht. Dit geeft statushouders de kans om zich te wapenen tegen de verkooptrucs van mobiele telefoonaanbieders en te anticiperen op de terugvordering van teveel uitgekeerde toeslagen.

Good practice:

VluchtelingenWerk besteedt binnen de *Maatschappelijke Begeleiding* veel aandacht aan financiële begeleiding: er wordt vaak een overzicht gemaakt van de inkomsten en uitgaven, zodat een cliënt weet wat te betalen en hoeveel er maandelijks overblijft voor eten, kleding en andere uitgaven. Op enkele locaties, zoals Den Haag, wordt ook standaard een workshop over omgaan met geld gegeven.

Humanitas biedt vluchtelingen ondersteuning om wegwijs te worden in de Nederlandse regelgeving en de financiële administratie op orde te krijgen. Vrijwilligers van het *Humanitas* programma *Get a Grip* helpen jongeren tussen de 16 en 24 jaar bij geldzaken.

VluchtelingenWerk voert in een aantal gemeenten het project *Euro-Wijzer* uit. Dit project helpt nieuwe statushouders die dat nodig hebben bij met het vinden van hun weg in het doolhof van geldzaken. Landelijk zijn 400 vrijwilligers getraind om vluchtelingen te ondersteunen bij het ontwikkelen van hun financiële vaardigheden via trainingen en persoonlijke coaching. De bestaande Nibud training was te talig en ontoegankelijk voor laagopgeleide en laagtaalvaardige doelgroepen. Daarom is speciaal voor dit project samen met het Nibud nieuw (beeld)materiaal ontwikkeld om te werken aan concrete doelen zoals een ordelijke thuisadministratie, omgaan met digitaal betaalverkeer, leren vooruit te plannen in uitgavepatroon en informeren over en aanvragen van bestaande voorzieningen (bijv. huursubsidie, zorgtoeslag, kinderbijstand, kindertoeslag).

In Nijmegen verzorgt Bureau schuldhulpverlening trainingen in budgetbeheer en schuldpreventie voor vrijwilligers van VluchtelingenWerk en Interlokaal die vluchtelingen begeleiden.

Tip:

Tips van een vestigingscoach: Wees in de begeleiding van statushouders met een grote afstand tot de Nederlandse systeem maatschappij op het volgende bedacht: dat de post ongeopend in een plastic tas kan blijven liggen door het gevoel van onmacht niet te weten wat te doen na het openen.

Citaat:

"Het is een uitdaging de cultuur van nietsdoen en afwachten te doorbreken. Eritreeërs zien de problemen pas als ze er zijn. Ze moeten leren beter te anticiperen op het ontstaan van problemen en inzicht te krijgen in de consequenties van nalatigheid."

Vestigingscoach

5.4 Schulden

Net als veel andere nieuwe statushouders, zijn Eritrese statushouders door hun preciaire financiële basis uiterst kwetsbaar voor onderbrekingen in de inkomsten en onverwachte hoge uitgaven en kunnen deze gemakkelijk tot schulden leiden.

Deels kan de oorzaak van schulden samenhangen met een gebrek aan kennis en vaardigheden die nodig zijn voor het **financiële beheer**. Zo ontstaan er door onbegrip over de financiële verplichtingen en het onvermogen digitale handelingen uit te voeren gemakkelijk betalingsachterstanden bij bijvoorbeeld de woningcorporatie of de zorgverzekeraar. Het aangaan van contracten die men niet kan lezen, schept bindende verplichtingen die niet binnen het budget passen, zoals een dure garantieverzekering bij de aankoop van een televisie bij de Mediamarkt of een abonnement bij de postcodeloterij. Ook kunnen misverstanden over het inrichtingskrediet problemen geven, bijvoorbeeld wanneer dit voor andere doeleinden wordt gebruikt.

Citaat:

"Bij de inrichtingskosten gaat het weleens fout. Er wordt per huishouden een bedrag toegekend en daar moet je echt al je spullen voor je huis mee kopen, en niet de boodschappen doen of je broertje helpen omdat die vastzit in Sudan, of de familie geld sturen. Het is belangrijk, je moet echt beseffen dat dit geld (de toeslag) voor jou is. En dat je dat moet verantwoorden, want er wordt een lening aangevraagd en de gemeente of de sociale dienst betaalt een borg daarvoor. Dat beseffen ze vaak niet. En je moet echt al die bonnen bewaren en met het geld geen boodschappen halen. Dus niet denken: o, dat kan ik wel even doorschuiven..."

Sleutelpersoon⁸³

Ook bureaucratische problemen kunnen tot schulden leiden. Soms beginnen schulden al voor de feitelijke vestiging in de gemeente door een slechte aansluiting tussen diensten. Dan beginnen bijvoorbeeld na ondertekening van het huurcontract de huur en andere kosten al te lopen, maar gaat de uitkering van de sociale dienst pas in op het moment van de feitelijke verhuizing. Ook kunnen er op veel manieren onderbrekingen in de inkomstenstroom ontstaan. Zo kunnen verschillen in (de spelling van) namen op het identiteitsbewijs en de gegevens van de bank of de GBA er toe leiden dat men tijdelijk geen toegang heeft tot de eigen rekening of dat er grote vertragingen optreden in de toekenning van toeslagen. Omgekeerd komt het voor dat een te hoge of onterechte toekenning van huur- of zorgtoeslag onverwachts weer wordt teruggevorderd. Het geldgebrek kan vervolgens leiden tot betalingsachterstanden en schulden binnen het eigen sociale netwerk.

Citaat:

"Een van onze jongens kreeg van de zorgverzekeraar zijn eigen risico terug. Dat kwam goed uit want zijn broertje werd gedoopt en voor dit feest kon hij dan een pak kopen. Helaas kreeg hij een paar dagen later een andere brief van de zorgverzekeraar waaruit bleek dat hij toch geen recht had op teruggave van eigen risico en dat hij het geld terug moest storten. Maar het pak was al gekocht en nu was het geld op. Hij kon toen een betalingsregeling treffen met de zorgverzekeraar maar vond dit moeilijk. Toen stelden we voor dat wij de zorgverzekeraar zouden betalen en dat hij ons in termijnen zou betalen. Hij klaarde helemaal op en toen we vroegen waarom hij dat liever had antwoordde hij: ik vind het veel leuker om jullie terug te betalen dan dat het geld elke maand automatisch van mijn rekening wordt afgeschreven. En wat wij leuk vinden, is dat hij zijn schuld zelf bijhoudt."

Vestigingscoach

De preventie van schulden is belangrijk voor het geestelijk welzijn en het integratieproces en verdient aandacht als onderdeel van een integrale aanpak. Naast het inzetten op een soepel functioneren van de bureaucratie kunnen beschermende maatregelen helpen om (de escalatie van) betalingsachterstanden te voorkomen.

83 Overgenomen uit; **Pharos** (juni 2016)

Good practice:

In Nijmegen is voor de jongeren op de geclusterde woonlocatie ingezet op de proactieve preventie van schulden door het inhouden van de vaste lasten van de huur en de basiszorgverzekering op de uitkering. Hierdoor hebben de jongeren weinig of geen formele schulden opgebouwd en krijgen zij de kans geleidelijk te leren hun budget te beheren.

*In Oldenbroek is voor de jonge vrouwen in de geclusterde woonlocatie de nadruk gelegd op het meteen aanbieden van training in zelfredzaamheid en een goede samenwerking tussen gemeente, woningbouwvereniging, zorgverzekeraars, de leveranciers van gas, water en licht en het maatschappelijk werk. Bij betalingsachterstanden ondernemen *Humanitas* en *Schuldhulpmaatje* onmiddellijk actie.*

5.5 Jongeren en geld

De financiële steun waar alleenstaande jongeren tussen de 18 en 23 recht op hebben is relatief beperkt. Meestal hangt hun inkomen af van studiefinanciering, WTOS, bijstand of een combinatie daarvan. Op basis van de *bijstandsnormen* is de bijstand voor jongeren tussen de 18 en 21 relatief laag. Als zij een woning delen, komen zij niet in aanmerking voor *huurtoeslag* en kan de gemeente afhankelijk van het lokale beleid op grond van de *kostdelersnorm* een korting op de bijstand toepassen. Minderjarigen worden in gastgezinnen of kleine wooneenheden gehuisvest en kunnen tot hun 18^e uitsluitend vrij over hun wekelijkse zakgeld beschikken.

Uit verkenningen⁸⁴ blijkt het voor jongeren en amv'ers door het beperkte budget niet haalbaar geld naar de familie te sturen. Ook geven zij vaak aan niet genoeg beltegoed te hebben om contact op te kunnen nemen met familieleden.

18-PLUSSERS

Voor jongeren vragen de momenten dat zij moeten overstappen naar een nieuw systeem van inkomsten of kosten extra aandacht. Zo brengt de overgang van een bijstandsuitkering tijdens de inburgering naar DUO studiefinanciering bij de start van een opleiding veel administratieve handelingen en veranderingen in de inkomsten met zich mee. Ook bij het verhuizen van een geclusterde of gedeelde woonlocatie naar zelfstandige huisvesting krijgen jongeren te maken met woonlasten en belastingen die zij eerder met huisgenoten deelden. Afhankelijk van het gevoerde beleid tijdens de *geclusterde huisvesting* worden

zij pas bij de overgang direct verantwoordelijk voor betalingen die eerder automatisch op hun uitkering werden ingehouden.

Good practice:

De handreiking van Nidos en VNG voor de overdracht van amv'ers die 18 worden, geeft praktische tips voor het regelen van de financiën.

*De OTAV databank geeft voorbeelden om de overstap van 18- naar 18+ van alleenstaande jonge statushouders te begeleiden. Zo heeft de gemeente Wageningen hiervoor een speciaal *plan van aanpak* ontwikkeld.*

*In Nijmegen krijgen Eritrese jongeren die na hun inburgeringstraject in september 2017 aan een opleiding op het ROC gaan beginnen en dus van de bijstand moeten overstappen naar een beurs van DUO, in de zomer een budgettraining. *Interlokaal* voert een doelgroepgerichte training op maat uit in drie bijeenkomsten, volgens een laagdrempelige methodiek waarbij gebruik wordt gemaakt van plaatjes en praktische oefeningen voor het leren van digitale handelingen. Aan de orde komen onderwerpen als het regelen van automatische incasso's voor de vaste lasten en het afsluiten en opzeggen van bijvoorbeeld een zorgverzekering. Ook leren de deelnemers hun vaste inkomsten en lasten op een rijtje te zetten en krijgen zij inzicht in hun maandelijks vrij besteedbare budget. Doel is de preventie van het ontstaan van betalingsachterstanden en financiële tekorten door de overstap naar meer eigen verantwoordelijkheid en het voorkomen van mogelijke uitval tijdens de opleiding. Om het bijwonen van de cursus zo gemakkelijk mogelijk te maken wordt de bijeenkomst op de geclusterde woonlocatie georganiseerd. De taalaanbieders en vrijwilligers worden gevraagd een rol te spelen in de werving. Daarna kunnen de jongeren ook terecht bij het Project *JUST* voor budgetcoaching.*

84 Arq / Nidos (2017), *PreciesAdvies* (2016).

AMV'ERS

Er zijn signalen dat Eritrese alleenstaande minderjarige vluchtelingen (amv'ers) zich om financiële voordelen vaak ouder voordoen.⁸⁵ Als meerderjarige krijgen zij in de centrale opvang meer leefgeld, ontvangen zij bij vestiging in een gemeente bijstand en inrichtingskrediet en hebben zij eerder het recht om te stoppen met school om full time te werken. Het is belangrijk hen goed in te lichten over de negatieve financiële gevolgen op de langere termijn: als meerderjarige hebben zij geen recht op gratis onderwijs, moeten zij geld lenen van DUO voor hun inburgering en zullen zij de arbeidsmarkt mogelijk met een lagere kwalificatie en dus in een lagere salarisschaal betreden.

Vooraf voor amv'ers die een beperkte periode door Nidos zijn begeleid of om andere redenen nog moeite hebben met het zelfstandig beheer van hun financiën en praktische zaken, vraagt het wegvallen van de steun van Nidos wanneer zij 18 worden extra aandacht. Tot juli 2017 kregen veel ex-amv-ers nog maatschappelijke begeleiding van VluchtelingenWerk. Met de gewijzigde [Wet Inburgering](#) wordt de beschikbare financiering voor maatschappelijke begeleiding gekoppeld aan de inburgeringsplicht en is er voor deze groep geen budget meer.

Als een [amv'er 18 jaar](#) wordt, vervallen de amv-voorzieningen vanuit Nidos, zoals de voorgedij en begeleiding. Nidos draagt de begeleiding dan over aan een door de gemeente aangewezen begeleidingsorganisatie. Het gaat veelal om praktische begeleiding, zoals ondersteuning bij administratie, het aanvragen van diverse voorzieningen en het stimuleren van participatie en integratie. Voor sommige jongeren die 18 jaar worden, geldt dat alleen praktische begeleiding niet afdoende is om zich zelfstandig staande te houden. Voor deze jongeren kan een aanvullende (geïndiceerde) vorm van ondersteuning worden aangevraagd vanuit bijvoorbeeld de Wmo, de Zvw, de Jeugdwet of de Wlz. Binnen gemeenten wordt deze praktische begeleiding vervolgens op verschillende manieren vormgegeven. Dit kan bijvoorbeeld vanuit de Wmo door minimaal een half jaar ondersteuning aan te bieden van drie uur per week door de contractpartner die de jongere al kent vanuit de Nidos opvang. Een andere mogelijkheid is om de begeleiding van ex-amv'ers toe te vertrouwen aan een speciaal hiervoor opgericht team of afspraken te maken met VluchtelingenWerk, een jeugdzorginstelling of een andere welzijnsinstelling.

Tip:

Een stappenplan voor de overdracht van amv'ers aan gemeenten op hun 18^e is uitgewerkt in een door de VNG en Nidos ontwikkelde [handreiking](#).

Uitgewerkte voorbeelden voor de begeleiding van amv'ers vanaf hun 18^e zijn terug te vinden in de [VNG databank](#).

85 [Pharos](#) (juni 2016).

6 Huisvesting

6.1 Inleiding

TAAKSTELLING

Wanneer de COA vluchtelingen na het verkrijgen van hun verblijfstatus aan een gemeente koppelt, heeft de gemeente de taak passende huisvesting te regelen. Bij de toewijzing van woonruimte aan statushouders is het belangrijk tijdig hun vaak hoge verwachtingen te temperen.

PERSPECTIEVEN VAN ERITRESE STATUSHOUDERS

De locatie van de woonruimte kan voor Eritrese statushouders van grote invloed zijn op de mogelijkheden voor sociale aansluiting met (vertrouwde) landgenoten en de Nederlandse omgeving. Geclusterde huisvesting kan voor Eritrese jongeren belangrijke financiële, praktische en sociale voordelen opleveren, maar vraagt tegelijkertijd aandacht voor het risico dat zij zich van de samenleving afsluiten. Voor amv'ers kunnen verschillen in regels tussen woonlocaties aanleiding geven voor onvrede. Heldere uitleg is van belang om de circulatie van onjuiste en ongenuanceerde informatie te voorkomen.

6.2 Toewijzing van woonruimte

Hoewel statushouders in een koppelingsgesprek hun woonbehoefte en hun eventuele voorkeur voor een specifieke regio of gemeente kunnen aangeven, is het niet mogelijk hier (volledig) rekening mee te houden. Uit een verkenning⁸⁶ onder Eritrese statushouders blijkt dat zij vanwege de beschikbaarheid van voorzieningen en de afstand naar eigen kerkdiensten en landgenoten meer tevreden zijn in de stad en minder in kleine afgelegen gemeenten. Ook hebben zij meestal een voorkeur voor een zelfstandige woning (eigen plek) en minder met gedeelde woning (geen privé). In sommige gevallen voelen jongeren die

een eigen woning hebben zich daar juist eenzaam. Door het gebrek aan goedkope woonvoorzieningen in veel gemeenten, komen jongeren onder de 23 die nog geen recht op huurtoeslag hebben vaker in gedeelde woningen of geclusterde woonvoorzieningen terecht. In sommige gevallen kregen alleenstaande jongeren op grond van een ingediende maar inmiddels afgewezen aanvraag voor gezinshereniging voor hen alleen een meerkamerwoning toegewezen.

Tip:

Laat jongeren voor zover mogelijk zelf kiezen of en met wie ze een woning willen delen.

Zoek naar mogelijkheden om de eerder opgebouwde contacten met landgenoten te behouden bij de overgang van een geclusterde naar een zelfstandige woonruimte binnen de gemeente, bijvoorbeeld door woningen in dezelfde buurt toe te wijzen of gelegenheid tot ontmoeting te creëren.

Voorkom vooral in afgelegen gemeenten sociaal isolement door het stimuleren van contact met Nederlanders bv. via de koppeling aan gastgezinnen, taalmaatjes of netwerkbuddies.

In de praktijk blijkt dat er soms verschillen zijn in de opvattingen over geschikte woonruimtes. Zo zijn Eritrese jongeren niet bekend met zolderruimtes omdat deze in Eritrea niet bestaan, en achten zij deze niet geschikt om in te wonen. Zij zijn niet op de hoogte van de krapte op de sociale woningmarkt en kunnen dan teleurgesteld zijn over de kwaliteit van sociale woonvoorzieningen. Wanneer statushouders een toegewezen woning die voldoet aan de (eenzijdig opgestelde) minimumvoorwaarden afwijzen, verliezen zij hun recht op de centrale opvang. Meer aandacht voor het afstemmen van de verwachtingen vooraf aan de toewijzing en bezichtiging van een woning kan het proces versoepelen.

86 KIS (2017).

Good practice:

In Oldenbroek organiseerde de gemeente een informatiebijeenkomst voor de Eritrese vrouwen in de geclusterde woonvoorziening om uitleg te geven over het beschikbare woningaanbod in relatie tot hun financiële mogelijkheden. Daarnaast heeft VluchtelingenWerk een workshop georganiseerd om hen uitleg te geven over het reageren op woningen via het inschrijfsysteem. Dit is belangrijk wanneer zij na drie jaar de geclusterde voorziening moeten verlaten en zelf een andere woning moeten zoeken.

6.3 Geclusterde of individuele huisvesting

Verschillende gemeenten hebben in antwoord op de hoge taakstelling en het gebrek aan goedkope woonvoorzieningen voor jongeren onder de 23 een geclusterde woonvoorziening gecreëerd. In Nijmegen wordt hiervoor een voormalige studentenvoorziening gebruikt. In Oldenbroek is een leegstaand pand geschikt gemaakt voor bewoning en huren Eritrese vrouwen hier een kamer tegen een commerciële prijs. Uit verkenningen en signalen⁸⁷ blijkt dat de waardering voor deze aanpak onder de betrokkenen uiteen loopt. Deels leidt het tot gevoelens van ontevredenheid allemaal bij elkaar te zitten en vindt men dat deze vorm van huisvesting het contact met Nederlanders in de weg staat en (te) veel onderlinge sociale controle met zich meebrengt. Aan de andere kant wordt de nabijheid van Eritrese leeftijdgenoten hoog gewaardeerd en zijn de risico's van isolatie en eenzaamheid bij zelfstandige huisvesting moeilijk in te schatten.

Vanuit de doelstellingen voor integratie biedt geclusterde huisvesting als voordeel dat de bewoners gemakkelijk bereikbaar zijn voor activiteiten op het gebied van voorlichting, preventie en sociale activering. Daar staat als mogelijk risico tegenover dat er een gesloten gemeenschap ontstaat die zich te veel afsluit van de Nederlandse samenleving. Dit blijkt in Nijmegen overigens niet het geval: uit vergelijkend onderzoek⁸⁸ onder Eritrese statushouders die geclusterd en zelfstandig in Nijmegen wonen, blijkt dat er geen relatie is tussen de woonvorm en de sociale participatie.

Good practice:

In Nijmegen heeft de gemeente voor de geclusterde woonlocatie extra geïnvesteerd in sociale activering en contact met de Nederlandse samenleving via de huisvesting van Nederlandse studenten op het wooncomplex. Daarnaast zet de gemeente extra in op groepsvoorlichting, empowermenttraining, sociale deelname via taalmaatjes, gastgezinnen en een groepsgewijs activiteiten aanbod voor ontmoeting en sport. Voor sociale activering speelt eveneens het wijkinitiatief *Welcome to the Neighbourhood* een rol.

Citaat:

"De geclusterde opvang heeft de jongeren de gelegenheid gegeven de mogelijkheden binnen de gemeente vanuit een duidelijke structuur te leren kennen en deze periode als springplank te gebruiken om daarna individueel verder te kunnen. Eritrese statushouders buiten de geclusterde woonlocatie moeten zelf zien de weg naar het reguliere aanbod te vinden."

Dorien Malawau-Wilson, gemeente Nijmegen

87 Respectievelijk *PreciesAdvies* (2016) en interview Klara Slijkhuis, gemeente Oldenbroek.

88 Dorien Malawau-Wilson (gemeente Nijmegen) over nog niet gepubliceerd onderzoek door Niels van Liessum, student Radboud Universiteit.

6.4 Woonlocaties van amv'ers

Stichting Nidos zorgt voor de opvang van amv'ers tot 14 jaar met of zonder verblijfsvergunning in gezinsverband. Daarnaast is Nidos verantwoordelijk voor de huisvesting van amv'ers met een verblijfsvergunning tussen de 15 en 18 jaar. Deze worden kleinschalig opgevangen in kindergroepen (kwg's), waar ongeveer 12 jongeren wonen en 24 uur per dag begeleiding aanwezig is, of in kleine wooneenheden (kwe's), waar maximaal vier jongeren wonen en ongeveer 24 uur per week begeleiding aanwezig is.

Uit een verkenning⁸⁹ onder Eritrese amv'ers blijkt dat zij de basis voor bepaalde regels en beslissingen die door de begeleiding worden genomen onduidelijk vinden. Ook bestaat er soms onduidelijkheid over bij wie ze met welke vragen terecht kunnen. Het onderling uitwisselen van informatie over verschillen in vrijheden en (financiële) mogelijkheden tussen woonlocaties kunnen resulteren in gevoelens van oneerlijke behandeling en wantrouwen jegens de eigen begeleiders.

89 Arq / Nidos (2017).

Tip:

Duidelijkheid over de woonregels, de redenen voor verschillen tussen woonlocaties en een helder overzicht wie het aanspreekpunt is voor welke vragen kan amv'ers rust geven, hun stress verminderen en bijdragen aan een betere vertrouwensband met hun begeleiders.

Bij de overgang van amv'ers naar zelfstandig wonen op hun 18e is het de taak van Nidos om – samen met de jongere – de nodige voorbereidingen voor vervolghuisvesting te treffen. Bij de zoektocht naar een kamer wordt bijvoorbeeld gekeken of er mogelijkheden zijn in het netwerk van de jongere, via inschrijving als woningzoekende of via studenten- of jongerenhuisvesting. Als dit niet lukt, doet de gemeente een aanbod voor vervolghuisvesting. De gemeente is hier formeel verantwoordelijk voor en maakt daarvoor afspraken met woningcorporatie(s) en/of andere huisvestingsaanbieders.

Good practice:

Woonprojecten zoals *Kamers met kansen* en de pilot van de *Stichting Kansrijk Wonen* bieden mogelijkheden op begeleiding bij de overgang naar zelfstandig wonen.

Tip:

Op de *amv factsheet* van de VNG en *Opnieuw thuis* staan tips voor woonoplossingen bij de overgang naar 18+, zoals het omklappen van een woonvoorziening waarbij de begeleiding langzaam wordt afgebouwd naarmate meer jongeren de leeftijd van 18 bereiken.

Op de *VNG website* staan informatie en praktijkvoorbeelden voor de huisvesting van nieuwe statushouders.

Overigens geldt er een samenwonevereiste voor amv'ers waarvan het gezin als nareizigers in Nederland aankomen. Wanneer de familie aankomt nadat een jongere 18 jaar is geworden is deze hiervan vrijgesteld bij het volgen van een volledige dagopleiding (de ISK valt hier ook onder) en kunnen zij kiezen of ze willen samenwonen met hun ouders of niet.

7 Maatschappelijke begeleiding

7.1 Inleiding

UITDAGINGEN

Naast de inburgering moeten statushouders vanaf het moment van hun vestiging in een gemeente veel praktische zaken regelen en de weg naar instanties en voorzieningen leren kennen. Uit verkennend onderzoek⁹⁰ blijkt het bereiken van deze sociale zelfredzaamheid voor veel recente Eritrese statushouders een enorme uitdaging: de Nederlandse cultuur en werkelijkheid staan ver af van de leefwereld waarin zij zijn opgegroeid.

Er zijn grote praktische en organisatorische verschillen tussen Eritrea en Nederland, de Nederlandse bureaucratie is ingewikkeld, communicatie met instanties is meestal schriftelijk en digitaal en er is sprake van een ingewikkelde sociale kaart. **Praktische handvatten** kunnen Eritrese statushouders helpen de zaken die zij moeten regelen te doorgronden en de manier waarop zij dat kunnen doen in de vingers te krijgen. Daarnaast is hulp bij de hereniging met en de integratie van **gezinsleden** een belangrijk aandachtspunt.

BEGELEIDING VOOR SOCIALE ZELFREDZAAMHEID

De veronderstellingen rondom zelfredzaamheid die aan de inburgering en integratie ten grondslag liggen stroken niet met de uitgangspositie van veel recente Eritrese statushouders. Uit verkenningen⁹¹ blijkt deze groep sterk afhankelijk is van hulp en dat de maatschappelijke begeleiding die de gemeente vanaf het moment van vestiging biedt vaak onvoldoende intensief is. **Persoonlijke begeleiding** blijft in veel gevallen relatief lang nodig om de verantwoordelijkheid voor het afhandelen van praktische, administratieve en financiële zaken geleidelijk te kunnen overdragen. Tijdens de afbouw van de persoonlijke begeleiding

kunnen **laagdrempelige steunpunten** fungeren als tussenstap naar sociale zelfredzaamheid.

ROL GEMEENTE

Gemeenten zijn per 1 juli 2017 **verantwoordelijk** voor het aanbieden van maatschappelijke begeleiding aan asielmigranten en hebben de ruimte om deze deels zelf in te vullen. Het budget voor gemeenten is hiervoor verhoogd van 1000 euro naar 2370 euro per asielmigrant. Deze regeling geeft gemeenten meer regie op de integratie van lokale statushouders.

Gemeenten opereren in een spanningsveld tussen de investeringskosten voor het opbouwen van de zelfredzaamheid van statushouders en de potentiële kosten van hun blijvende afhankelijkheid van de bijstand en hulpverlening. Het ontwikkelen van de sociale zelfredzaamheid van Eritrese statushouders is een belangrijk onderdeel van de **integrale aanpak** en vraagt om een reële inschatting van hun behoefte aan ondersteuning. Daarnaast zijn een goede monitoring van de voortgang, het stimuleren van een goede afstemming tussen de betrokken partijen en de uitwisseling tussen professionals en vrijwilligers van verschillende beleidsdomeinen belangrijke aspecten van de **regievoering** door gemeenten.

7.2 Praktische handvatten

Uit verkenningen⁹² blijkt dat Eritrese statushouders het ontzettend lastig vinden een beeld te krijgen van de instanties en de zaken die geregeld moeten worden met betrekking tot inburgering, huisvesting, financiën, verzekeringen en procedures voor bijvoorbeeld **gezinshereniging**. De informatie die statushouders in het AZC van het COA en bij vestiging van gemeenten ontvangen is voor veel Eritrese statushouders te veel tegelijk en te

90 Arq / Nidos (2017), KIS (2017), Pharos (juni 2016), PreciesAdvies (2016).

91 KIS (2017), PreciesAdvies (2016).

92 KIS (2017), PreciesAdvies (2016).

complex. Toegankelijke informatie en uitleg over de werkwijze van Nederlandse instanties kan Eritrese statushouders helpen de organisatie en regelgeving waar zij mee te maken krijgen te doorgronden. Daarnaast moeten zij vaak nog nieuwe praktische vaardigheden en sociale vaardigheden leren om sociaal zelfredzaam te kunnen worden.

TOEGANKELIJKE INFORMATIE

Het aanbieden van toegankelijke informatie en uitleg die aansluit bij de behoeften van Eritrese statushouders is belangrijk voor het opbouwen van hun sociale zelfredzaamheid. Het gaat daarbij enerzijds om kennis over relevante regelgeving, hun rechten en plichten en de mogelijke consequenties van nalatigheid. Anderzijds gaat het om de manier waarop zaken georganiseerd zijn en het overzicht waar je voor welke diensten terecht kan. Het aanbieden van deze informatie in de eigen taal en via voorlichting kan bijdragen aan de toegankelijkheid.

Good practice:

Stichting Yalla werkt in opdracht van de gemeente Nijmegen aan een handboek voor Eritrese statushouders om hen wegwijs te maken met de regelgeving, de instanties waar zij mee te maken krijgen en het aanbod van diensten en mogelijkheden voor sociale deelname.

In Zeist kunnen statushouders gebruik maken van de app WegwijZ in Zeist met praktische informatie in het Tigrinya over financieel administratieve zaken, taalcursussen, nuttige organisaties, activiteiten, (sport)verenigingen en bezienwaardigheden.

In antwoord op de constatering dat Eritrese statushouders op de geclusterde woonlocatie in Nijmegen met veel vragen rondliepen, organiseerde Welcome to the Neighbourhood een bijeenkomst in eigen taal. De jongeren kregen uitleg en informatie over bijvoorbeeld de inburgeringsplicht en DUO financiering.

In de praktijk blijkt dat veel Eritrese statushouders in de eerste periode na vestiging in een gemeente ook een kennisachterstand hebben over praktische zaken. Zoals het gebruik van openbaar vervoer, de persoonlijke verzorging, koken, de huishouding en het omgaan met elektrische apparaten. De zelfredzaamheid op deze terreinen neemt wel snel toe met de steun en adviezen van onder andere hun vestigingscoaches en netwerk buddies, en bij amv'ers van hun woonbegeleiders.

UITLEG OVER DE WERKWIJZE VAN NEDERLANDSE INSTANTIES

Verkennd onderzoek⁹³ laat zien dat Eritrese statushouders onbegrip en minachting ervaren bij Nederlandse instanties en organisaties en de indruk hebben dat er sprake is van (voor) oordelen over Eritreeërs. Zij voelen zich machteloos omdat zij hier door de taalbarrière niet tegenin kunnen gaan en afhankelijk zijn van anderen. Vanuit de culturele voorkeur voor onderdanigheid zien zij andere groepen, zoals bijvoorbeeld Syrische statushouders, als veeleisend en kunnen zij het gevoel krijgen dat men hen een voorkeursbehandeling geeft. Vanuit de Eritrese realiteit van buigzame regels wordt de in Nederland toegepaste striktheid gemakkelijk geïnterpreteerd als een gebrek aan goodwill.

Citaat:

"Van Nederland begrijp ik echt niks. Alles is hier zo moeilijk. Bij ons kan je veel gemakkelijker dingen regelen."

Eritrese jongere

Onder amv'ers⁹⁴ kan onbegrip over de regelgeving en procedures tot onvrede en wantrouwen ten aanzien van hun begeleiders leiden, die hen in hun ogen onvoldoende helpen bij het regelen van praktische zaken en procedures.

Citaat:

"Hier gaat alles volgens een bepaald stramien: er is geen sprake van vriendjespolitiek, je kan niet even iemand bellen zodat je bijvoorbeeld voorrang krijgt. .... Ik kan wel iemand bellen, maar het heeft geen nut want we houden ons gewoon aan afspraken want zo werkt dat hier en dat is iets waar ze toch wel tegenaanlopen."

Jeugdbeschermer⁹⁵

Uitleg over de rolverdeling tussen instanties en de nadruk op regelgeving en procedures is belangrijk voor het begrip van Eritrese statushouders en hun vertrouwen in de Nederlandse systeem maatschappij. Daarbij kunnen culturele bruggenbouwers een belangrijke rol spelen. Ook aandacht voor een cultuursensitieve omgang met klanten bij formele instanties kan hieraan bijdragen.

93 KIS (2017), PreciesAdvies (2016).

94 Arq / Nidos (2017).

95 Overgenomen uit Arq / Nidos (2017)

Good practice:

Nieuwlander geeft trainingen over de Nederlandse regelgeving met aandacht voor de logica van bureaucratistische procedures en de werkwijze van formele instanties.

Tip:

Consequente begeleiders en een duidelijk kader kunnen Eritrese statushouders helpen wennen aan de Nederlandse systeemmaatschappij.

VERSTERKEN VAN PRAKTISCHE VAARDIGHEDEN

Naast het aanreiken van relevante informatie is ook het ontwikkelen van praktische vaardigheden belangrijk voor het versterken van de sociale zelfredzaamheid van veel Eritrese statushouders. Het gaat hier in de eerste plaats om vaardigheden die betrekking hebben op bijvoorbeeld het **budgetbeheer**, het bijhouden van de persoonlijke (financiële) administratie, het plannen en opvolgen van afspraken met formele instanties en instellingen voor zorg en welzijn. Een belangrijk onderdeel hiervan zijn de digitale vaardigheden voor het uitvoeren van betalingen, invullen van formulieren en voor het opzoeken van digitale informatie.

Good practice:

*STEP organiseert in Nijmegen lessen voor het ontwikkelen van digitale vaardigheden. De vrijwillige docenten zijn getraind om laaggeletterden op een coachende manier digitale vaardigheden aan te leren. Voor dit aanbod is STEP aangesloten bij het landelijke **project DOEN?!** (Digitale Overheid, En Nu?). Mustapha Charifi: "Het concrete doel van de lessen in digitale vaardigheden spreekt Eritrese statushouders aan: zij komen trouw en zetten zich volledig in."*

*Mensenrechtenactivist **Tesfai Yitbarek** geeft in verschillende plaatsen computertrainingen in eigen taal aan groepen Eritrese statushouders op lokale ontmoetingsplekken.*

Tip:

Een map met schutbladen met de logo's van de verschillende instanties waar statushouders mee te maken krijgen, maakt de persoonlijke administratie overzichtelijk. De herkenning van de logo's helpt ook om het mogelijke belang van ontvangen post te leren inschatten en tijdig hulp te zoeken om er gevolg aan te kunnen geven.

SOCIALE VAARDIGHEDEN

Het leren begrijpen van sociale verwachtingen en codes is belangrijk om te kunnen omgaan met formele instanties, maatschappelijke instellingen en informele contacten. Daarnaast is werken aan de persoonlijke ontwikkeling belangrijk om bijvoorbeeld eigen keuzes te leren maken en assertief op te kunnen treden.

Good practice:

*Vereniging **Amana** organiseert eens per maand voor statushouders een workshop in het Tigrinya. In elke provincie heeft Amana een ambassadeur die statushouders op weg helpt en begeleidt.*

Tip:

Help Eritrese statushouders pro-actiever en assertiever te worden, maak hen bewust dat niet iedereen zo aardig en behulpzaam is als de hulpverleners die hen begeleiden. Ze moeten leren harder om voor zichzelf te werken.

PERSOONLIJKE ONDERSTEUNING

Uit verkenningen⁹⁶ blijkt dat Eritrese statushouders vaak sterk zijn aangewezen op hulp van VluchtelingenWerk, landgenoten die de weg in Nederland al kennen en vrijwilligers van de kerk of (informele) initiatiefgroepen. Voor het gevoel van rechtvaardigheid is het belangrijk dat alle statushouders, afhankelijk van hun behoeften, toegang hebben tot dezelfde ondersteuning. Dit vraagt om een goede afstemming tussen de organisaties en burgerinitiatieven die hierbij betrokken zijn.

Good practice:

Organisaties als *VluchtelingenWerk* en *Humanitas* bieden individuele begeleiding bij de vestiging en integratie door getrainde vrijwilligers.

Vluchtelingenopvang Ommoord-Zevenkamp (VOZ) is een oecumenisch initiatief vanuit het kerkelijk centrum *Open Hof* in Rotterdam. De vrijwilligers voelen zich betrokken bij de nieuwe statushouders in hun wijken die familie, vrienden, werk, huis en haard hebben moeten achterlaten en houden zich bezig met de ondersteuning van vluchtelingen door het bieden van een luisterend oor, hen wegwijs te maken in de wijk en waar mogelijk praktische hulp te geven. VOZ treedt waar nodig ook in contact met de politiek.

Tip:

Als onderdeel van het door *Nidos* en *Arq* uitgevoerde project *Veerkracht* wordt vanuit het kenniscentrum Eritrese amv'ers op de website van Nidos in het najaar van 2017 informatie voor amv-begeleiders omtrent allerlei onderwerpen geplaatst.

Citaat:

Bij VOZ worden vluchtelingen echt een stap verder geholpen. Wanneer zij bijvoorbeeld met een brief komen, krijgen zij geen vluchtige uitleg maar worden zij van a tot z geholpen.

Dr. Sennay Ghebreab, Amsterdam University College

OPBOUWEN VAN VERTROUWEN

Eritreeërs kunnen de afhankelijkheid van hulp als frustrerend en demotiverend ervaren.⁹⁷ Het benadrukt hun onvermogen om

hun eigen zaken te regelen. Het opbouwen van vertrouwen via wederkerigheid, de erkenning van hun talenten en het tonen van vertrouwen in hun capaciteiten kan balans brengen in de relatie tussen statushouder en begeleider.

Citaat:

"Betrokkenheid is de belangrijkste sleutel en begeleiding is nodig tot de jongens klaar zijn voor de maatschappij. Het houdt niet op na acht maanden of één jaar."

Vestigingscoach

Bij Eritrese amv'ers en jongeren kan het vertrouwen in volwassenen zijn aangetast⁹⁸ door de afwezigheid van een vaderfiguur als gevolg van het Eritrese systeem van dienstplicht, zware verantwoordelijkheden op een jonge leeftijd en de afhankelijkheid van onbetrouwbare mensensmokkelaars. *Hulpverleners* staan dan voor de uitdaging hun afwerende houding te doorbreken. In afwezigheid van ouders en opvoeders kunnen deze jongeren baat hebben bij een heldere structuur en een zekere sturing. Voor sommigen gaat het vooral om het maken van keuzes en zetten van stappen voor hun toekomst. Anderen kunnen begeleiding nodig hebben voor het opbouwen van discipline of het herstellen van de innerlijke balans.

Citaat:

"Het is een groep die intensieve begeleiding nodig heeft. Eigen verantwoordelijkheid is soms ver te zoeken of ze komen afspraken niet na. Soms hebben ze ook een schop onder de kont nodig, en moet je grenzen stellen: dan gaat het daarna een stuk beter."

Mustapha Charifi, STEP

Het opbouwen van een vertrouwensband tussen Eritrese amv'ers en hun begeleiders blijkt⁹⁹ soms te stuiten op taalbarrières en het idee dat de laatsten zich onvoldoende inspannen om belangrijke zaken rond bijvoorbeeld gezinshereniging en financiën geregeld te krijgen. Continuïteit in het (voor jeugdbeschermers slechts beperkt mogelijke) contact, uitleg over de regels en openheid over waar de begeleiding 'achter de schermen' mee bezig is, kunnen zorgen voor meer begrip en vertrouwen.

96 KIS (2017), *PreciesAdvies* (2016).

97 KIS (2017).

98 Arq / Nidos (2017), *Pharos* (juni 2016), *PreciesAdvies* (2016).

99 Arq / Nidos (2017).

Tip:

Waak er als begeleider voor jongeren te veel en te lang in een afhankelijke rol te houden: kijk wat ze zelf kunnen, daag hen uit zo veel mogelijk zelf te (leren) doen. Geef amv'ers zeggenschap over bijvoorbeeld woonregels en activiteiten.

Laat jongeren zowel voor de korte als de lange termijn eigen doelen stellen. Je kunt niet aan de toekomst werken als zij nog niet zover zijn. Ze leven veel meer in het hier en nu. Als ze er klaar voor zijn kun je de verschillende mogelijkheden uiteenzetten.

Benader de jongeren vanuit een open houding en toon oprechte interesse. Stel je gelijkwaardig en kwetsbaar op, bij voorbeeld door je eigen ervaringen te delen.

Geef erkenning aan de stress, frustraties en het verantwoordelijkheidsgevoel van jongeren, respecteer hun behoefte aan geld en zoek samen met hen naar de mogelijkheden hiertoe.

Onderneem als begeleider van amv'er gezamenlijk activiteiten en help hen met concrete dingen zoals het plakken van hun band.

Wees als jeugdbeschermer duidelijk, kom je afspraken na, houdt bijvoorbeeld contact via What's App en span je in om het contact met de familie tot stand te brengen en mogelijk te (blijven) maken.

Nidos doet momenteel onderzoek naar het opbouwen van vertrouwen en culturele verschillen in de beleving hiervan.

BEGELEIDING NAAR ZELFREDZAAMHEID

Verkenningen¹⁰⁰ laten zien dat voor veel Eritrese statushouders de weg naar zelfredzaamheid lang is door de taalbarrière, achterstanden in kennis en vaardigheden, de grote afstand in leefwerelden en/of psychische problemen. Persoonlijke begeleiding blijkt bij veel Eritreeërs relatief lang nodig om complexe bureaucratische procedures te doorlopen en financiële problemen te voorkomen.

Citaat:

"Een van onze jongens kreeg een brief van de woningbouwvereniging waarin stond dat hij huurachterstand had. De deurwaarder zou komen. In eerste instantie dacht de jongen dat in de brief stond dat hij geld terug zou krijgen. Maar toen hij in de gaten had dat hij moest betalen, sprong hij op de fiets en is hij naar ons toe geraced. Gelukkig bleek de brief achteraf niet te kloppen. Dat hebben we voor hem uitgezocht. Voor ons was wel duidelijk dat de jongen precies wist waar hij naar toe moest als hij hulp nodig had."

Vestigingscoach

Een te grote nadruk op het zo snel mogelijk bereiken van sociale en financiële zelfredzaamheid kan bij Eritrese statushouders leiden tot gevoelens van afwijzing, overmatige stress en escalatie van problemen die het integratieproces belemmeren. Een reële inschatting van hun behoefte aan ondersteuning en maatwerk in de begeleiding zijn daarom voor de gemeente en de regievoerder belangrijke aandachtspunten.

Tip:

Spreek als gemeente flexibele begeleidingstermijnen voor statushouders af, die gerelateerd zijn aan de reële behoefte aan ondersteuning naar sociale zelfredzaamheid.

Ook voor veel Eritrese amv'ers¹⁰¹ blijkt het ontwikkelen van zelfredzaamheid in termen van bijvoorbeeld contact via What's App vooruit denken, omgaan met geld en afspraken maken met instanties lastig. De begeleiders en amv'ers zelf maken zich dan ook zorgen hoe het hen zal vergaan wanneer zij 18 jaar worden en er volledige zelfstandigheid van hen wordt verwacht.

Citaat:

"Sommige pupillen zijn pas op hun 17de naar Nederland gekomen. Om dan in één jaar én de taal te leren én dan ook nog onder de knie te krijgen hoe de Nederlandse maatschappij werkt en hoe alle instanties werken is echt too much."

Jeugdbeschermer

100 KIS (2017), Pharos (juni 2016), PreciesAdvies (2016).

101 Arq / Nidos (2017).

Tip:

Een nazorgbeleid (verlengde begeleiding) na het 18e levensjaar kan ex-amv'ers meer ruimte bieden voor een geleidelijke transitie en het opbouwen van een vertrouwensband.

GROEPSBENADERING

Een groepsbenadering blijkt in de praktijk goed te werken om de zelfredzaamheid en persoonlijke ontwikkeling van Eritrese jongeren te stimuleren. Het appelleert aan hun gevoel van **verbondenheid** met de eigen groep en motiveert hen om te (blijven) komen. De meest open en actieve statushouders kunnen als voorlopers fungeren om anderen te stimuleren tot deelname. De groepsdynamiek draagt bij aan de gesprekken om met elkaar te reflecteren en van elkaar te leren.

Citaat:

“De intensieve begeleiding is al vrij snel binnen het traject begonnen. Wij begeleidde elf jongens en toen een aantal van hen verhuisden vanaf de (geclusterde woonlocatie) Griftdijk, bedachten we dat ze maar beter naar ons toe konden komen zodat wij niet van hot naar her zouden moeten rijden. Puur gemakzucht, maar hierdoor konden we extra hulp aanbieden. Zo is de intensieve begeleiding geboren. We begonnen als praatgroepje waarbij we het met de jongens hadden over alles wat ze deden, wat ze meemaakten. Ze hebben niet à la minute paraat waarover ze willen praten. Gaandeweg het gesprek komt er van alles naar boven. We bespreken van alles en leren ze van alles. Ze komen nu op tijd, we helpen ze met het onthouden van afspraken. En wat heel grappig is: een paar jongens hebben een agenda aangeschaft. Met de examens in zicht concentreren we ons op de taal. Maar nogmaals, we hebben het ook over heel veel andere dingen in hun leven en je ziet de jongens groeien.”

Vestigingscoach

Good practice:

TIMNIT ondersteunde Eritrese jongeren in Haarlem in een empowermenttraining bij het werken aan hun zelfvertrouwen en toekomstvisie. Het individuele toekomstplan dat ze gedurende het traject opstelden, gaf hun leven meer richting en verbeterde hun grip op de situatie.

Good practice:

De **ToekomstAcademie** richtte de 'Girl Power'training op. Deze training voor een groep Eritrese meiden is gericht op hun reflectie op de positie, mogelijkheden en verwachtingen van vrouwen in Nederland. Dit heeft voor de deelnemers tot een emancipatie in het denken over hun eigen toekomst geleid. Tijdens de training werkte de Nederlandse vrijwilligster samen met een culturele intermediair. In de loop der tijd ontstond er een groeiend vertrouwen in de Nederlandse vrijwilligster. Juist met iemand buiten de Eritrese gemeenschap kunnen zaken op een andere manier besproken worden en kunnen de vrouwen met hun vragen terecht. Na afloop van het 'Girl Power' traject deed de meidengroep op eigen verzoek een danscursus. Momenteel wordt in samenwerking met het **Rode Kruis** een laagdrempelige cursus over noodhulp voorbereid, die als opstap kan dienen naar verdere oriëntatie op werken in de zorg.

Bij VluchtelingenWerk wordt ingespeeld op de constatering dat bij Eritrese cliënten het werken met een groep vaak effectiever is dan individuele begeleiding. Zo kan er bijvoorbeeld na afloop van het Participatieverklaringstraject in antwoord op de behoefte van de groep een EuroWijzer training worden aangeboden. De groepsgewijze aanpak krijgt op steeds meer locaties vorm als alternatief of aanvulling op de individuele maatschappelijke begeleiding.

7.3 Gezinshereniging en gezinsleven

Van slechts 3% van de Eritrese statushouders die tussen 2014 en medio 2016 in ons land kwamen, zijn er familieleden in het kader van gezinshereniging nagekomen. De **aangescherpte eisen** van de IND met betrekking tot de onderbouwing van de familieband met officiële documenten maken het voor Eritreeërs **ingewikkeld** om aan de voorwaarden te voldoen.

Citaat:

“Voor naturalisatie of gezinshereniging vraagt de IND verschillende legale documenten aan Eritrese statushouders. Het is voor Eritreeërs ingewikkeld te begrijpen wat de IND als legale documenten erkent. Zo wordt er gevraagd naar de gemeentelijke geboorteaktes, huwelijksaktes en overlijdensaktes, terwijl deze documenten vaak niet worden afgegeven of zelfs niet bestaan. De bewijslast wordt, ten onrechte, bij de vluchteling gelegd.”

Dr. Sennay Ghebreab, Amsterdam University College

Statushouders moeten binnen drie maanden na het verkrijgen van hun verblijfsvergunning een aanvraag voor **gezinshereniging** bij de IND indienen en kunnen hierbij ondersteuning krijgen van **VluchtelingenWerk**. Gemeenten kunnen onder andere via het basis register personen (BRP) zicht krijgen op de te verwachten **nareizigers**.

Uit verkenningen¹⁰² blijkt dat jongeren en amv'ers die geen toestemming krijgen hun partner of gezin van afkomst over te laten komen hier erg teleurgesteld over kunnen zijn en zich schuldig kunnen voelen door de hooggespannen verwachtingen bij de familie. Voor amv'ers blijkt de complexe procedure voor gezinshereniging de belangrijkste bron van stress. Het belang dat jongeren hechten aan de gezinshereniging hangt ook samen met de **'wij-cultuur'**. Zij voelen zich verantwoordelijk voor de veiligheid van hun familieleden. Wanneer zij hun familieleden niet in veiligheid kunnen brengen, kan zich dit uiten in stress en wanhoop over de toekomst.

De problemen rond gezinshereniging dragen bij aan het ontstaan van **wantrouwen** ten aanzien van Nederlandse instellingen. Duidelijkheid omtrent de procedures kan helpen om de ervaren stress te verminderen.

Good practice:

In Arnhem organiseerde VluchtelingenWerk voor Eritrese statushouders een voorlichting in eigen taal over gezinshereniging om de regelgeving en de mogelijkheden om hieraan te voldoen in detail uit te leggen. Dit gaf de deelnemers niet alleen meer inzicht wat zij konden doen om hun kansen te vergroten, maar ook een gevoel van erkenning omdat men er belang aan bleek te hechten hen goed te ondersteunen.

Bij een geslaagde gezinshereniging is er vaak veel tijd verstreken tussen het vertrek van de aanvrager en de aankomst van de familie bij de hereniging. Wanneer de procedure voor de gezinshereniging lang heeft geduurd, komen de nareizigers rechtstreeks in een woning terecht en kan de periode van (persoonlijke) maatschappelijke begeleiding al voorbij zijn. Het is dan belangrijk om de behoefte aan ondersteuning van de nieuw aangekomen gezinsleden in kaart te brengen en om hun integratie zo snel mogelijk in gang te zetten.

Tip:

Informeer als gemeente de ISK tijdig over de verwachte nieuwe instroom.

Nodig als gemeente volwassen nareizigers meteen uit voor een intakegesprek om afspraken te maken over hun inburgering, scholing en participatie.

Uit de verkenning van **Pharos** blijkt dat de hereniging niet altijd positief uitpakt en er teleurstellingen kunnen zijn doordat gezinsleden uit elkaar gegroeid zijn. Bureau Nieuwlander **geeft aan** dat de autoritaire opvoedingsstijl van de ouders dan kan botsen met de inmiddels toegenomen zelfstandigheid van zoon of dochter. Ook bij de opvoeding en begeleiding van met de ouders meegekomen kinderen kunnen knelpunten ontstaan die samenhangen met de beperkte sociale zelfredzaamheid van de ouders en problematiek die inherent is aan het opvoeden tussen twee culturen. Er is geen specifieke kennis uit onderzoek onder Eritreeërs op het terrein van opvoeding beschikbaar. Bijeenkomsten over thema's rond opvoeding en ouderbetrokkenheid, voor het versterken van de inzichten en vaardigheden van ouders, verdienen echter de aandacht.

102 Arq / Nidos (2017), **PreciesAdvies** (2016).

Good practice:

Trias Pedagogica kan vaderdebatten organiseren en andere methodieken inzetten om vaders te betrekken en bewust te maken van het belang van hun inbreng bij de opvoeding.

SIPI kan met het preventieve opvoedondersteuningsprogramma *Coach je Kind* ouders begeleiden bij de ondersteuning van hun kinderen bij de integratie in Nederland en het omgaan met cultuurverschillen.

KIS ontwikkelde een *gespreksleidraad* voor professionals in CJG's, wijk- en jeugdteams rond de waardenopvoeding in migrantengezinnen.

In Ede geeft *Stichting Sabiel* trainingen voor moeders met een migrantie- of vluchtelingenachtergrond waarin empowerment wordt gekoppeld aan opvoedingsdoelen en thema's rond het opvoeden tussen twee culturen aan bod komen.

7.4 Laagdrempelige hulpbalies

Door gebruik te maken van laagdrempelige hulpbalies kunnen statushouders hun afhankelijkheid van persoonlijke ondersteuning afbouwen en daarmee een belangrijke stap naar volledige sociale zelfredzaamheid nemen. In de persoonlijke begeleiding van Eritrese statushouders is actieve toeleiding naar hulpbalies belangrijk om hen te laten wennen aan het gebruik ervan. Het afbouwen van de persoonlijke hulp kan geleidelijk beginnen wanneer zij vertrouwen hebben bij de hulpbalies terecht te kunnen voor hun financiële en andere administratieve vragen en zij hierin hun eigen verantwoordelijkheid nemen.

Good practice:

Organisaties als VluchtelingenWerk, NVA en Humanitas hebben in verschillende gemeenten laagdrempelige inloopspreekuren waar statushouders terecht kunnen wanneer de individuele begeleiding is afgerond.

In Nijmegen kunnen statushouders naast het spreekuur van VluchtelingenWerk ook terecht bij de *Stips* voor vragen over bijvoorbeeld wonen, inkomen, formulieren, zorg en opvoeding en voor informatie krijgen over activiteiten en cursussen in de wijk.

VOZ houdt een keer per week een spreekuur op de woensdagmorgen in kerkelijk centrum Open Hof in Rotterdam voor statushouders. Zeven vrijwilligers ontvangen dan veel statushouders uit Syrië, Afghanistan Somalië en vooral Eritrea.

Tip:

Ga als maatschappelijke begeleider de eerste keren mee naar het spreekuur van het lokale steunpunt, maar laat de statushouder zelf het woord doen.

Het helpen opbouwen van een netwerk van contacten met burens en dergelijke is belangrijk voor hulp bij praktische zaken zoals het lezen van brieven en maken van digitale afspraken.

8

Netwerken en sociale deelname

8.1 Inleiding

NETWERKEN

Uit verkenningen¹⁰³ blijkt dat de meeste Eritrese statushouders veel contacten binnen de **eigen groep** hebben en hier veel steun aan ontleen. Ondanks het verlangen naar persoonlijk contact met **Nederlandse mensen** blijkt het opbouwen hiervan voor veel recent aangekomen statushouders lastig. De taalbarrière is een belangrijke oorzaak, maar er wordt ook een culturele afstand ervaren en er is sprake van sociaal ongemak.

SOCIALE DEELNAME

Ook **sociale deelname** blijkt bij een deel van de Eritrese statushouders moeizaam op gang te komen. Behalve door taaldrempels en het gebrek aan contacten met Nederlanders, kan dit komen omdat ze het ongemakkelijk en ingewikkeld vinden om te organiseren of de kosten te hoog zijn. Een informele en actieve **benadering** en **gemeentelijke subsidieregelingen** kunnen de sociale deelname helpen vergroten.

UITDAGINGEN

Eritrese statushouders ervaren het gebrek aan contact en interactie met Nederlanders als het grootste obstakel om de **taal** te leren en hier succesvol een leven op te bouwen. Verveling, gebrek aan afleiding en sociale isolatie kunnen bovendien het **geestelijk welzijn** aantasten.¹⁰⁴

ROL GEMEENTE

Het stimuleren van sociale deelname is een belangrijk onderdeel van de **integrale aanpak** voor de integratie van statushouders. Het faciliteren van de activiteiten van lokale organisaties en initiatiefgroepen en **subsidieregelingen** om financiële drempels

voor mensen met een laag inkomen weg te nemen zijn hiervoor belangrijke instrumenten.

8.2 Eritrese contacten

Uit verkenningen¹⁰⁵ blijkt dat onderling contact tussen Eritrese vluchtelingen in Nederland erg belangrijk is voor psychische steun en praktische hulp na de vlucht. De kerk functioneert voor een deel van hen als belangrijke ontmoetingsplek. De verbinding met mensen uit de eigen groep helpt ook om het gemis van ouders en familie en het gebrek aan andere netwerken in de Nederlandse omgeving te compenseren. Sommige Eritreeërs vereenzamen zonder landgenoten in de buurt.¹⁰⁶

Door verschillen in achtergrond en sociaal economische status tussen de recent aangekomen statushouders en Eritrese vluchtelingen van eerdere migratiegolven, is er sprake van spanning en wantrouwen tussen de verschillende migratiegolven. De sterke polarisatie binnen de Eritrese gemeenschap zorgt ook voor wantrouwen tussen de recent aangekomen Eritrese vluchtelingen onderling.¹⁰⁷

Tip:

Om sociale isolatie te voorkomen is het belangrijk bij hervestiging de mogelijkheid te bieden waardevolle sociale netwerken en vriendschappen in stand te kunnen houden. Bijvoorbeeld door rekening te houden met de afstand en/of ontmoetingsmogelijkheden te faciliteren.

103 KIS (2017), PreciesAdvies (2016), Arq / Nidos (2017).

104 PreciesAdvies (2016).

105 Arq / Nidos (2017), KIS (2017), Pharos (juni 2016), PreciesAdvies (2016).

106 KIS (2017), Pharos (juni 2016).

107 DSP groep (2016).

8.3 Nederlandse contacten

Uit verkenningen¹⁰⁸ onder Eritrese statushouders blijkt dat zij sterke behoefte hebben aan contacten met Nederlanders voor het beter leren kennen van de cultuur, het oefenen van de taal en het opbouwen van nieuwe sociale netwerken.

Citaat:

"Je moet mensen ontmoeten, anders weet je niks over ze."

Jongere

Het contact tussen Eritreeërs en Nederlanders blijkt echter niet zo gemakkelijk tot stand te komen. De taalbarrière vormt een groot struikelblok. Bij jongeren op geclusterde woonlocaties en bij amv'ers in woongroepen kan de gelegenheid tot het ontmoeten van Nederlanders in het dagelijks leven thuis en op school beperkt zijn. Daarnaast is er sprake van sociaal ongemak. Het uitleggen van de Nederlandse sociale codes en gebruiken en het actief initiëren van persoonlijke contacten kan Eritrese statushouders helpen bij het opbouwen van een Nederlands netwerk.

SOCIALE CODES

Sociaal ongemak staat voor veel Eritrese statushouders het opbouwen van contacten met Nederlanders in de weg. Enerzijds kan de culturele neiging tot een afwachtende houding hen parten spelen. Anderzijds ervaren Eritreeërs de Nederlanders als afstandelijk, en voelen zij zich onzeker omdat zij niet weten hoe het er hier aan toe gaat, wat bijvoorbeeld de Nederlandse omgangsvormen zijn.

Citaat:

"Als je in Eritrea iemand op straat tegenkomt dan maak je een praatje. In Nederland hebben de mensen hiervoor geen tijd."

Eritrese jongere

Waar in Nederland alles formeel op afspraak gebeurt, zijn in Eritrea informele contacten normaal. Vrienden en familie lopen gewoon bij elkaar binnen en toevallige bezoekers zijn altijd welkom om te blijven eten.

Citaat:

"Agenda's bestaan niet in Eritrea."

Jongere

Good practice:

Op verzoek van een aantal Eritrese vrouwen organiseerde de GGD in Nijmegen een Eritrese moedergroep om de vrouwen meer te leren over de Nederlandse cultuur. De bijeenkomsten waren succesvol en de GGD heeft daarom besloten het initiatief een vervolg te geven om nog actiever vrouwen te werven en meerdere thema's te behandelen.

Het project 'Nieuw in Nederland' is volledig gericht op nieuwe Nederlanders en zorgt ervoor dat zij op speelse wijze meer te weten komen over typisch Nederlandse gewoonten, Nederlandse kunst en cultuur en de Nederlandse keuken. Ontmoeting en de bibliotheekcollectie staan hierbij centraal. De gastsprekers bij de bijeenkomsten zijn vaak klanten van de bibliotheek. Zij horen van het project en willen graag een bijdrage leveren. De collectie wordt per thema toegelicht in een verhaaladvies. Door kennis te maken met allerlei aspecten van de Nederlandse cultuur, taal en identiteit gaan mensen zich thuis voelen in Nederland. Daarnaast maken zij kennis met de bibliotheek en weten ze dat ze welkom zijn en hier kennis op kunnen doen.

8.4 Bevorderen van sociale contacten

DE EERSTE INGANG

Er zijn formele en informele vrijwilligersorganisaties die iets willen betekenen voor statushouders. Deze kunnen een rol spelen in het vergroten van de sociale netwerken van de statushouders. Maatjesprojecten en uitwisselingsbijeenkomsten in de buurt (bijvoorbeeld samen eten) kunnen de vluchtelingen helpen bij het leggen van de eerste contacten met Nederlanders, het kennis laten maken met het gezinsleven en het dagelijks leven in Nederland.

108 Arq / Nidos (2017), KIS (2017), Pharos (juni 2016), PreciesAdvies (2016).

Good practice:

VluchtelingenWerk heeft verschillende maatjesprojecten die vrijwilligers koppelen aan een individuele vluchteling of aan vluchtelingengezin als taalmaatje, buddy of gast-gezin. Het idee is om regelmatig met elkaar af te spreken waarbij het maatje de statushouder leert over Nederland door bijvoorbeeld samen dagelijkse dingen te gaan doen, Nederlands te oefenen, uit te leggen hoe het hier in Nederland gaat, bijvoorbeeld op gebied van gezondheidszorg en scholing.

STEP koppelt statushouders die het moeilijk vinden zelf contacten op te bouwen aan netwerkbuddy's die hen helpen met het opbouwen van een eigen netwerk. Daarbij gaat het om informele contacten in de buurt en de aansluiting bij bijvoorbeeld een sportvereniging, maar ook om de weg te vinden naar de gezondheidszorg, het onderwijs, gemeentelijke loketten en het dichtstbijzijnde STIP steun- en informatiepunt (STIP) in de wijk. In samenwerking met de HAN worden enthousiaste studenten in groepjes van twee tot drie personen aan statushouders gekoppeld. Daarnaast worden een-op-een koppelingen gemaakt met individueel aangemelde vrijwilligers.

De hervormde gemeente Almkerk organiseerde een gezamenlijke maaltijd als eerste ingang om de kerkgemeenschap en Eritrese statushouders met elkaar in contact te brengen.

Tip:

Stimuleer en faciliteer als gemeente organisaties en burgerinitiatieven die iets voor statushouders willen doen.

SOCIALE DEELNAME

Meedoen aan activiteiten buitenshuis kan helpen met het opdoen van sociale contacten, het uitbreiden van het sociaal netwerk en voor het bevorderen van de integratie. De sociale deelname is bij veel Eritrese statushouders echter beperkt. Uit verkenningen¹⁰⁹ blijkt dat Eritrese statushouders buiten de inburgeringslessen om vaak onvoldoende om handen hebben en ook amv'ers vinden zelf dat ze te weinig doen.¹¹⁰ Een informele en actieve benadering kan helpen om Eritrese statushouders te stimuleren tot sociale deelname en financiële regelingen kunnen drempels verlagen.

109 KIS (2017), PreciesAdvies (2016).

110 Arq / Nidos (2017).

INFORMELE EN OUTREACHENDE BENADERING

In de praktijk blijkt dat het stimuleren van de Eritrese statushouders voor deelname aan sociale activiteiten voor ontmoeting en sport moeizaam kan verlopen.

Citaat:

"Je merkt dat Eritrese vrouwen weinig initiatief tonen. Je moet ze stimuleren het huis uit te gaan en activiteiten te ondernemen."

Klara Slijkhuis, gemeente Oldenbroek

Volgens Eritrese sleutelpersonen is een belangrijke reden voor het gebrek aan bezigheden dat veel Eritrese jongeren het moeilijk vinden om zelf iets te ondernemen, zonder deel uit te maken van een groep.¹¹¹ Ook blijkt uit verkenningen¹¹² dat er behoefte is aan steun om de mogelijkheden te leren kennen en de benodigde stappen te zetten.

Citaat:

"We sliepen de hele zomer, omdat we geen geld hadden en niemand iets organiseerde."

Amv'er¹¹³

Behalve het gebrek aan initiatief ervaren de studenten die met de statushouders op de geclusterde woonlocatie in Nijmegen wonen, dat een formele benadering niet werkt om Eritrese statushouders bij ontmoetingsactiviteiten te betrekken.

Citaat:

"Als je ze uitnodigt zeggen ze ja maar ze komen niet. Maar als je gewoon langs loopt, roepen ze je naar binnen om thee te komen drinken."

Studente¹¹⁴

111 Pharos (juni 2016).

112 PreciesAdvies (2016), Arq / Nidos (2017).

113 Overgenomen uit: Arq / Nidos (2017)

114 Overgenomen uit: PreciesAdvies (2016)

Good practice:

Om de 96 Eritrese nieuwe bewoners van de geclusterde woonlocatie in Nijmegen welkom te heten initieerden de buurtbewoners 'Welcome to the neighbourhood'. WTTNBH organiseert activiteiten voor de Eritrese jongeren om hen een thuisgevoel te geven, de contacten met Nederlanders te bevorderen en hen te helpen bij hun integratie in Lent. Iedere zondag is er een gezamenlijke activiteit, zoals chillen, sporten of koken.

Gastvrij Oost Boost heeft in Amsterdam Oost een tijdelijke ontmoetingsplek voor vluchtelingen en buurtbewoners opgezet om elkaar te leren kennen en samen programma's te ontwikkelen die kunnen helpen bij integratie in de samenleving. Taal- en conversatielessen, samen sporten, gedeelde werkplekken, informatieve workshops, muziek, dialoog en lezingen, koken en eten. Uit al die ontmoetingen kunnen op natuurlijke wijze contacten ontstaan. Zo krijgt iedereen de kans talenten te ontplooiën en in te zetten. Op deze manier wordt op een laagdrempelige en natuurlijke manier een boost gegeven aan de inburgering en integratie.

VOZ organiseert incidentele activiteiten die aansluiten bij directe behoeften van nieuwe statushouders, zoals een uurtje voor moeder en kind, activiteiten voor kinderen of een sportmiddag voor jongeren. Voor die activiteiten zijn tien vrijwilligers actief.

Ganta Dahlak Rotterdam is het eerste Eritrese voetbalteam in Nederland. Het werd in 1981 opgericht door eerste generatie Eritrese vluchtelingen met een liefde voor het voetbal. In de jaren '90 kwam Ganta Dahlak onder de hoede van sportclub NOCKralingen en speelde het enkele jaren in competitieverband. In de afgelopen 15 jaar heeft het team in samenwerking met NOCKralingen een belangrijke maatschappelijke rol gespeeld voor jonge Eritrese kinderen en statushouders. In 2009 heeft Ganta Dahlak samen met NOCKralingen een erkenning ontvangen van burgemeester Aboutaleb voor haar sportieve rol in de sociale integratie van jonge Eritrese kinderen in Rotterdam en omstreken.

In **samenwerking** met onderwijsinstelling Landstede worden voor Eritrese vrouwen in de geclusterde woonlocatie in Oldenbroek sport-, fiets- en muzieklessen georganiseerd, en gaf een studente voorlichting over tandhygiëne.

Good practice:

In het voormalige studentencollege Griftdijk in Nijmegen wonen vergunninghouders uit Eritrea en studenten van de HAN samen. Studenten organiseren regelmatig activiteiten voor de vergunninghouders en zorgen er daarbij voor dat ze de jongeren persoonlijk benaderen. Ze hebben ervaren dat deze benadering veel beter werkt dan wanneer je de jongeren schriftelijk uitnodigt.

Citaat:

"De Griftdijkjongeren hebben enorm veel steun aan WTT-NH. Ze doen er alles aan om de jongeren aan contacten en activiteiten te helpen en te voorkomen dat ze vereenzamen. De jongeren zijn echt in een warm bad terechtgekomen."

Vestigingscoach

GEMEENTELIJKE SUBSIDIEREGELINGEN

Uit verkenningen¹¹⁵ onder Eritrese jongeren en amv'ers blijkt dat de kosten een deel van hen tegenhoudt deel te nemen aan bijvoorbeeld sport of creatieve activiteiten. Financiële regelingen kunnen dan helpen. Voor gezinnen is een gericht armoedebeleid ook van belang om kinderen, ondanks de situatie van armoede thuis, te laten meedoen.

Good practice:

De **Meedoen-regeling** is een regeling waarmee de gemeente Nijmegen mensen met een laag inkomen (een inkomen net boven het sociaal minimum) de kans geeft deel te nemen aan een activiteit in de categorie cultuur, sport of educatie. Als iemand een laag inkomen heeft is het niet altijd mogelijk om geld opzij te leggen om iets leuks te doen. De gemeente stelt hiervoor per persoon een bedrag van maximaal 150 euro beschikbaar: "In Nijmegen willen we dat iedereen mee kan doen in de samenleving, ook mensen met een laag inkomen. Met de Meedoen-regeling geeft de gemeente mensen met een laag inkomen de kans om deel te nemen aan cultuur, sport of educatie."

115 PreciesAdvies (2016), Arq / Nidos (2017).

9

Opleiding en werk

9.1 Inleiding

STERKE DRIVE

Uit verkenningen¹¹⁶ blijkt dat veel Eritrese statushouders een sterke drive hebben om te werken en optimistisch zijn over hun toekomstkansen. Men wil graag snel aan het werk om meer financiële armslag te hebben, geld naar de familie te kunnen sturen en niet langer afhankelijk te zijn van instanties en ondersteuning. Problemen bij de **integratie** en **psychische belemmeringen** kunnen hun toekomstgerichtheid in de weg staan.

MOGELIJKHEDEN VERKENNEN

Een klein deel van de recent gearriveerde Eritrese statushouders is goed opgeleid en bekend met de sectoren van een moderne economie. Deze groep kan met **beperkte ondersteuning** aansluiting vinden in het onderwijs en op de arbeidsmarkt. De meeste recent aangekomen Eritreeërs zijn afkomstig uit een op landbouw en ambachten georiënteerde **economie** en hebben weinig **onderwijs** genoten. Doordat de arbeidsmarkt en het onderwijssysteem van Eritrea en Nederland sterk van elkaar verschillen, komt hun beeldvorming over beroepen niet goed overeen met de Nederlandse realiteit en is hun praktische werkervaring hier lang niet altijd bruikbaar. Het is daarom belangrijk dat zij voldoende gelegenheid krijgen te begrijpen wat realistische beroepsmogelijkheden zijn en welke opleidingen daarvoor nodig zijn. Het aanbieden van **toekomstgerichte activiteiten** tijdens de inburgering vormt hiervoor een belangrijke eerste stap. Daarnaast kunnen interventies op het terrein van **beroepsoriëntatie** hen helpen tot een gefundeerde en gemotiveerde keuze te komen.

STAPPEN NAAR WERK

Hoewel een **startkwalificatie** de beste kansen op werk en een eigen inkomen biedt, blijkt uit verkennend onderzoek¹¹⁷ dat veel Eritrese jongeren de weg daar naartoe (te) lang vinden. **BBL opleidingen** en **innovatieve trajecten** waarin werken en leren gecombineerd worden, komen tegemoet aan hun wens om snel aan de slag te gaan, sluiten aan bij de voorkeur voor praktijkleren en maken het mogelijk een (start)kwalificatie te behalen.

Voor goede kansen op de Nederlandse arbeidsmarkt is het belangrijk zowel tijdens de inburgering als in de vervolgtrajecten

116 Arq / Nidos (2017), KIS (2017), Pharos (juni 2016), PreciesAdvies (2016).

117 KIS (2017), PreciesAdvies (2016).

persoonlijke begeleiding te bieden om een werkzame toekomst voor te bereiden en in de ontwikkeling van **werknemersvaardigheden** en zelfsturingscapaciteiten te investeren. Aan de werkgeverskant is het belangrijk ondersteuning te bieden aan werkgevers die bereid zijn kansen te bieden en de (mogelijke) lasten zoveel mogelijk te beperken.

ROL GEMEENTE

Een vroegtijdige beroepsoriëntatie en actieve deelname aan de arbeidsmarkt tijdens de inburgering zijn belangrijke aspecten van een **integrale aanpak** voor de integratie van vluchtelingen. De gemeente kan de **regie** voeren met de inzet van (aangepaste) **re-integratie instrumenten** en het bij elkaar brengen van alle partijen die een bijdrage kunnen leveren.

9.2 Toekomstgerichte activiteiten

Voor Eritrese statushouders met een grote afstand tot de Nederlandse arbeidsmarkt geeft meedoen in de werkpraktijk, bijvoorbeeld via een taalstage, vrijwilligerswerk of een snuffelstage, de kans inzicht te krijgen in toekomstige beroepsperspectieven en in de praktijk Nederlands te oefenen. Ook voor Eritreeërs met een sterkere uitgangspositie is het belangrijk om kennis te maken met de manier van werken en communiceren op de werkvloer, netwerken op te bouwen en relevante **werknemersvaardigheden** te ontwikkelen. Een voller dagprogramma en een focus op de toekomst is bovendien belangrijk voor het **psychisch welzijn**. Ook voor amv'ers kunnen werkervaringsplaatsen bijdragen aan het uitbreiden van hun leefwereld en het bevorderen van hun deelname aan de Nederlandse samenleving.

In de praktijk¹¹⁸ blijkt dat een goede voorbereiding en begeleiding van vrijwilligerswerk en verkennende stages belangrijk zijn om Eritrese statushouders een positieve ervaring te geven. Zij zijn niet bekend met het concept vrijwilligerswerk en het feit dat zij niet betaald worden kan botsen met de **sociale verwachting** van reciprociteit. **Externe ondersteuning** kan werkgevers helpen om met Eritreeërs die in de leer komen duidelijke afspraken te maken over de wederzijdse verwachtingen en voldoende tegemoet te komen aan hun behoeften, bijvoorbeeld door het geven van feedback en het bieden van gelegenheid om Nederlands te oefenen en vakkennis op te doen.

Good practice:

*In samenwerking met het buurtinitiatief **Welcome to the Neighbourhood** heeft een vrijwilliger samen met twee Eritrese jongeren van de geclusterde woonlocatie in Lent een werkplaats voor het opknappen en repareren van fietsen opgezet.*

*Het door Pharos geïnitieerde project **Aan de slag!** begeleidt vluchtelingen al tijdens hun verblijf in het azc naar mogelijkheden om vrijwilligerswerk te doen.*

*In de door Cordaid ondersteunde **Coöperatie Copernikkel** in Den Bosch werken Nederlanders en statushouders samen voor het realiseren van een aanbod van producten en diensten. Waar mogelijk is de inzet om ook inkomsten te genereren of als springplank naar zelfstandig ondernemerschap of betaald werk te dienen.*

***NewBees** geeft nieuwe vluchtelingen de gelegenheid in de praktijk aan de slag te gaan om de taal beter te leren, aan de Nederlandse werkcultuur te wennen en werkervaring op te doen. Zo heeft een groep van voornamelijk Eritrese statushouders, waaronder veel vrouwen, tijdens de zomervakantie de schooltuinen bijgehouden. De herkenning van gewassen die zij uit Eritrea kennen gaf enorm veel energie: zij konden hun kennis van zaken en talenten inzetten en staken met veel enthousiasme de handen uit de mouwen. Op dezelfde manier is de kinderboerderij een populaire vrijwilligersplek en slaat ook het klussen aan in tuinen en huizen van hulpbehoevende mensen, georganiseerd in samenwerking met **Stichting Present**. Het contact leggen en opbouwen van vertrouwen is gemakkelijker wanneer statushouders nog in de centrale opvang wonen dan wanneer zij een woning in de gemeente hebben. In beide gevallen blijkt het inzetten van een intermediair met dezelfde culturele achtergrond een zeer goede manier om contact te leggen. Wanneer statushouders eenmaal zelfstandig zijn gehuisvest gaat **NewBees** bij mensen thuis langs om hen aan te moedigen tot deelname. Als er eenmaal één persoon gaat meedoen kan hij of zij anderen daar ook toe aanmoedigen.*

*Landschap Overijssel biedt vluchtelingen zonder en met verblijfsstatus de kans via de **Groene Inburgering** kennis te maken met het groene Overijssel, en de mogelijkheden om als vrijwilliger daarin aan de slag te gaan.*

118 PreciesAdvies (2016).

Good practice:

In maart 2017 zijn vier Eritrese statushouders gestart met een onbetaalde stage bij een klein filiaal van de Albert Heijn in de Groenestraat in Nijmegen. In samenwerking met het ROC (selectie op taal en motivatie) en na gesprekken met het Werkbedrijf zijn zij zes maanden als vakkenvullers aan de slag gegaan met als doel de Nederlandse taal te oefenen en werknemersvaardigheden op te doen. Voordat ze in de winkel begonnen, doorliepen de stagiaires het AH e-learning programma over werknemersvaardigheden. Eenmaal in de winkel kregen zij begeleiding van collega's van de vulploeg. Het initiatief is nu al een succes. De jongeren zijn erg gemotiveerd. Ze willen graag contact met Nederlanders en zijn ontzettend hulpvaardig. In de vulploeg is er veel en leuk onderling contact en ook de overige medewerkers reageren positief op de nieuwe werknemers. Via een boodschappenapp heeft AH de vaste klanten geïnformeerd over de Eritrese stagiaires en deze reageren hier enthousiast op. Door het grote succes krijgt het initiatief in september een vervolg en hoopt AH op een olievleekwerking: het zou mooi zijn als meerdere bedrijven op deze non-profit manier goed werkgeverschap kunnen tonen. (Contactpersoon: Han Rikken, supermarktmanager: han.rikken@ahold.com)

9.3 Inzet op een startkwalificatie

Volgens recent onderzoek maken gemeenten de inschatting dat 60% van de vluchtelingen pas kansen op de arbeidsmarkt heeft na het volgen van een aanvullende opleiding of door activeeringsactiviteiten zoals vrijwilligerswerk. Daarnaast is 30% onmiddellijk naar werk. Vluchtelingen die hun hoogste opleiding in Nederland hebben afgerond, hebben evenveel kans op een passende baan als autochtonen. Óf de opleiding in Nederland is gevolgd, lijkt belangrijker te zijn dan het niveau van de opleiding.

De meeste recente Eritrese statushouders zijn jonger dan 30 jaar en kunnen dus gebruik maken van studiefinanciering om een Nederlands diploma te halen. Ondanks het vaak lage startniveau hebben zij goede vooruitzichten om een startkwalificatie te behalen: zij kunnen sneller leren en hebben meer mogelijkheden om onderwijs te volgen dan oudere vluchtelingen. Een beperkt deel is in Nederland aangekomen met een relatief hoog onderwijsniveau en kan na het leren van de taal doorstromen naar een opleiding op een goed niveau op of boven het mbo. Een groot deel kan na de ISK of de inburgering afhankelijk van het daarbij

behaalde niveau al dan niet via de entreeopleiding op het mbo beginnen.

Een extra schakelperiode binnen het mbo kan een kans bieden aan jongeren met voldoende potentieel die na de ISK of inburgering nog onvoldoende (taal)niveau hebben om aan een (entree) opleiding te beginnen. Voor jongeren die niet in staat zijn het inburgeringsexamen te halen, kunnen innovatieve leerwerktrajecten de kans bieden in de praktijk de taal verder te oefenen en een vak te leren.

Good practice:

Om de tijdsduur van de opleiding wat in te korten, biedt ROC Nijmegen jongeren die wel het A1 niveau maar nog niet alle deelexamens op A2 hebben gehaald, de kans in september 2017 naast het inburgeringstraject alvast aan de entreeopleiding te beginnen. Hierdoor hebben ze fulltime onderwijs en kan de taalontwikkeling soepeler verlopen. Afhankelijk van hun prestaties kunnen ze hopelijk in de loop van het schooljaar overstappen naar de voltijd entreeopleiding in september 2018 aan een mbo niveau 2 BOL of BBL opleiding beginnen.

In verschillende gemeenten wordt actief gewerkt aan het verbeteren van de aansluiting tussen de ISK en het ROC.

9.4 Oriëntatie op beroepen

De behoefte aan ondersteuning bij beroepsoriëntatie hangt samen met het niveau waarop instroom in het onderwijs mogelijk is. Eritrese statushouders onder de 30 met een relatief goed startniveau kunnen na hun inburgering op mbo-3 of daarboven het onderwijs binnenstromen. Zij zullen vooral advies op maat nodig hebben om een overzicht te krijgen van hun opties en daarbinnen een keuze te kunnen maken.

Good practice:

Het UAF biedt begeleidingstrajecten voor statushouders die hun B1 examen hebben behaald en een vervolgopleiding in het hoger of universitair onderwijs willen volgen. Voor vluchtelingen die op niveau 3 of 4 het mbo binnen kunnen stromen wordt een helpdesk opgezet en is een ondersteuningsprogramma in ontwikkeling.

De meeste Eritrese statushouders met een laag startniveau hebben door de beperkte leefwereld waarin zij zijn opgegroeid een zeer beperkt beeld van hun toekomstige beroepsmogelijkheden.¹¹⁹ Voor jongeren is het hierdoor moeilijk een gefundeerde en gemotiveerde keuze te maken uit de vele opleidingsmogelijkheden

Citaat:

“We kwamen erachter dat alle Eritrese jongeren zeggen dat ze automonteur, loodgieter, timmerman of installateur willen worden. Maar in de praktijk blijken ze daar niet allemaal geschikt voor. Sommige hebben twee linkerhanden en kunnen beter ander soort werk gaan doen. Maar ze kennen de mogelijkheden niet.”

Ad Verpaalen, Werkbedrijf Rijk van Nijmegen

Zelf moeten kiezen staat bovendien haaks op hun waarden vanuit een **collectivistische cultuur**, waaronder volgzzaamheid en ondergeschiktheid aan de gemeenschap. Zij hebben baat bij een beperkt en concreet keuzeaanbod van beroepsopleidingen die reële perspectieven op werk bieden en goed aansluiten op hun leefwereld, ervaring, aanleg en leerpotentieel. Om tot een keuze te kunnen komen is het belangrijk dat zij zich een concrete voorstelling van de verschillende mogelijkheden kunnen maken. Een beeldende manier van uitleg met filmpjes en afbeeldingen kan daarbij helpen, maar het in de in de praktijk meemaken

en uitproberen van beroepen, bijvoorbeeld door bezoeken aan werkplaatsen, geeft het meeste inzicht.

Good practice:

De **Coachklas Anderstaligen 18+** is een traject van twintig weken voor statushouders die na afloop van de ISK nog onvoldoende zijn toegerust om aan een mbo-opleiding te kunnen beginnen. Gedurende het traject werken de deelnemers aan hun taalkennis, schoolse vaardigheden, inburgering en beroepsoriëntatie, en lopen zij een dag per week stage. Tegelijkertijd worden het niveau en de opleidingsmogelijkheden in kaart gebracht en naar een goede aansluiting bij een vervolgopleiding in het mbo, inburgering of uitstroom naar werk gezocht.

Werkbedrijf Rijk van Nijmegen organiseert vanuit het ESF gefinancierde oriëntatietrajecten voor vluchtelingen. Deze zijn met name bedoeld voor de Eritreeërs die in september aan de entreeopleiding hopen te beginnen maar kunnen ook worden ingezet voor andere statushouders. In het traject lopen de deelnemers snuffelstages om de praktijk van de richting waar zij interesse in hebben te leren kennen en hun eigen competenties en kwaliteiten te ontdekken. Hiervoor wordt samengewerkt met bedrijven als Pluryn, Driestoom, Werk Went, Maak Het en OntmoetPlanB. Daarnaast hebben de trajecten tot doel het tijdens de inburgering bereikte taalniveau vast te houden en verder te ontwikkelen, en te voorkomen dat het dagritme en de discipline van de jongeren verloren gaat in de periode tussen de beëindiging van het inburgeringstraject en de aanvang van een vervolgopleiding. Aan het einde van het traject worden het taalniveau, de inzet en de gekozen richting van elke deelnemer in kaart gebracht.

Nieuwlander activeert (Eritrese) statushouders via de training **Toekomst Visie met hun dromen en doelen als uitgangspunt**. Er wordt een realistisch stappenplan gemaakt en deelnemers kiezen zelf een werkomgeving die ze willen bezoeken.

9.5 Praktijkleren in beroepsopleidingen

De meeste Eritrese statushouders die op het mbo terecht komen om een startkwalificatie te halen, zijn gewend om vaktechnische kennis in de praktijk op te doen en hebben beperkte studiejaar-

119 PreciesAdvies (2016).

digheden.¹²⁰ Zij komen mogelijk minder goed tot hun recht in opleidingen met veel nadruk op theorie en kunnen baat hebben bij leerwerktrajecten waarbij de focus ligt op praktijkleren. Ook binnen het klaslokaal verdienen actieve en praktijkgerichte werkvormen de voorkeur boven eenzijdige kennisoverdracht, zelfstudie en digitale zelfwerkzaamheden.

Good practice:

In de entreeopleiding op ROC Nijmegen ligt de focus op assisterende werkzaamheden in de gekozen richting, het verder leren van de taal en het ontwikkelen van werknemersvaardigheden. Na het eerste kwartaal lopen de jongeren in de overige drie blokken van 10 weken twee dagen per week stage om de werkpraktijk te leren kennen. Hun bezigheden beperken zich meestal tot opruimen en schoonmaken, maar ze krijgen de gelegenheid te zien wat het vakwerk inhoudt. Na afloop kunnen ze dan bij de start van een mbo2-opleiding nog van richting wisselen. Werkbedrijf Rijk van Nijmegen is al op zoek naar werkgevers die leerwerkplekken willen creëren voor de jonge statushouders die na de entreeopleiding een BBL opleiding willen doen. Vooral in de bouw is een tekort aan onder anderen loodgieters en timmermannen waar het werkbedrijf op in hoopt te springen.

9.6 Innovatieve leerwerktrajecten

Wanneer instroom op het mbo niet haalbaar is, kunnen innovatieve praktijkgerichte opleidingstrajecten een manier zijn voor statushouders om de taal beter te leren beheersen en een vak te leren. Door statushouders aan te spreken op hun praktische vaardigheden en leervermogens worden zij in hun kracht gezet.

Citaat:

"We moeten de mogelijkheid bieden om via praktijkgerichte trajecten certificaten te behalen. Daarmee zet je statushouders met een laag opleidingsniveau en een grote culturele afstand in hun kracht en komen zij sneller aan de bak. Het doorlopen van een gehele mbo-opleiding is vaak een te lang traject en bovendien vaak helemaal niet nodig."

Annemiek Dresen, New Bees

Het bewijzen van hun capaciteiten in de praktijk kan voor statushouders ook een kansrijke route naar werk opleveren.

Good practice:

Voor 'niet leerbare' jonge statushouders, die niet in staat zijn het inburgeringsexamen op taalniveau A2 te behalen, organiseert Werkbedrijf Rijk van Nijmegen onder andere praktijkdiagnoses en leerwerktrajecten. De leerwerktrajecten geven de kans binnen een bedrijf in de praktijk een vak te leren, met uitzicht op betaald werk na afloop van het traject, al dan niet op basis van loonkostensubsidie. De betrokkenen krijgen begeleiding op de werkvloer door zowel bedrijfsdienstverleners van Werkbedrijf als interne leermeesters. Zo is één Eritrese jongere in de leer bij Hotel Credible, een erkend leerwerkbedrijf. In de wasserette leert hij handdoeken en lakens volgens per (hotel)klant specifieke voorschriften te vouwen, en uiteindelijk leert hij voor de totale afhandeling en het vervoer van het wasgoed per bakfiets te zorgen. Twee andere Eritrese statushouders zijn in de leer bij de gemeentelijke groenvoorziening. Overigens zijn deze trajecten ook bedoeld voor bijvoorbeeld statushouders die in het land van herkomst een beroep hebben uitgeoefend waar in Nederland geen toekomst in is. De leerwerktrajecten zijn onbetaald, om de plekken te reserveren voor de niet leerbare doelgroep en te voorkomen dat leerbare jongeren worden aangetrokken vanuit hun verlangen snel geld te kunnen verdienen. (info: Ad Verpaalen: 06 5568 8043)

NewBees koppelt statushouders na incidentele vrijwilligersklussen achtereenvolgens aan structurele vrijwilligersplekken en stageplekken met als uiteindelijk doel betaald werk. Voor Eritrese statushouders zien zij goede mogelijkheden in het hotelwezen en de groene sector. Een Eritrese vrouw doet naast haar uitkering op flexibele basis betaald schoonmaakwerk bij Asito, een bedrijf dat plekken aanbiedt aan statushouders in ploegen met Nederlands-sprekende collega's.

120 PreciesAdvies (2016).

Bouwmensen Amersfoort is gestart met twee testweken voor 25 statushouders met vaktechnische ervaring. Tijdens deze weken wordt bekeken in hoeverre hun affiniteiten en competenties aansluiten bij de vraag van aannemers naar vakmensen. Statushouders die voldoende vaktechnische vaardigheden hebben, kunnen via een opleidingstraject uiteindelijk in de bouwbranche aan de slag. Zo kon een vakman die prachtige houten ornamenten kon snijden en bevestigen, direct bij een restaurateur aan de slag.

9.7 Werknemersvaardigheden

Een goed begrip van arbeidsverhoudingen en sociale codes op de werkvloer is belangrijk voor Eritrese statushouders om verder te komen in het onderwijs en op de arbeidsmarkt. Zij hebben extra uitleg nodig om de verwachtingen van werkgevers, de onderlinge verhouding en tussen collega's, en de manier van (samen) werken en communiceren te begrijpen. Ook is het belangrijk dat zij op de hoogte zijn van zaken zoals veiligheidsvoorschriften en regelgeving voor de bescherming van werknemers. Daarnaast is aandacht nodig voor het leren omgaan met discriminatie bij het solliciteren en op de werkvloer.

Good practice:

De gemeente Oss organiseerde een training in het Tigrinya over solliciteren en het functioneren van de Nederlandse arbeidsmarkt voor twaalf nieuw gevestigde statushouders.

K!X Works geeft vluchtelingen tussen 13 en 23 jaar trainingen in vaardigheden als communiceren en netwerken en maakt hen via bezoeken aan bedrijven en scholen wegwijs in het onderwijs en op de arbeidsmarkt. Ook worden de jongeren gedurende een jaar gekoppeld aan een coach uit het bedrijfsleven die hen helpt bij het maken van keuzes voor de toekomst.

Binnen opleidingstrajecten kan een praktische insteek met bijvoorbeeld rollenspellen de gelegenheid geven om bijvoorbeeld assertiviteit en eigen initiatief te oefenen en adequaat te leren handelen in lastige situaties. Interactieve reflectie over casussen kan helpen de zelfstuuringscapaciteiten te versterken. Tijdens oriëntatie- en opleidingstrajecten in de praktijk zijn persoonlijke begeleiding en feedback belangrijk voor het leerproces. Het succes van dit soort trajecten hangt daarom samen met de bereidheid van de werkgever om daar ruimte voor te geven.

Good practice:

'Meetellen en Meedoen' is een project waarbij statushouders in Westland vanuit een integrale doe-aanpak via ervaringsplekken worden begeleid naar een opleiding of werk. Het uitgangspunt is dat werk dé manier is om te participeren en te re-integreren in de Westlandse samenleving. 30% van de deelnemers zijn Eritrese statushouders, voornamelijk jongeren. Veel van hen starten met een werkleertraject in de sociale werkplaats Patijnenburg. Zij voeren eenvoudige werkzaamheden uit en krijgen begeleiding voor het ontwikkelen van essentiële werknemersvaardigheden zoals op tijd zijn en afspraken nakomen. Na een positief assessment van hun prestaties en werknemersvaardigheden wordt er een externe stageplek gezocht, bijvoorbeeld in de agrologistiek, de horeca, een autowasserij en andere MKB bedrijven. Hierbij zetten ondernemers zich in als coach en mentor. Een aantal Eritrese statushouders zijn inmiddels betaald aan de slag. Het project heeft plannen om voor laagopgeleide statushouders extra te investeren in een snellere taalontwikkeling via lessen die zich richten op het leren spreken en luisteren in een werkomgeving.

9.8 Persoonlijke begeleiding

Omdat er in de opvoeding van veel Eritrese statushouders weinig ruimte is voor zelfbeschikking, is het voor hen lastig zelfstandig keuzes te maken en richting te geven aan hun maatschappelijke toekomst.¹²¹ Naast aandacht voor het ontwikkelen van zelfstuuringscapaciteiten binnen het onderwijs is persoonlijke begeleiding van belang. Een coach kan meedenken over de te maken keuzes en de te nemen stappen, helpen bij het oplossen van concrete knelpunten en uit eigen ervaring putten om statushouders te helpen hun werknemersvaardigheden te verbeteren. Ook na afsluiting van een opleidingstraject kan persoonlijke begeleiding bij de eerste stappen op de arbeidsmarkt belangrijk blijven. In sommige gevallen kan het voorkomen dat de begeleiding in eerste instantie niet op participatie is gericht, omdat sociaal-psychische klachten alle aandacht opeisen. Praktische problemen zoals **bureaucratische verwickelingen** die de toekomstgerichtheid in de weg staan, moeten opgelost worden. De motivatie iets te doen voor de achtergebleven familie geeft een aanknopingspunt over de toekomstmogelijkheden in Nederland te praten. Het bespreken van de mogelijke consequenties van gebrek aan

121 PreciesAdvies (2016).

inspanning om aan de slag te gaan kan soms als stok achter de deur dienen.

Werken kan afhankelijk van de lokale regelingen tot een korting op de uitkering leiden. Goede uitleg met nadruk op het belang van het opdoen van ervaring, het leren van de taal, de financiële onafhankelijkheid en het bijdragen aan de samenleving kan dan helpen. Hiermee groeit het gevoel van eigenwaarde ook. Een *tolk* of *culturele bruggenbouwer* die advies kan geven vanuit zijn of haar eigen ervaring, kan soms ook helpen bij dit soort gesprekken.

Good practice:

De *ToekomstAcademie* heeft een alternatieve werkwijze om met vluchtelingenjongeren (15-30 jaar) aan hun toekomst te werken. Jongeren volgen er in eerste instantie een activeringsprogramma met een wekelijkse training en begeleiding door vrijwillige coaches en maatjes. Hierin zoeken zij vanuit hun eigen passies en talenten naar mogelijkheden zich met de Nederlandse samenleving te verbinden. Vervolgens kunnen zij deelnemen aan bedrijfs- en maatschappelijke excursies en 'vakmodules' in bijvoorbeeld digitale codering, sport of de bouw en worden zij begeleid naar een werkervaringsplek, stage of vrijwilligerswerk. Via het traject krijgen de deelnemers inzicht in de praktijk en omgangsvormen op de werkvloer. Die blijken vaak heel anders dan in het land van herkomst. Zo moest een ervaren metselaar uit Eritrea zijn vak opnieuw leren vanwege de grote verschillen in materialen, omgeving en werkregels. De toekomstacademie heeft via het ondersteuningsaanbod voor jongere vluchtelingen inmiddels intern 'gekweekte' Eritrese jongeren die zich aan de academie hebben verbonden en actief bijdragen met bijvoorbeeld kookactiviteiten en de organisatie van bijeenkomsten. Zij kunnen een brugfunctie vervullen en een rolmodel zijn voor andere Eritrese jongeren.

Via het *project VIP* van VluchtelingenWerk krijgen recente statushouders die het taalexamen op B1 niveau hebben behaald trainingen en persoonlijke begeleiding van job coaches. Deze coaches helpen de statushouders met het zoeken naar passende mogelijkheden om ervaring op te doen en aan de slag te gaan.

Bureau Kansrijk richt zich in Den Haag op de training, begeleiding en bemiddeling van nieuwe statushouders met een grote afstand tot de Nederlandse samenleving. Centraal in de benadering staan het opbouwen van een vertrouwensband op basis van persoonlijk contact en het bieden van perspectief door het uitwerken en begeleiden van een stappenplan met de eigen ambities als uitgangspunt. Hiervoor wordt een groepsbenadering gecombineerd met persoonlijke begeleiding en coaching. Ter illustratie, een groep Eritrese 18+ jongeren krijgt trainingen in onder anderen assertiviteit, burgerschap en werknemersvaardigheden, met tips en tricks over de Nederlandse arbeidsmarkt. Bureau Kansrijk is in gesprek met werkgevers om deze jongeren kansen te bieden.

Tip:

Een persoonlijke benadering legt de basis om een vertrouwensband met de Eritrese statushouder op te bouwen en samen stappen te kunnen zetten. Inspelen op hun gevoel voor humor, aanspreken op hun verantwoordelijkheid en uitgaan van hun eigen doelen kunnen daarbij helpen.

9.9 Ondersteunen van werkgevers

De juiste ondersteuning kan de bereidheid van werkgevers vergroten om Eritrese statushouders kansen te bieden voor werk of het opdoen van praktijkervaring. Een workshop kan medewerkers voorbereiden op mogelijke misverstanden die kunnen ontstaan door de afstand in kennis, leefwereld en cultuur.

Citaat:

"Een Eritrese jongen werkte met veel motivatie bij een vuilophaalbedrijf en hoopte na afloop van de proefperiode op een aanstelling. De werkgever besloot hem echter niet aan te nemen, omdat hij vond dat de jongere niet goed integreerde in het team: hij rookte niet mee en deed niet mee met het kaarten tijdens de schaft. De werkgever beoordeelde hem op 'afwijkend' gedrag en ging voorbij aan de mogelijkheid om samen naar de verbinding te zoeken."

Vestigingscoach

Praktische steun kan zich richten op de beperking van eventuele risico's voor de werkgever en het concreet inrichten van de benodigde extra uitleg en begeleiding. Daarnaast kunnen financiële incentives werkgevers over de streep trekken.

Good practice:

NewBees heeft de ervaring dat werkgevers en coördinatoren van vrijwilligers aanvankelijk terughoudend zijn over het idee te werken met statushouders die de taal nog niet goed beheersen. Zij kunnen echter over de brug komen wanneer tijdens een kortlopend ervaringstraject blijkt dat statushouders een goede bijdrage kunnen leveren en taalbarrières te overbruggen zijn.

Bedrijven zijn enthousiast over de samenwerking met de *ToekomstAcademie* in het begeleiden van vluchtelingenjongeren bij hun oriëntatie op beroepen en de werkprijktijk. Het geeft hen de kans deze jongeren mee te maken, hun talenten te leren kennen, en kennis over verschillende doelgroepen op te doen. Hierdoor krijgen zij inzicht in de leerbaarheid en potenties van de jongeren en weten ze ook waar ze rekening mee moeten houden wanneer zij hen inhuren.

Shared Value in Rijswijk werkt in opdracht van gemeenten, opleidingsinstituten en werkgevers door heel Nederland aan het creëren van draagvlak voor het bieden van kansen aan nieuwe statushouders. Dit job-coachingsbedrijf houdt zich sinds kort ook bezig met statushouders, en heeft direct contact met hen om ze te begeleiden en te plaatsen voor werk.

Citaat:

"Ik zou ook wel een handreiking voor werkgevers willen, waarin staat hoe ze het beste kunnen omgaan met vluchtelingen, en specifiek met Eritreeërs."

Ad Verpaalen, Werkbedrijf Rijk van Nijmegen

9.10 Inzet van re-integratie instrumenten

Gemeenten kunnen gericht investeren in de arbeidstoeleiding van statushouders. Zo kunnen bestaande re-integratie-instrumenten zoals trainingen en ervaringsplekken in aangepaste vorm voor deze groep worden ingezet. Extra taalondersteuning en mogelijkheden om (met behoud van uitkering) onderwijs te volgen kunnen de kansen van statushouders op de arbeidsmarkt verbeteren.

Good practice:

Op basis van *onderzoek* in vijf gemeenten bracht KIS de inspirerende voorbeelden van vijf gemeenten in kaart die actief aan de slag zijn om statushouders te begeleiden naar werk.

Op basis van een *verkenning* geeft KIS praktische aanbevelingen voor de ondersteuning van werkgevers bij het bieden van kansen aan statushouders.

Op basis van enquêtes onder 200 gemeenten analyseerden KIS en Divosa in 2016 en 2017 het beleid van gemeenten rond de toeleiding van statushouders naar werk.

Tip:

Voor de financiering en organisatie van onderwijs aan 18+-ers zonder startkwalificatie is de site van *Lowan* een nuttige informatiebron.

10.1 Inleiding

GEZONDHEIDSRISICO'S

Naar schatting¹²² kampen veel Eritrese statushouders met in Nederland ongebruikelijke medische^{IV} aandoeningen. Ook kampen zij en met **psychosociale problemen** die onder andere samenhangen met de **vlucht**, heimwee en stress rond het integratieproces. De meest voorkomende gezondheidsrisico's liggen op het gebied van **reproductieve en seksuele gezondheid** en **psychisch welzijn**. Daarnaast zijn er signalen van **voedingsdeficiënties** en van problemen met het gebruik van **alcohol en drugs**.

De grote verschillen tussen Eritrea en Nederland in de benadering van de gezondheidszorg en de organisatie van het zorgsysteem kunnen het voor recente Eritrese statushouders lastig maken hun weg naar de juiste zorg te vinden. Daarnaast staan hun gebrek aan kennis over de oorzaken en medische risico's van gezondheidsproblemen, culturele verschillen, **taboes**, taalbarrières en hun onbekendheid met de mogelijkheden voor preventie en behandeling de medische zelfredzaamheid van Eritrese vluchtelingen in de weg.

BEHOEFTE

Goede **voorlichting** en begeleiding kunnen helpen gezondheidsproblemen en het functioneren van de Nederlandse gezondheidszorg begrijpelijk te maken voor statushouders, en hen **wegwijs** te maken in het Nederlandse zorglandschap. Maatschappelijke organisaties en vrijwilligers die veel in contact staan met Eritrese statushouders kunnen een belangrijke rol spelen in de **signalering en toeleiding** naar passende zorg. Investeren in de kennis van **professionals** over de achtergrond en mogelijke behoeften van Eritrese statushouders en de inzet van tolken en specialisten in eigen taal zijn belangrijk om goede zorg te kunnen bieden. Daarnaast is het belangrijk dat professi-

onals oog hebben voor verschillen binnen de groep van Eritrese statushouders, zodat ze maatwerk kunnen leveren.

BENADERING

Een **groepsaanpak** kan helpen taboes te doorbreken en met Eritreeërs het gesprek aan te gaan over sociaal gevoelige onderwerpen als seksualiteit, het gebruik van verdovende middelen en psychische problemen. Ook gezamenlijke activiteiten zoals sport of koken en informele contactmomenten kunnen openingen bieden om zicht te krijgen op de hulpvraag en de mogelijkheden voor zorg bespreekbaar te maken. Culturele bruggenbouwers kunnen helpen om de vertaalslag tussen het Eritrese begrippenkader en de Nederlandse realiteit te maken en gevoelige onderwerpen vanuit de eigen leefwereld aan te kaarten.

ROL GEMEENTE

Omdat gezondheid niet op zichzelf staat en samenhangt met sociale contacten, praktische zelfredzaamheid en participatie, is het belangrijk dat de interventies op het gebied van gezondheid onderdeel uitmaken van een **integrale aanpak**. In de uitvoering vraagt dit niet alleen om heldere afspraken tussen de zorgpartners over de preventie, zorg en ondersteuning, maar ook om een brede samenwerking met een breed scala aan niet-medische organisaties die in direct contact staan met Eritrese statushouders en een belangrijke rol kunnen spelen in de **signalering en toeleiding**. Andersom hebben huisartsen en praktijkondersteuners (POH's) behoefte aan verwijsmogelijkheden voor activering, taallessen en vrijwilligerswerk. Om deze afstemming en samenwerking tussen alle **betrokken domeinen** tot stand te brengen, is het belangrijk dat de gemeente de **regie** neemt door partijen bij elkaar te roepen, taken te verdelen en samenwerking te bevorderen.

122 Pharos (juni 2016).

10.2 Wegwijs in het Nederlandse zorglandschap

Eritrese statushouders maken net als andere statushouders gebruik van de reguliere gezondheidszorg en moeten zich bij een zorgverzekering inschrijven zodra zij een woning betrekken. Door de grote verschillen tussen de Eritrese en Nederlandse werkelijkheid¹²³ vraagt het wegwijs maken van Eritrese vluchtelingen in de structuur en praktijk van het Nederlands zorgsysteem en verzekeringsstelsel speciale aandacht. Zo kent men in Eritrea geen huisarts met een verwijzrol en zijn de meeste mensen niet verzekerd voor ziektekosten.

Good practice:

Navolgend op de [facebookpagina](#) en [website](#) SyriërsGezond, ontwikkelt Pharos in samenwerking met de GGD regio Utrecht en Eritrese zorgprofessionals momenteel een variant in het Tigrinya (EritreeërsGezond) om vluchtelingen wegwijs te maken in de Nederlandse gezondheidszorg.

Pharos ontwikkelt een lespakket 'Gezond inburgeren' over het Nederlandse zorgsysteem. Deze handleiding combineert beelden met enkele woorden die veel gebruikt worden in de gezondheidszorg. De gemeente Amsterdam gaat het pakket gebruiken in het participatieverklaringstraject en tijdens de taallessen van inburgeringstrajecten.

VluchtelingenWerk helpt bij het vinden van een huisarts en geeft informatie over het zorgsysteem. Samen met GGD-en wordt op steeds meer plekken groepsgewijs voorlichting over gezondheid gegeven.

Nieuwlander geeft onder andere thema gerichte trainingen over gezondheid en weerbaarheid in het Tigrinya.

10.3 Signalering en toeleiding

Huisartsen en andere eerstelijns professionals in de zorg kunnen een belangrijke rol spelen in de uitleg over de taakverdeling en het verwijzbeleid binnen de zorg en in de signalering van psychische en andere sociaal beladen gezondheidsproblemen. Ook andere partijen in direct contact met Eritrese statushouders zoals maatschappelijk begeleiders, kerken, klantmanagers, woningcorporaties en wijkteams kunnen een rol vervullen in het signaleren van gezondheidsproblemen door hier alert op te zijn en door mogelijkheden voor behandeling te bespreken.

Citaat:

"Tijdens een bijeenkomst over huisvesting in Den Haag begon een groep Eritrese vrouwen zelf te praten over individuele, psychische problematiek die gerelateerd was aan hun vluchtervaring. Wij probeerden toen om een professionele hulpverlener te koppelen aan de praatgroep die de deelnemers op deze manier zelf zijn gestart."

Medewerker VluchtelingenWerk

Een informele aanpak en ongedwongen contact kan helpen om vertrouwen op te bouwen, taboes en ongemak te overwinnen en de behandeling van gezondheidsproblemen bespreekbaar te maken.

Good practice:

Bij STEP in Nijmegen doet een informeel team bij het eerste contact een brede intake. Dit team heeft korte lijntjes naar de wijkverpleegkundige en de praktijkondersteuner van de huisarts voor de geestelijke gezondheidszorg (POH-GGZ). Vrijwillige taalcoaches en netwerkbuddies hebben veel direct contact met statushouders en geven signalen aan het zorgteam door.

In Den Haag werken verscheidene zorginstellingen op verzoek van de gemeente samen aan de screening van nieuwe statushouders voor de vroegtijdige signalering van psychische problematiek en behoefte aan psychosociale ondersteuning. Hierbij wordt gebruik gemaakt van een voor de vluchtelingen aangepast instrument en getrainde culturele bruggenbouwers. Ook is een regionaal Psychosociaal Ondersteuningspunt Vluchtelingen telefonisch bereikbaar voor consultatie door hulpverleners en zorgprofessionals om casuïstiek te bespreken en voor praktisch advies en adequate verwijzing.

Arq heeft een handreiking voor vrijwilligers over de psychosociale ondersteuning van vluchtelingen.

Pharos heeft een handreiking ontwikkeld over de vroegsignalering van psychische problemen in de ontwikkeling van kinderen en jongeren.

123 Pharos (juni 2016), PreciesAdvies (2016).

Tip:

Door het systematisch uitvoeren van huisbezoeken op het moment van vestiging in een gemeente kan de GGD voorkomen dat gezinnen lang buiten beeld blijven omdat zij de oproep voor reguliere contactmomenten (bij de geboorte of op 5 jarige leeftijd van de kinderen) zijn misgelopen.

Ook samenwerking met scholen als belangrijke vindplaats kan bijdragen aan de vroegtijdige signalering van gezondheidsproblemen bij kinderen.

Stel kwetsbare statushouders zoals Eritrese jongeren op de hoogte dat zij met hun vragen en klachten rond gezondheid terecht kunnen bij GGD inlooppunten voor jongeren.

Na de signalering en het bespreken van de doorverwijsmogelijkheden blijkt persoonlijke begeleiding naar zorg vaak nodig, bijvoorbeeld voor het maken van telefonische of digitale afspraken. Oefenen voorafgaand aan een consult kan Eritrese statushouders helpen hun hulpvraag beter te benoemen.

Citaat:

“Op het asielzoekerscentrum Heumensoord had ik goed contact met de Eritrese vrouwen. Eén Eritrese vrouw kwam naar me toe en vertelde me een heel aangrijpend verhaal. Zij vond het echter moeilijk hier hulp voor te zoeken. Toen stelde ik haar voor om te spelen dat ik de dokter was en dat zij mij haar verhaal vertelde. Wat bleek: zij vertelde mij iets heel anders omdat ik op dat moment de dokter was. Dit was voor mij echt een eye-opener.”

*Pushpa Hoppener, gezondheidsbevorderaar
GGD Nijmegen*

Tip:

Een taalmaatje of coach kan meegaan naar de huisarts, als de statushouder dat op prijs stelt. Het gaat er dan om dat dit ondersteunend werkt bij het verhelderen van een hulpvraag of de uitleg. De statushouder moet dan wel aangeven bij de huisarts dat hij de aanwezigheid van een dergelijke vertrouwenspersoon belangrijk vindt. De aanwezigheid van een taalmaatje of coach is niet iets dat standaard hoeft, maar het kan wel ten dienste staan van goede zorg.

10.4 Leren omgaan met alcohol en drugs

Vooral onder alleenstaande Eritrese jongeren zijn er aanwijzingen voor overmatig gebruik van drank^V en drugs, vooral marihuana. Het gebruik is vaak tijdens de vlucht en het verblijf in kampen begonnen. Het kan samenhangen met psychische problemen, maar ook met groepsdruk, verveling of het verkennen van grenzen als onderdeel van pubergedrag. Gebrek aan controle kan leiden tot een neerwaartse spiraal van laat opstaan en schoolverzuim. Omdat het gebruik van drank en drugs in Eritrea niet gebruikelijk is, zijn amv'ers en jongeren zich niet bewust¹²⁴ van de risico's. Laagdrempelige informatie en voorlichting in samenwerking met culturele bruggenbouwers kan de weerbaarheid van de jongeren versterken.

Tip:

Een manier om extra aandacht te geven aan de gezondheid van Eritrese jongeren, is om GGD interventies voor jeugdgezondheidszorg aan te bieden voor de groep van 18-23 jaar.

124 PreciesAdvies (2016), Arq / Nidos (2017)..

10.5 Gezonde voeding

Er zijn signalen¹²⁵ van een te eenzijdige en ongebalanceerde voeding onder Eritrese statushouders. Dit kan onder andere samenhangen met het besparen van geld om de familie in het land van herkomst financieel te kunnen steunen, de langdurige vastenperiodes van orthodox-christenen, onbekendheid met de beschikbare voedingsproducten en onvoldoende vochtinname. Ook zijn niet alle statushouders goed op de hoogte van voedingsadviezen. Een beperkte beheersing van het Nederlands maakt het bovendien moeilijk om de informatie op verpakkingen te lezen over de voedingswaarde, de houdbaarheidsdatum en de bereidingswijze van producten.

Good practice:

De GGD in Nijmegen organiseert supermarktsafari's als vervolg op een voorlichtingsbijeenkomst over gezondheid en voeding, op verzoek van de jongeren die daaraan deelnamen. Doel is de jongeren te leren hoe ze goedkoop, snel, gemakkelijk en gezond kunnen koken en hun voedsel veilig kunnen bewaren. De pilot wordt uitgevoerd in samenwerking met café de Plak en de Historische tuin en wordt op termijn uitgebouwd in samenwerking met meer partners.

Tip:

Neem kleine stappen om de gezondheid en het welzijn van Eritrese statushouders te bevorderen, bijvoorbeeld via samen koken of sporten (hardlopen/wielrennen).

10.6 Seksuele en reproductieve gezondheid

SEKSUELE VOORLICHTING

Er zijn signalen¹²⁶ van onveilige seksuele contacten onder Eritrese jongeren. Bij de groep tot 24 jaar komen soa's^{VI} relatief veel voor.¹²⁷ Het is daarom belangrijk om vooral amv'ers en jongeren goed voor te lichten over geslachtsziekten, anticonceptie en gedragsregels rond seksualiteit.

Good practice:

Intercultureel medisch adviesbureau SIMA geeft voorlichting (in het Somalisch, Arabisch, Nederlands of Engels) aan vrouwen, mannen, meisjes en jongens met seksuele problemen. De organisatie kan op dit terrein ook workshops voor professionals en vrijwilligers geven.

ASENSE is een door SOA Aids Nederland ontwikkelde methode om de preventieboodschap over soa's en hiv/aids over te brengen aan risicogroepen. De manier waarop dit wordt gedaan correspondeert sociaal en cultureel gezien met de behoeftes en verwachtingen van deze groepen. Dit gebeurt door training van vluchtelingen tot peer-educators, evenals door inzet van hiv-contactpersonen en acteurs.

De GGD gaf seksuele voorlichting aan groepen Eritrese jongeren en ontwikkelde op basis van deze ervaring een handboek voor seksuele voorlichting aan statushouders "Landen in de liefde... hoe doe je dat?" (Pdf beschikbaar op verzoek: phoppener@ggdgelderlandzuid.nl)

Pharos trainde in 2016 ISK-docenten, Nidos-mentoren en jongerenvoorlichters om vluchtelingenjongeren beter voor te lichten en beter met hen in gesprek te gaan over seksuele en reproductieve gezondheid. Ook rolt zij een in 2015 met Sense uitgevoerde pilot voor de voorlichting van Eritrese jongeren met de inzet van Eritrese sleutelpersonen landelijk uit.

(ON)GEWENSTE ZWANGERSCHAPPEN

Uit internationaal onderzoek¹²⁸ blijkt dat (onveilige) abortussen en moederschap bij tieners veel voorkomen onder Eritrese vluchtelingen. In Nederland zijn er signalen¹²⁹ van een relatief hoog aantal ongeplande en ongewenste zwangerschappen onder Eritrese meisjes. Toegankelijke informatie over anticonceptie en zwangerschap is daarom belangrijk voor deze groep.

125 Pharos (juni 2016).

126 Pharos (juni 2016).

127 Pharos (juni 2016).

128 International Journal of Science, 2015: Burden of Reproductive Health Illiteracy in Eritrea. G. Ghebreyohans, E.A.G. Khalil, Z. Tsige & F. Ali.

129 Pharos (juni 2016).

Good practice:

De *Cursus Vrouw en Gezondheid* heeft tot doel kwetsbare allochtone vrouwen, zoals vluchtelingen en nieuwkomers, te informeren over gezondheidsgerelateerde onderwerpen. Na afloop van de cursus hebben deelnemers meer kennis over het eigen lichaam, de vrouwelijke anatomie, anti-conceptie, vrouwelijke genitale verminking, positief opvoeden, een gezonde leefstijl en de werking van de JGZ.

Pharos lanceert samen met GGD regio Utrecht in augustus 2017 de Facebookpagina *Eritreërs Gezond*, waarin ook informatie in het Tigrinya staat over anticonceptie en zwangerschap.

Er zijn plannen om de populaire Belgische website over anticonceptie zanzu.be te vertalen in het Tigrinya.

AANPAK VAN (GEVOLGEN VAN) VROUWELIJKE GENITALE VERMINKING

Naar schatting¹³⁰ komt meisjesbesnijdenis voor onder 50% tot 75% van de Eritrese meisjes en vrouwen in Nederland. In de praktijk blijkt dat vrouwen zelf vaak niet kunnen duiden welke vorm van vrouwelijke genitale verminking^{vii} ze hebben ondergaan. De notie van besnijdenis als verminking ontstaat vaak pas onder invloed van de denkbeelden in Nederland hierover. Taboes maken het lastig de weg te vinden naar informatie en naar mogelijkheden voor preventie of behandeling en vragen om een outreachende aanpak.

Good practice:

Het door het Ministerie van VWS in samenwerking met GGD GHOR en de Somalische zelforganisatie FSAN uitgevoerde *Project genitale verminking* is verlengd om meer Eritrese vrouwen te kunnen bereiken. Dit project zet in op signalering in AZC's, speciale spreekuren in over het land verspreide huisartsen- en ziekenhuisposten, en huisbezoeken en bijeenkomsten voor bewustwording met getrainde zelforganisaties en sleutelfiguren.

Drs. Suaad Abdulrehman (SIMA) kan vrouwen en meisjes met klachten door genitale verminking begeleiden, adviseren en behandelen, en professionals hierover voorlichten.

VROUWEN WAPENEN TEGEN (DE GEVOLGEN VAN) SEKSUEEL GEWELD

Uit verkenningen¹³¹ blijkt dat Eritrese vrouwen die tijdens de vlucht zijn onderworpen aan seksueel geweld, hier meestal over zwijgen uit schaamte en angst voor stigmatisering. Dit kan leiden tot sociaal isolement en psychische problematiek. Ook zijn er signalen dat zij zich niet weten te wapenen tegen grensoverschrijdend gedrag of in de prostitutie terecht komen.

Citaat:

Er moet meer aandacht zijn voor psychische problemen, vooral onder Eritrese vrouwen. Zij hebben de meest verschrikkelijke dingen meegemaakt en kunnen hun verhaal niet vertellen. Artsen moeten goed op de hoogte zijn van hun mogelijke ervaringen en het gegeven dat vrouwen hierover niet of zeer moeilijk kunnen praten.

Dr. Sennay Ghebreab, Amsterdam University College

10.7 Leren omgaan met psychosociale klachten

Eritrese statushouders hebben volgens experts en verkenningen¹³² veel psychosociale klachten zoals stress, piekeren, slapeloosheid en nare dromen. Bij amv'ers¹³³ uiten de klachten zich ook in zich ziek voelen, concentratieproblemen op school en moeite met het reguleren van emoties (snel agressief). Bij te veel stress blijven zij in bed liggen.

De klachten kunnen gerelateerd zijn aan heftige ervaringen van (de aanleiding voor) de vlucht, heimwee, zorgen over achtergebleven familie en stress over het integratieproces. Vooral voor amv'ers en jongeren geven de complexe procedures rond gezinshereniging vaak aanleiding tot stress. Hun welzijn is onlosmakelijk verbonden met de situatie in hun thuisland, het functioneren van de begeleiding, en beslissingen van de IND, en kan daarmee zeer fluctueren.

Het beperken van beheersbare stressfactoren kan bijdragen aan het voorkomen van escalatie. Uit verkenningen blijkt dat jongeren en amv'ers zelf vooral religie als belangrijke bron van steun zien, maar ook afleiding zoeken in sport, wandelen, muziek luisteren of het doorbrengen van tijd met vrienden. Sport

131 Pharos (juni 2016).

132 Arq / Nidos (2017), KIS (2017), Pharos (juni 2016), PreciesAdvies (2016).

133 Arq / Nidos (2017).

130 Pharos (juni 2016).

en beweging kunnen helpen om beter te slapen en positiever in het leven te staan. De aanpak van **sociaal isolement**, oplopende **schulden** en (bureaucratische) problemen kunnen psychische belasting verlichten. Eritrese (ervarings)deskundigen benadrukken daarnaast het belang van een concreet toekomstperspectief om het verleden los te kunnen laten.

Wanneer psychische klachten de overhand dreigen te krijgen, kunnen de **culturele neiging** om problemen voor zichzelf te houden^{VIII} en onbekendheid met psychische hulpverlening Eritrese statushouders ervan weerhouden gebruik te maken van psychologische hulp. Ook werken de lange wachttijden in de geestelijke gezondheidszorg, de intakeprocedures en de nadruk op eigen initiatief ontmoedigend.

Citaat:

"Bij een groot deel van de Eritrese vluchtelingen blijft het trauma onbehandeld door de hoge drempels van het Nederlandse zorgstelsel. Er is een snelle oplossing nodig om hen los van de voorwaarden van verzekeringen en doorverwijzen de juiste hulp te bieden."

Tesfai Yitbarek, mensenrechten activist

Taboes en angst voor stigmatisering kunnen het zoeken naar hulp in de weg staan. In de Eritrese cultuur worden psychische problemen vaak vanuit cultureel gebonden beelden zoals bezetenheid verklaard. Omgekeerd worden symptomen zoals slapeloosheid, maagpijn, en lusteloosheid aan bovennatuurlijke krachten geweten of als lichamelijke klachten geïnterpreteerd.

Citaat:

"In ons land horen wij nooit over stress of depressie, we kennen die woorden niet."

Eritrese vluchteling

Laagdrempelige informatie en voorlichting via groepsgesprekken met de inzet van **culturele bruggenbouwers** kunnen helpen om psychische problematiek te accepteren en inzicht te krijgen in de behandelingsmogelijkheden.

Good practice:

Binnen VluchtelingenWerk wordt in meerdere regio's gewerkt met **Mindfit**: een programma voor empowerment en het verbeteren van de psychische gezondheid van vluchtelingen.

Good practice:

Intercultureel medisch adviesbureau **SIMA** geeft voorlichting (in het Somalisch, Arabisch, Nederlands of Engels) aan vrouwen, mannen, meisjes en jongens met psychische of psychosociale problemen.

Pharos heeft een **handboek** ontwikkeld voor zorgintermediairs om psychische problemen binnen de Somalische gemeenschap bespreekbaar te maken en om deze intermediairs te helpen een sleutelpositie in te nemen tussen de reguliere zorg in Nederland en de Somalische gemeenschap. Deze kan (aangepast) gebruikt worden door Eritrese bruggenbouwers.

Het **OTAV** gezondheidsprogramma zet een landelijk netwerk op van vijftig onder andere Eritrese door Pharos getrainde intermediairs. Deze leren een brug te slaan tussen instanties en hun groep door aan beide kanten inzicht en begrip te kweken.

BEHANDELING VAN PSYCHOSOCIALE PROBLEMATIEK EN PSYCHISCHE AANDOENINGEN

Voor Eritrese statushouders die ontvankelijk zijn voor hulp maar liever niet naar gespecialiseerde instellingen gaan, kunnen interventies op het gebied van selectieve of geïndiceerde preventie een oplossing bieden. Deze richten zich respectievelijk op specifieke risicogroepen en op mensen met een indicatie voor een verhoogd risico op de ontwikkeling van psychische aandoeningen. Voor dit type interventies kunnen verschillende specifiek voor vluchtelingen ontwikkelde en meestal groepsgerichte **methodieken** door ggz-instellingen, maar (deels) ook door zelforganisaties, welzijnsinstellingen of lokaal vluchtelingenwerk uitgevoerd worden.

Good practice:

Voor Eritrese jongeren op de geclusterde woonlocatie in Nijmegen organiseert **Indigo** in samenwerking met Iriszorg een slaaptraining in 5-6 bijeenkomsten. Doel is om de jongeren inzicht te geven in het verband tussen hun slaapproblemen en hun stress, piekeren en middelengebruik, en hen handvatten te bieden hiermee om te gaan. Daarbij gaat het over oefeningen voor ontspanning en ademhaling en over praktische tips bij piekeren en stress. In de laatste bijeenkomst krijgt de sociale kaart aandacht en worden de huisarts en de POH GGZ uitgenodigd. De training wordt uitgevoerd met een bij de jongeren bekende en vertrouwde tolk. Voor de werving wordt samengewerkt met het NIM en stichting 'Run for Freedom'.

Good practice:

Mind-spring junior is een door het RIVM beoordeeld als 'theoretisch goed onderbouwde' preventieve groepsinterventie van psycho-educatie en opvoedingsondersteuning. De methodiek is gebaseerd op een aanpak voor en door vluchtelingen en richt zich op kinderen van 8 t/m 12 jaar. Een module voor 13+ jongeren is in ontwikkeling in samenwerking met Mind-Spring trainers uit onder meer Eritrea en wordt in oktober 2017 in een pilot uitgetoetst. Deelname kan jongeren inzichten en handvatten geven om beter met hun verleden, stress en zorgen om te gaan. Binnen AZC's worden de kosten voor deelname op basis van een indicatie van een verhoogd risico op het ontwikkelen van psychische klachten of psychotrauma gedekt vanuit de ziektekostenregeling voor asielzoekers. Eenmaal gevestigd in gemeenten is het in de praktijk vaak ingewikkeld de financiering rond te krijgen. Hierbij kan de gemeente een faciliterende rol spelen.

Tip:

Moedig Eritrese statushouders aan om een zorgverzekering af te sluiten die ruimte biedt voor deelname aan activiteiten voor psycho-educatie en selectieve preventie.

Preventieve inspanningen, tijdige signalering, en het leren omgaan met psychosociale klachten kunnen de ontwikkeling van psychische stoornissen niet altijd voorkomen. Tussen de 13-25% van de vluchtelingen krijgt te maken met bijvoorbeeld een post traumatische stress stoornis (PTSS) of een depressie.¹³⁴ Hiervoor kunnen zij worden doorverwezen naar gespecialiseerde instellingen en behandeld worden met therapieën die bewezen effectief zijn voor vluchtelingen. Bij Eritrese statushouders is speciale aandacht nodig om slachtoffers van (extrem) geweld te herkennen en op zoek te gaan naar een goede behandeling.

Tip:

Zorg als gemeente dat Eritrese statushouders met psychische problemen zo dicht mogelijk bij huis geholpen kunnen worden. Bespreek dit met regionale GGZ instellingen en wijs hen op hun maatschappelijke verantwoordelijkheid hierin. Als alternatief kan soms verwezen worden naar GGZ instellingen die meer intercultureel gespecialiseerd zijn of die in de eigen taal hulp kunnen bieden (wat overigens nauwelijks voor het Tigrinya geldt). Nadeel is de grotere reisafstand en reiskosten en de vaak nog langere wachttijd.

10.8 Professionals

HELDERHEID IN WERKWIJZE

Een adequate en snelle overdracht van medische gegevens vanuit de huisarts in het AZC, de GGD en behandelend specialist is belangrijk om huisartsen in staat te stellen beter voorbereid kennis te maken met nieuwe statushouders in de gemeente. Uit verkenningen blijkt dat het in de praktijk soms lastig is de hulpvraag van Eritrese statushouders te begrijpen, door culturele verschillen in de perceptie van symptomen en aandoeningen.¹³⁵ Ook verwachten Eritreeërs bij een bezoek aan een arts dat deze uitgebreid lichamelijk onderzoek zal doen, testen zal laten uitvoeren en (veel) medicijnen zal voorschrijven.¹³⁶

¹³⁴ Pharos (maart 2016).

¹³⁵ Pharos (juni 2016).

¹³⁶ PreciesAdvies (2016).

Citaat:

“Een Eritrese jongere bleek na thuiskomst van de huisarts niet te hebben begrepen dat ze al bij de dokter waren geweest, omdat de arts gewone kleding droeg, geen uitgebreid onderzoek had uitgevoerd en alleen de naam van een bij het Kruidvat aan te schaffen zalf op een ‘geeltje’ had meegegeven.”

Vestigingscoach

Tip:

Geef als arts tijdens een consult duidelijk uitleg over de methode van diagnostiek via het stellen van vragen. Geef daarnaast uitleg over de redenen voor terughoudendheid met medische onderzoeken, het doorverwijzen naar specialisten en het voorschrijven van medicijnen.

*In een algemene publicatie over nieuwaangekomen vluchtelingen geeft Pharos professionals in de gezondheidszorg specifieke **aanbevelingen** over zorg, ondersteuning en preventie.*

De inzet van **tolken** is belangrijk om taalbarrières voor het begrijpen van informatie over aandoeningen, behandelingen en medicijninstructies te overbruggen. Vaak zal de noodzaak van vertalen, het achterhalen van achtergrondinformatie en behoefte aan uitleg over de organisatie en benadering van de zorg extra consulttijd vergen.

Tip:

*Huisartsen kunnen de eerste zes maanden na inschrijving in de huisartsenpraktijk kosteloos gebruik maken van telefonische **tolkdiensten** voor patiënten die recent hun verblijfsvergunning hebben gekregen.*

OOG VOOR GEVOELIGHEDEN

Uit een verkenning¹³⁷ naar de gezondheid van Eritrese vluchtelingen blijkt dat zij behoefte hebben aan professionals die begrijpen wat het betekent om lange tijd in oorlog, angst, verlies en onzekerheid te hebben gezeten. Zij vinden het lastig dit zelf aan te kaarten door de **culturele neiging** het eigen lijden te bagateliseren. Eritreeërs hopen dat huisartsen hier op een goede wijze over kunnen doorvragen en de taboes en schaamte begrijpen.

Tip:

Bij de aanpak van psychische problemen is het allereerst van belang te kijken naar het perspectief van de vluchteling zelf. Van hen kun je horen hoe hun eigen gemeenschap en cultuur kijkt naar psychische problemen, welke woorden ze hiervoor gebruiken, met wie ze er over praten en bij wie ze eventueel om hulp vragen.

Het benoemen van psychische zorg als behandeling van bijvoorbeeld een slaapprobleem kan het sociaal beter verteerbaar maken. Om dezelfde reden is de stap naar psychische hulpverlening minder groot als deze mogelijk is buiten gespecialiseerde instellingen. Een aanbod van huisarts samen met de POH-GGZ kan vaak al leiden tot een verbetering van klachten.

Omdat Eritreeërs geen praatcultuur hebben en niet hebben geleerd hun klachten en gedachten onder woorden te brengen, sluit een op gespreksvoering gebaseerde benadering mogelijk niet aan.

HANDVATTEN VOOR NIET-MEDISCHE BEGELEIDERS

Deskundigheidsbevordering van de begeleiders van statushouders buiten de zorgsector stelt hen beter in staat hun rol in toeliding en verwijzing te spelen. Het gaat daarbij om praktische kennis en handvatten rond de screening, monitoring en mogelijke vervolgstappen. Zo blijkt uit een verkenning¹³⁸ dat sommige amv begeleiders onzeker zijn over de vraag wanneer en hoe ze moeten ingrijpen bij aanvallen van bezetenheid die mogelijk samenhangen met herbeleving of overmatige stress.

137 Pharos (juni 2016).

138 Arq / Nidos (2017).

Bronnen

Bronnen voor wetenschappelijke expertise en (toekomstige) onderzoeksrapporten

SCP: Dieptestudie naar de integratie van Eritrese statushouders

Onderzoeksprojecten van het [Eritrea Expertise Center](#) van de Universiteit van Tilburg.

Onderzoeksprojecten van de Eritrea experts van het [African Studies Centre](#) van de Universiteit van Leiden.

Verkenningen en onderzoeken over Eritreeërs in Nederland

[Arq / Nidos](#) (2017). Alleenstaande minderjarigen uit Eritrea in Nederland. Kansen en bedreigingen aan het begin van een nieuwe leven. Sleijpen, Marieke e.a.

[DSP groep](#) (2016). Niets is wat het lijkt. Eritrese organisaties en integratie. DSP-groep Amsterdam, Universiteit Tilburg.

[KIS](#) (maart, 2017). Verkenning: Integratiekansen van Eritrese vluchtelingen in Nederland. *Gruijter, M.J. de en Razenberg, I.D.*

[Pharos](#) (2017). Factsheet Eritrese vluchtelingen.

[Pharos](#) (juni 2016): Van ver gekomen. Een verkenning naar het welzijn en de gezondheid van Eritrese vluchtelingen. *Beelen, N. van* (redactie).

[PreciesAdvies](#) (2016). Overleven in Nederland. Onderzoek naar het verloop van de inburgering en de integratiebehoeften van Eritrese statushouders (18-23 jaar) op de geclusterde woonlocatie op de Griftdijk in Lent. *Ferrier, J. en Massink, L.*

Andere bronnen

[African Development Bank](#) (2008). Eritrea Gender Profile.

[International Journal of Sciences](#) (2015). Burden of Reproductive Health Illiteracy in Eritrea. *Ali, F., Khalil, E.A.G., Ghebreyohans, G., Z. Tsige, Z.* International Journal of Sciences: Basic and Applied Research, 19 (1): 285-297.

Berichtgeving over de diasporataks in de media: artikelen in de [Volkskrant](#) en de [NRC](#).

[BTI](#) (2016). Eritrea Country Report.

[BuZa](#) (2017). Algemeen Ambtsbericht Eritrea. *Ministerie van Buitenlandse Zaken*, febr. 2017.

[BuZa](#) (2015). Algemeen Ambtsbericht Eritrea. *Ministerie van Buitenlandse Zaken*, juli 2015.

[COA](#) (2017).

[CBS](#) (2017). Van opvang naar integratie. Cohortstudie van recente asielmigranten.

[Common Wealth of Australia](#) (2006). Eritrea Community Profile.

[EEPA](#) (2016). The involvement of unaccompanied minors from Eritrea in human trafficking. *Reisen, M. van*.

[EP-Nuffic](#) (2016). Het Eritrese onderwijsstelsel beschreven en vergeleken met het Nederlandse.

- Human Rights Watch** (2017) World report 2016: Eritrea, Events of 2016.
- KIS** (juli, 2017). Monitor gemeentelijke beleid arbeidstoeleiding vluchtelingen 2017. Vluchtelingen aan het werk, gemeenten in beweging. *Razenberg, I.D., Kahmann, M.J. en Gruijter, M.D.*
- KIS** (april, 2017). De rol van gemeenten bij de arbeidsparticipatie van vluchtelingen: inspirerende voorbeelden. *Gruijter, M.J. de en Razenberg, I.D.*
- KIS** (juni, 2016). Vluchtelingen aan het werk. Enquête onder gemeenten over arbeidstoeleiding van statushouders. *Gruijter, M.J. de en Razenberg, I.D.*
- Koninklijke Van Gorcum** (2002). Culturele Antropologie. Een inleiding. *Kloos, P.*
- Langaa Rpcid** (2017). Human Trafficking and the Trauma in the Digital Era: the Ongoing Tragedy of the Trade in Refugees from Eritrea. *Editors: Van Reisen, M en Mawere, M).*
- Nidos** (juni, 2017) Kinderen, gevlucht en alleen. Een Interculturele visie op de begeleiding van alleenstaande gevluchte kinderen. *Schippers, M.*
- OHCHR** (juni 2017) Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in Eritrea. *Keetharuth, Sheila B.*
- OHCHR** (2016). Report of the Commission of Inquiry on Human Right in Eritrea - A/HRC/32/47.
- OHCHR** (2013). Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in Eritrea. *Keetharuth, Sheila B.*
- Pharos** (maart, 2016). Zorg, ondersteuning en preventie voor nieuwkomende vluchtelingen: Wat is er nodig?
- Samsom** (2000). Voorlichting in een multiculturele samenleving. *Shadid, W.A.*
- SZW** (2016). Kamerbrief Integrale aanpak Eritrea en de invloed van Eritrea in Nederland. *Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid* (kamerstuk **228 31, nr. 125**, 15 dec. 2016).
- UNICEF** (2015). Strategic Cross-Scetoral C4D Framework UNICEF Eritrea Country Programma 2016-2016.
- UNICEF** (2016). Eritrea. The impact of language policy and practice on children's learning: Evidence from Eastern and Southern Africa
- VluchtelingenWerk Nederland** (2016). Visie op inburgering.
- VNG / Nidos** (2017). Handreiking Overdracht van amv's die 18 jaar worden.
- YouTube** (2014). A Day in Dekilafay - a Village in Eritrea.

Informanten

KLANKBORDGROEP

Dorien Malawau-Wilson,	Gemeente Nijmegen*
Klara Slijkhuis,	Gemeente Oldebroek*
Simone Goosen,	GGD GHor*
Kim Sanders,	Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid; Directie Samenleving & Integratie
Mehmet Akzobek,	Ministerie v. Sociale Zaken en Werkgelegenheid; Expertise Unit Sociale Stabiliteit
Nynke Jagersma,	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
Tesfai Yitbarek,	Nesc-E*
Winta Ghebreab,	NIDOS
Pauline Zwart,	OTAV
Evert Bloemen,	Pharos*
Daphne Fawcett,	Platform Opnieuw Thuis
Agnes Dinkelman,	Stillare
Adel Abdo,	Vereniging Amana
Yasmina Kahsai,	Vereniging Amana
Marjan de Gruijter,	Verwey-Jonker Instituut
Merel Kahmann,	Verwey-Jonker Instituut
Corine van Egten,	VluchtelingenWerk Nederland*
Jeroen Meijerink,	Ministerie van VWS/VGV*

Zeven leden van de klankbordgroep (*) zijn geïnterviewd over de positie en knelpunten rond de integratie van Eritrese statushouders en kansrijke praktijkvoorbeelden om deze te bevorderen. Aan de hand van een topiclijst werden zij bevraagd over gezondheid, inkomenspositie, huisvesting, inburgering en maatschappelijke begeleiding, sociale participatie, opleiding en werk, culturele achtergrond en leefwereld.

OVERIGE INFORMANTEN

Binyam Andebrhan, Nieuwlander
Mustapha Charifi, Step Nijmegen
A. Dresen, New Bees
Pushpa Hoppener, GGD Nijmegen
Hennie Kemps en Jacqueline Rademaker, vestigingscoaches
Joost Luirink, gemeente Amsterdam
J. Perlo, Albert Heyn Nijmegen
Ad Verpalen, Werkbedrijf Nijmegen
Milka Yemane, Stichting Lemat

De informanten gaven achtergrondinformatie over Eritrese statushouders en/of informatie over goede praktijkvoorbeelden en tips voor deze handreiking.

In de handreiking zijn naast quotes van de informanten, ook quotes opgenomen uit de rapporten van verkenningen en uit ruwe interviewgegevens van de auteurs voor de eerder uitgevoerde verkenning onder Eritrese jongeren in Nijmegen.

EINDNOTEN

- I Tot op heden worden **tijdelijke** getuigschriften uitgegeven, in afwachting van het ontwerp van de officiële getuigschriften.
- II De officiële Eritrese orthodoxe kerken in Nederland worden aangestuurd door het Eritrese regime en geleid door priesters die in Eritrea zijn opgeleid. Dit geldt in elk geval voor de Eritrese kerken in Rotterdam, Amstelveen, Leiden, Utrecht, Alkmaar en Eindhoven.
- III Sleutelpersonen bevestigen dat jongeren wegvluchten zonder hun familie te informeren en eenmaal buiten Eritrea contact opnemen en om financiële hulp vragen. Ook komt voor dat de familie losgeld moet betalen om door bendes ontvoerde jongeren vrij te kopen.
- IV Veel onder Eritrese statushouders voorkomende infectieziekten zijn Scabiës, Malaria, Tbc en Hepatitis.
- V Uit verdiepend (nog niet gepubliceerd) onderzoek door de GGD onder Eritrese jongeren in de geclusterde woonvoorziening in Nijmegen, blijkt dat 20% geen alcohol drinkt, en de mate waarin de overige 80% (t.o.v. 86% van de Nederlandse jongeren) alcohol drinkt sterk varieert. Van hen drinkt een groot deel alcohol als onderdeel van feesten en stappen en een kleiner deel als middel tegen slapeloosheid. Slechts 10% drinkt dermate veel dat zorgverleners zich daar zorgen over maken.
- VI Eritrese jongeren hebben twee tot drie keer vaker hiv dan Nederlandse jongeren en vormen ook een risicogroep voor de overige soa's.
- VII Het gaat meestal om de lichte vorm (type 1: snee in het topje van de clitoris), maar het is niet uit te sluiten dat ook de meest ingrijpende vorm (type 3: infibulatie) voorkomt.
- VIII Bij traumatisering maakt vermindering van confrontatie ook onderdeel uit van de symptomen.

Colofon

Financier: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Auteurs: Drs. J. Ferrier (PreciesAdvies)

Dr. M. Kahmann

Ir. L. Massink (PreciesAdvies)

M.m.v. drs. M. de Gruijter

Prof. Dr. T. Pels

Ontwerp: Design Effects

Foto's Olga Boh

Uitgave: Kennisplatform Integratie & Samenleving

P/a Kromme Nieuwegracht 6

3512 HG Utrecht

T. (030) 230 3260

De publicatie kan gedownload worden via de website van het Kennisplatform Integratie & Samenleving: <http://www.kis.nl>.

ISBN 978-90-5830-831-3

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2017.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut. Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute. Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

KENNISPLATFORM INTEGRATIE & SAMENLEVING

Kennisplatform Integratie & Samenleving doet onderzoek, adviseert en biedt praktische tips en instrumenten over vraagstukken rond integratie, migratie en diversiteit. Daarnaast staat het platform open voor vragen, signalen en meningen en formuleert daar naar beste vermogen een antwoord op.

Deze kennisuitwisseling is bedoeld om een fundamentele bijdrage te leveren aan een pluriforme en stabiele samenleving. Blijf op de hoogte van alle projecten, vragen en antwoorden en andere kennisuitwisseling via www.kis.nl, de [nieuwsbrief](#), [Twitter](#) en [LinkedIn](#).

Kennisplatform Integratie & Samenleving is een programma van het Verwey-Jonker Instituut en Movisie

T 030 230 32 60 E info@kis.nl I www.kis.nl

